

الأوزبكية

Ислом

Ислом ҳақида муборак Қуръон ва набавий суннатда келганидек, баён қилинган қисқача илмий асар

Муаллиф:

Устоз доктор

Муҳаммад ибн Абдуллоҳ Саҳим

Islamhouse.com

المحتوى الإسلامي

Ислом

Ислом ҳақида муборак Қуръон ва набавий суннатда келганидек, баён қилинган қисқача илмий асар

Исломга қисқача таъриф берган бу муҳим китоб унинг асосларини, таълимларини ва гўзалликларини асл манбалардан муборак Қуръон ва набавий суннатдан - олиб баён қилади. Бу китоб барча муслмон ва ғайри динларга мўлжалланган бўлиб, уларнинг тиллари, яшаб ўтган замонлари ёки маконлари ва уларнинг қандай аҳволда бўлишликларидан қатъий назар, ислом динини уларга баён қилишга мўлжалланган.

Бу китоб Қуръони Карим ва набавий суннатдан бўлган далилларни ўз ичига олгандир.

شركاء التنفيذ:

المحتوى الإسلامي

رواد الترجمة

جمعية الربوة

دار الإسلام

يتاح طباعة هذا الإصدار ونشره بأي وسيلة مع
الالتزام بالإشارة إلى المصدر وعدم التغيير في النص.

Telephone: +966114454900

@ ceo@rabwah.sa

P.O.BOX: 29465

RIYADH: 11557

www.islamhouse.com

1- Ислом дини бу - Аллоҳнинг барча инсонларга юборган илоҳий, абадий рисолати бўлиб, раббоний рисолатларнинг энг охиргисидир!

Ислом дини бу - Аллоҳнинг барча инсонларга юборган рисолатидир. Аллоҳ таоло айтади:

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ (۲۸).

«(Эй Мухаммад алайҳис-салоту вас-салом), Биз сизни шакшубҳасиз, барча одамларга — (мўминларга жаннат ҳақида) хушxabар элтгувчи, (кофирларни эса дўзах азобидан) огоҳлантиргувчи бўлган ҳолингизда, пайғамбар қилиб юбордик. Лекин кўпчилик инсонлар билмаслар» [Сабаъ: 28].

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ ۗ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ (۱۵۸).

«(Эй Мухаммад алайҳис-салоту вас-салом), айтинг: «Эй одамлар, албатта, мен сизларнинг барчангизга Аллоҳ (юборган) элчиман» [Аъроф: 158].

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَآمِنُوا خَيْرًا لَكُمْ ۗ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا (۱۷۰).

«Эй одамлар, бу пайғамбар сизларга Роббингиздан ҳақ динни келтирди. Бас, иймон келтирингиз, ўзингиз учун яхши бўлур. Агар инкор қилсанглар (ўзингизга зарар қиласиз, холос). Зеро, осмонлару ердаги нарсаларнинг барчаси Аллоҳникидир. Аллоҳ билим ва ҳикмат эгаси бўлган Зотдир» [Нисо: 170].

Ислом бу - абадий бўлган илоҳий рисола ва яна у раббоний рисолаларнинг охиргисидир. Аллоҳ таоло деди:

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا (٤٠).

«Муҳаммад (алайҳиссалом) сизлардан бирон кишининг отаси эмасдир, балки у Аллоҳнинг пайғамбари ва пайғамбарларнинг сўнггисидир. Аллоҳ барча нарсани билгувчи Зотдир» [Аҳзоб: 40].

2- Ислом бир жинсга ёки бир миллатгагина хос эмас, балки у Аллоҳнинг барча инсонларга юборган динидир.

Ислом бир жинсга ёки бир миллатгагина хос эмас, балки у Аллоҳнинг барча инсонларга юборган динидир ва буюк Қуръондаги биринчи буйруқ, у Аллоҳ таолонинг қўйидаги сўзидир:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (٢١).

«Эй инсонлар, сизларни ва сизлардан олдингиларни яратган Роббингизга ибодат қилинг. Шоядки, тақводор бўлсангиз» [Бақара: 21].⁽¹⁾

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا (١)

«Эй инсонлар! Сизларни бир жондан (Одамдан) яратган ва ундан жуфтини (Ҳаввони) вужудга келтирган ҳамда у икковидан кўп эркак ва аёлларни тарқатган Роббингиздан қўрқингиз.» [Нисо: 1].

---

¹ Ушбу оятда умумбашарга қарата нидо этилмоқдаки, сизларни яратган тарбиякунандаларингиз улў Аллоҳга ибодат қилинглар! Сизларни яратишда У ягона бўлган, энди ёлғиз Ўзига ибодат қилишингизга ҳақлидир. Ибодатдан мақсад-шоядки тақводор бўлишимиз.

Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва салам Макка фатҳи куни инсонларга хитоб қилиб шундай дедилар: «Эй инсонлар, Аллоҳ таоло жоҳилият манманликларини, хусусан, ўз отаси билан манманлик қилишни сизлардан кетказди. Инсонлар икки хил: хайр-саховатли, тақводори Аллоҳнинг наздида азиз, бузуқ ва уятсизи эса Аллоҳнинг наздида разилдир. Инсонлар Одам атонинг болалари, Аллоҳ эса Одам атони тупроқдан яратгандир. Аллоҳ таоло айтади:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا ۗ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ (۱۳).

Эй инсонлар, дарҳақиқат, Биз сизларни бир эркак (Одам) ва бир аёл (Ҳавво)дан яратдик ҳамда бир-бирларингиз билан танишишинглар (дўст-биродар бўлишинглар) учун сизларни (тўрли-туман) халқлар ва қабила-элатлар қилиб қўйдик. Албатта Аллоҳнинг ҳузурида энг ҳурматлироғингиз тақводорроғингиздир. Албатта Аллоҳ билгувчи ва хабардор зотдир» [Хужурот: 13]. Термизий ривояти (3270).

Аллоҳ таолонинг буюк Қуръонида ёки Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва салламнинг буйруқларида – бир қавмни ёки бирор бир жинсни ёки бирор бир тоифани хослаб, шуларгагина тегишли деган буйруқларни топмайсиз.

3- Ислом дини бу - биздан олдинги пайғамбарлар (уларга Аллоҳнинг саловату саломлари бўлсин) ўз умматларига олиб келган рисолатларни такоммиллаштириш учун келган илоҳий рисолатдир.

Ислом дини бу - биздан олдинги пайғамбарлар (уларга Аллоҳнинг саловату саломлари бўлсин) ўз умматларига олиб

келган рисолатларни такоммиллаштириш учун келган илоҳий рисолатдир. Аллоҳ таоло айтади:

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَىٰ نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ ۚ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا (۱۶۳).

«(Эй Муҳаммад алайҳис-салоту вас-салом), албатта, Биз Нуҳга ва ундан кейинги пайғамбарларга ваҳий юборганимиз каби сизга ҳам ваҳий юбордик. Ва яна Иброҳим, Исмоил, Исҳоқ, Яъқуб ва унинг уруф-авлоди, Ийсо, Айюб, Юнус, Ҳорун ва Сулаймон пайғамбарларга ҳам ваҳий юборганимиз. Довудга эса Забурни ато этдик» [Нисо: 163].

Аллоҳ таоло пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга ваҳий қилган бу дин, у кишидан олдинги пайғамбарларга ҳам ваҳий қилган ва буюрган диндир. Аллоҳ таоло айтади:

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ۚ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ ۗ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ﴿۱۳﴾.

«У зот сизларга дин этиб Ўзи Нуҳга васият қилган ва сенга ваҳий қилган нарсамизни ҳамда Иброҳим, Мусо ва Ийсоларга васият қилган нарсамизни шариат қилди. «Динни барпо қилингиз ва унда тафриқага тушмангиз», деди. Мушрикларга сен уларни даъват қилган нарса оғир келди. Аллоҳ Ўзи хоҳлаган кишисини (Пайғамбарликка) танлаб олур ва У Ўзигагина илтижо этгувчи кишини ҳидоят қилур. (Эй одамлар, динни Аллоҳ таолодан қандай келган бўлса, шундай барпо қилингиз, унга ана шундай ҳолида амал қилингиз. Дин ҳақида турли тафриқага тушиб, ихтилоф қилмангиз)» [Шўро: 13].

Пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга ваҳий қилинган бу дин, у кишидан олдин туширилган Таврот ва Инжил каби илоҳий китоблар ўзгартирилишидан олдинги ҳолатига иймон келтириш демакдир. Аллоҳ таоло айтади:

وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ (۳۱).

«(Эй Муҳаммад алайҳис-салоту вас-салом), Биз сизга ваҳий қилган Китоб — Қуръон ўзидан аввалги илоҳий китобларни тасдиқлагувчи бўлган Ҳақ (Китобдир). Албатта, Аллоҳ Ўз бандаларидан огоҳ ва (уларнинг барча ишларини) кўриб тургувчидир» [Фотир: 31].

4- Пайғамбарларнинг (уларга Аллоҳнинг саломи бўлсин) динлари бир, шариатлари эса турли хилдир.

Пайғамбарларнинг (уларга Аллоҳнинг саломи бўлсин) динлари бир, лекин шариатлари турли хилдир. Аллоҳ таоло айтади:

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَاقْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً، وَلَكِنْ لِنَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ (۴۸).

«Ва Биз сизга (эй Муҳаммад алайҳис-салоту вас-салом), китобни ҳақ ила, ўзидан олдинги китобни тасдиқловчи ва унинг устидан назорат этгучи қилиб нозил қилдик. Бас, улар орасида Аллоҳ нозил этган нарса ила ҳукм юрит. Ўзинга келган ҳақни қўйиб, уларнинг хоҳишларига эргашма. Сизлардан ҳар бирингизга алоҳида шариат ва йўл қилиб қўйдик. Агар Аллоҳ хоҳласа, ҳаммангизни бир уммат қилиб қўяр эди. Аммо У

сизларни Ўзи ато этган нарсада синамоқ истайдир. Яхшиликка шошилингиз. Ҳаммангизнинг қайтар жойингиз Аллоҳ ҳузурида. Бас, ўшанда ихтилоф қилган нарсаларингиз ҳақида хабар берадир. » [Моида: 48].

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: *«Мен одамлар ичида бу дунёда ҳам, охирада ҳам Ийсо ибн Марямга энг ҳақлисман, анбиёлар кундошлардан бўлган оға-унилар кабидир. Оналари турлича. Динлари эса бирдир»*. Бухорий (3443).

5- Ислом дини ҳам Нух, Иброҳим, Мусо, Сулаймон, Довуд ва Ийсо алайҳимуссаломлар каби пайғамбарлар чақирган нарсага чақиради. Яъни, фақатгина Аллоҳнинг ўзи Робб, яратувчи, ризқ берувчи, жон ато этиб қайтадан қайтариб олгувчи мулк эгаси, ишларни бошқариб турувчи, меҳрибон ва раҳмли зот эканлигига иймон келтиришга даъват этади.

Ислом дини ҳам Нух, Иброҳим, Мусо, Сулаймон, Довуд ва Ийсо алайҳимуссаломлар каби пайғамбарлар чақирган нарсага чақиради. Яъни фақатгина Аллоҳнинг ўзи Робб, яратувчи, ризқ берувчи, жон ато этиб қайтадан қайтариб олгувчи, мулк эгаси, ишларни бошқариб турувчи, меҳрибон ва раҳмли зот эканлигига иймон келтиришга даъват этади. Аллоҳ таоло айтади:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّقُوا اللَّهَ (35).

«Эй инсонлар, сизларга Аллоҳ ато этган сон-саноксиз неъматни эслангиз! Сизларга осмону заминдан ризқу рўз берадиган Аллоҳдан ўзга бирорта яратувчи борми?! Ҳеч бир илоҳ йўқ, магар Унинг Ўзигина бордир. Бас, қаёққа бурилиб кетмоқдасизлар?!» [Фотир: 3].

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ (31).

«Сиз: «Сизларни осмонлару ерда ким ризқлантирур? Ёки қулоқ ва кўзларингизнинг эгаси ким, тирикни ўликдан, ўликни тирикдан ким чиқарур? Ишнинг тадбирини ким қиладир?» деб

айтинг. Улар, албатта: «Аллоҳ», дерлар. Бас, сиз: «Тақво қилмайсизларми?» деб айтинг.» [Юнус: 31].

أَمَّنْ يَبْدُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ءَالَهُ مَعَ اللَّهِ ۗ فَلْهَاتُوا
بِرْهَانَكُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿64﴾.

«Ёки бошлаб Ўзи яратиб, сўнгра (Охиратда) қайта яратадиган Зотми?! Ким сизларга осмон ва заминдан ризқу рўз берур? Аллоҳ билан бирга яна бирон илоҳ борми?! (Эй Мухаммад алайҳис-салоту вас-салом, кофирларга) айтинг: «Агар ростгўй бўлсангизлар, ҳужжатларингизни келтирингиз!» [Намл: 64]. Ҳамма пайғамбарлар Алоҳнинг ўзигагина ибодат қилишликка даъват қилишлик учун юборилгандирлар. Аллоҳ таоло айтади:

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ۚ فَمِنْهُمْ مَّنْ هَدَى اللَّهُ
وَمِنْهُمْ مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ ۚ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ
﴿36﴾.

Батаҳқиқ, Биз ҳар бир умматга: «Аллоҳга ибодат қилинг ва тоғутдан четланинг», деб Пайғамбар юборганмиз. Бас, улардан баъзиларини Аллоҳ ҳидоят қилди. Баъзиларига эса, залолат ҳақ бўлди. Бас, ер юзида сайр қилиб ёлғонга чақирувчиларнинг оқибати қандай бўлганига назар солинг. [Нахл: 36].

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾.

«Сиздан илгари юборган ҳар бир Пайғамбарга: «Албатта, Мендан ўзга ибодатга сазовор илоҳ йўқ. Бас, Менга ибодат қилинг», деб ваҳий қилганмиз». [Анбиё: 25]. Аллоҳ таоло Нух алаҳиссалом ўз қавмига шундай деганлари ҳақида хабар берди:

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ لِقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ ۗ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ
عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥٩﴾.

«Эй қавмим, Аллоҳга ибодат қилинглар! Сизлар учун Ундан ўзга бирон Илоҳ йўқдир. Албатта, мен сизларнинг буюк кун (Қиёмат Кунининг) азобига гирифтор бўлишингиздан қўрқаман» [Аъроф: 59]. Аллоҳнинг холили Иброҳим алаҳиссалом ҳам Аллоҳ таоло хабар берганидай шундай дедилар: «Ва Иброҳимни (юбордик). Ўшанда у ўз қавмига:

وَابْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ. ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾.

«Аллоҳга ибодат қилинглар ва Унга тақво қилинглар. Бундай қилишингиз, агар билсангиз, сиз учун яхшидир» [Анкабут: 16]. Ва яна Солиҳ алайҳиссалом шундай деганларини Аллоҳ таоло хабар беради:

وَالِي تَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ آيَتِهِ ﴿٧٣﴾.

«У (Солиҳ) айтди: «Эй қавмим, Аллоҳга ибодат қилинглар! Сизлар учун Ундан ўзга бирон илоҳ йўқдир. Сизларга Парвардигорингиз томонидан ҳужжат — мана бу Аллоҳ (юборган) туя сизлар учун оят — мўъжиза бўлиб келди. Бас, уни Аллоҳнинг ерида еб-ичиб юрган ҳолида қўйиб юборинглар ва унга бирон ёмонлик етказмангларки, у ҳолда сизларни аламли азоб ушлайди (азобга йўлиқасизлар)» [Аъроф: 73]. Яна Шуъайб алайҳиссалом ҳам айтадилар:

وَالِي مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَوْفُوا بِالْكَيْلِ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تفسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨٥﴾.

«Эй қавмим, Аллоҳга ибодат қилинглар! Сизлар учун Ундан ўзга бирон илоҳ йўқдир. Сизларга Парвардигорингиз тарафидан ҳужжат (яъни, дин) келди. Бас, ўлчов ва тарозини комил қилиб

(тортингиз) ва одамларнинг ҳақларидан уриб қолмангиз ҳамда Ер (юзи пайғамбарлар юбориш билан) ўнглаб қўйилганидан кейин, унда (кофирлик билан) бузғунчилик қилиб юрманглар. Агар мўмин бўлсангизлар, мана шу ўзларингиз учун яхшироқдир» [Аъроф: 85].

Аллоҳ таоло Мусо алайҳиссалом билан биринчи гаплашгандаёқ унга шундай деди:

وَأَنَا أَخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ (۱۳) إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي (۱۴).

«Мен сени ихтиёр қилиб олдим. Ваҳий қилинадиган нарсага қулоқ тут Албатта, Мен, Ўзим, Аллоҳдирман. Мендан ўзга илоҳ йўқ. Бас, Менга ибодат қил ва мени зикр этиш учун намозни тўкис адо эт» [Тоҳа: 13-14].

Аллоҳ таоло Мусо алаҳиссаломнинг паноҳ сўраганлари ҳақида хабар беради. У киши айтдилар:

وَقَالَ مُوسَىٰ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِّنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ (۲۷).

«Мусо: «Албатта, мен Роббим ва Роббингиз бўлган зотдан ҳисоб кунига иймон келтирмайдиган ҳар бир мутакаббирдан паноҳ сўрайман», -деди. [Ғофир: 27]. Аллоҳ таоло, Ийсо алайҳиссалом шундай деганларини хабарини берди:

إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

«Албатта, Аллоҳ менинг Роббимдир ва сизнинг Роббингиздир. Бас, Унга ибодат қилинг. Мана шу тўғри йўлдир». [Оли-Имрон: 51]. Ва Аллоҳ яна у киши ҳақида хабар беради, у киши айтди:

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ۗ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ
 اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ ۗ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ ۗ وَمَا
 لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ (٧٢).

«Эй Бани Исроил, Роббим ва Роббингиз бўлмиш Аллоҳга ибодат қилингиз! Албатта, кимда-ким Аллоҳга ширк келтирса, Аллоҳ унга жаннатни ҳаром қилур ва борар жойи дўзах бўлур. Зулм қилгувчилар учун бирор бир ёрдамчи бўлмас» [Моида: 72].

Ҳаттоки, «Таврот ва Инжил» китобларида ҳам ягона Аллоҳгагина ибодат қилиш ҳақида таъкид келади. «Сифр ат-Тасния» китобида қуйидаги сўзи келади: «Эй Исроил, эшит! Робб илоҳимиз, ягона Роббдир» «Марқос инжили» китобида Аллоҳни яқкалаш ҳақида Ийсо алайҳиссаломни қуйидаги сўзи келади: «Буюрилган васиятларнинг энг биринчиси бу: «Эй Исроил, Робб илоҳимиз, ягона Роббдир».

Аллоҳ таоло барча пайғамбарларни улуғ вазифани бажариш учун юборганлигини баён қилади. Бу улуғ вазифа тавҳидга чақиритишдир! Аллоҳ таоло айтади:

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ۗ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ
 وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ ۗ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكذِّبِينَ
 (٣٦).

«Батаҳқиқ, Биз ҳар бир умматга: «Аллоҳга ибодат қилинг ва тоғутдан четланинг», деб Пайғамбар юборганмиз. Бас, улардан баъзиларини Аллоҳ ҳидоят қилди. Баъзиларига эса, залолат ҳақ бўлди» [Нахл: 36]. «(Эй Мухаммад алайҳис-салоту вас-салом, мушрикларга) айтинг:

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي
 السَّمَوَاتِ أَنُنُوتُنِي بِكُتُبٍ مِّنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ آثَرَةٌ مِّنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (٤).

«Сизлар Аллоҳни қўйиб дуо-илтижо қилаётган (бутларингиз) ҳақида хабар берингиз — менга кўрсатинглар-чи, улар Ердан нимани яратганлар?! Агар ростгўй бўлсангизлар, менга ушбу (Қуръон)дан илгари (нозил бўлган ва сизларнинг бутларга сиғинишингизни тасдиқлайдиган) бирон китобни ёки бирон илмий асарни (яъни, аввалги уламолардан қолган биронта аниқ ҳужжатни) келтиринглар!» [Ахқоф: 4].

Шайх Ас-Саъдий раҳимаҳуллоҳ айтадилар: «Билгинки, мушриклар ўзларининг қилаётган ширкларида ҳеч қандай исбот-далилга суюнмай тортишишади. Улар фақатгина ёлғон гумон ёки бўлмағур хаёлларга ёки бузуқ ақлларига суюнишади. Сен уларнинг олаётган билимларию қилаётган ишларига ва унинг ибодатида сарфлаётган умрларига қарашлик билан гапимнинг исботини топасан. (Хоҳ дунёда, хоҳ охиратда, Аллоҳни қўйиб, унга сиғинган маъбудотлари) уларга бирор манфаат бердими? Тайсири Ал-Карим Ал-Маннон: 779

6- Аллоҳ субҳонаҳу ва таоло яратувчи ва ёлғиз Аллоҳнинг ўзигина ундан бошқага ибодат қилинмасдан ўзигагина ибодат қилинишликка ҳақли зотдир.

Аллоҳнинг ўзигина ундан бошқага ибодат қилинмасдан, ўзигагина ибодат қилинишликка ҳақли зотдир. Аллоҳ таоло айтади:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (۲۱) الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ
الْأَرْضَ فِرْشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا
تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ (۲۲).

«Эй инсонлар, сизларни ва сизлардан олдингиларни яратган Роббингизга ибодат қилинг. Шоядки, тақводор бўлсангиз У сизларга ерни тўшаб, осмонни бино қилган ва осмондан сув тушириб, у билан сизларга меваларни ризқ қилиб чиқарган зотдир. Билиб туриб, Аллоҳга бошқаларни тенглаштирманг» [Бақара: 21-22].² Бизни ва биздан олдинги аждодларни яратган, ерни бизга тўшак қилиб қўйган, осмондан сув туширган ва бизга ризқ бўлиши учун ердан меваларни ўстириб қўйган зотгина ибодатга ҳақли зотдир. Аллоҳ таоло айтади:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا اللَّهَ عَلَيْهِمْ هَلْ مِنْ خَلْقٍ عَزِيزٌ اللَّهُ يَرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّقُوا اللَّهَ تَتَّقُونَ (۳).

«Эй инсонлар! Аллоҳнинг сизга берган неъматларини эсланг! Аллоҳдан бошқа сизларга осмон ва ердан ризқ берадиган холиқ борми? Ундан ўзга ибодатга сазовор зот йўқ. Бас, қай томон кетмоқдасиз?!» [Фотир: 3]. Ёлғиз ўзи яратиб, ризқ берган зотнинг ўзигина ибодатга лойиқ зотдир. Аллоҳ таоло айтади:

لَكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ عَابِدُوهُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ (۱۰۲).

«Ана ўша Аллоҳ сизнинг Роббингиздир. Ундан бошқа ибодатга сазовор зот йўқ. У ҳар бир нарсанинг Яратгувчисидир. Бас, Унга ибодат қилинг. У ҳар бир нарсага вакилдир!» [Анъом: 102]. Аллоҳдан бошқа ҳар бир маъбуд ибодатга лойиқ эмас. Чунки улар на осмонларда ва на ерда заррача ҳам нарсага эгалик қилаолмайдилар. Улар Аллоҳга ҳеч қандай шерик ҳам, ёрдамчи ҳам эмаслар, энди қандай қилиб, Аллоҳ билан бирга

---

² (Ушбу оятда умумбашарга қарата нидо этилмоқдаки, сизларни яратган тарбиякунандаларингиз улўф Аллоҳга ибодат қилинглар! Сизларни яратишда У ягона бўлган, энди ёлғиз ўзига ибодат қилишингизга ҳақлидир. Ибодатдан мақсад-шоядки, тақводор бўлсаларингиз.

уларга дуо қилинсин ва қандай қилиб уларни Аллоҳга шерик қилинсин. Аллоҳ таоло айтади:

قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ رَعَيْتُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهَا مِنْ شَرِكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِّنْ ظَهِيرٍ (۲۲).

«(Эй Муҳаммад алайҳис-салоту вас-салом, мушрикларга) айтинг: «Сизлар Аллоҳдан ўзга (илоҳлар) деб гумон қилган бутларингизга дуо-илтижо қилаверинглар-чи, (улар сизларга ижобат қила олармиканлар?) Улар на осмонларда ва на ерда бир зарра вазнича (нарс)га эга эмасдирлар ва улар учун (осмонлар ва ерда Аллоҳга) шериклик ҳам йўқдир ҳамда у зотга улардан бирон ёрдамчи ҳам йўқдир» [Сабаъ: 22].

Бу мавжудотларни Аллоҳнинг ўзигина яратди ва йўқдан бор қилди. Энди бу нарсаларнинг мавжуд бўлиши Аллоҳ таолонинг мавжудлигига ҳамда унинг ўзи ёлғиз Робб ва Илоҳ эканлигига далолат қилади. Аллоҳ таоло айтади:

{ وَمِنْ آيٰتِنَا اَنْ خَلَقْنَا مِنْ تُرَابٍ □ ثُمَّ اِذَا اُنْتُمْ بَشَرٍ □ تَنْتَشِرُوْنَ } { وَمِنْ آيٰتِنَا اَنْ خَلَقْنَا لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا □ لِّتَسْكُنُوْا اِلَيْهَا وَجَعَلْ بَيْنَكُمْ مَّوَدَّةً □ وَرَحْمَةً اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَآيٰتٍ لِّاَقْوٰمٍ □ لِّفَكْرُوْنَ } { وَمِنْ آيٰتِنَا خَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاٰخْتِلَافُ السِّنِّيْنٰتِكُمْ وَاللَّوٰى □ نَكْمٌ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَآيٰتٍ لِّلْعٰلَمِيْنَ } { وَمِنْ آيٰتِنَا مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِّنْ فُضْلِنَا □ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَآيٰتٍ لِّاَقْوٰمٍ □ يَسْمَعُوْنَ } { وَمِنْ آيٰتِنَا يَرْيُكُمُ الْبَرَقَ خَوْفًا □ وَطَمَعًا □ وَيَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ مَآءٌ □ فَيُحْيِيْ بِهٖ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا □ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَآيٰتٍ لِّاَقْوٰمٍ □ يَعْقِلُوْنَ } { وَمِنْ آيٰتِنَا اَنْ تَقُوْمُ السَّمٰءُ وَالْاَرْضُ بِاَمْرَةٍ ثُمَّ اِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِّنَ الْاَرْضِ اِذَا اَنْتُمْ تَخْرَجُوْنَ } { وَلَوْ اَنَّ فِيْ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ كُلِّ لَهٗ قَنْتَرٰتٌ □ وَهُوَ الَّذِيْ يَبْدُوْا الْاَخْلَاقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ وَهُوَ اَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَوْ اَنَّ اَلْمَثَلِ الْاَعْلٰى فِيْ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ □ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ }

«Сизларни тупроқдан яратгани ва сўнгра сизлар башарга айланиб тарқалишингиз Унинг оят-белгиларидандир. Ва

сизларга сокинлик топишингиз учун ўзингиздан жуфтлар яратганлиги ва ораларингизда севги ва марҳаматни солиб қўйгани (ҳам) Унинг оят-белгиларидандир. Албатта, бунда тафаккур қиладиган қавмлар учун оят-белгилар бордир. Ва Унинг оят-белгиларидан осмонлару ернинг яратилиши ва тилларингиз ва рангларингизнинг турлича бўлишидир. Албатта, бунда олимлар учун оят-белгилар бордир. Унинг оятларидан (яна бири) — кечаси ва кундузи ухлашларингиз ҳамда (кундузлари) Унинг фазлу марҳаматидан (ризқу рўз) иташларингиздир. Албатта, бунда англайдиган қавм учун оят-ибратлар бордир.³ Унинг оятларидан (яна бири) — У зот сизларга (момақалдиरोқдан) қўрққан ва (ёмғир ёғишидан) умидвор бўлган ҳолингизда чақмоқни кўргизур ва осмондан сув-ёмғир ёғдириб, унинг ёрдамида ерни ўлганидан сўнг тирилтиур. Албатта, бунда ақл юргизадиган қавм учун оят-ибратлар бордир. Унинг оятларидан (яна бири) — осмон ва Ер У зотнинг амри билан (фазода муаллақ) туришидир. Сўнгра (Қиёмат қойим бўлганида) У сизларни (ётган) ерларингизда бир бор чақирса барчангиз бирдан (ҳисоб-китоб учун) чиқарсизлар. Осмонлар ва Ердаги бор жонзотлар, У зот (Аллоҳ) га тегишлидирки, барчалари Унга итоат қилгувчидирлар. У махлуқотни йўқдан бор қиладир, сўнгра уни яна қайтадан вужудга келтирадир, ва бу унга (Аллоҳга) осонроқдир» [Рум: 20 - 27].

Намруд Роббисининг борлигини инкор қилди. Иброҳим алайҳиссалом Аллоҳ хабар бергандай, шундай дедилар:

---

³ Уйқу ўз ҳолича олиб қаралганда, катта бир мўъжизадир. Уйқу Аллоҳ таоло томонидан бандага берилган улуғ неъмат. Одам боласининг уйқуга эҳтиёжи жуда каттадир. Буни билиш, англаб етиш учун бирор кун уйқусиз юришининг ўзи етади.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمَ رَبِّيَ الَّذِي يُعْتَبِرُ قَالَ أَنَا أَحْيَى وَأَمِيتٌ قَالَ إِبْرَاهِيمَ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالسَّمَسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِينَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (٢٥٨).

«Аллоҳ подшоҳлик бериб қўйгани сабабидан Иброҳим билан Роббиси ҳақида ҳужжат талашганни билмадингизми? Иброҳим: «Менинг Роббиим тирилтиради ва ўлдиради», деганда, у: «Мен тирилтираман ва ўлдираман», деди. Иброҳим: «Албатта, Аллоҳ қуёшни Машриқдан чиқаради, бас, сен уни Мағрибдан чиқаргин-чи», деди. Бас, куфр келтирган лол қолди. Ва Аллоҳ золим қавмларни ҳидоятга солмас» [Бақара: 258].⁴

Яна Иброҳим алайҳиссалом ўз қавми (иймон келтиришлари) учун далил олиб келганларида, Аллоҳнинг ўзи ҳидоят берувчи, едирувчи, ичирувчи, агар касал бўлса, шифо берувчи ва у зотнинг ўзи ўлдириб тирилтирувчи эканлигини айтиб, далил олиб келганлар. Аллоҳ таоло у киши ҳақида хабар бериб айтади:

الَّذِي خَلَقْتَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ (٧٨) وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ (٧٩) وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ (٨٠) وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ (٨١).

«У мени яратгандир, бас, Ўзи мени ҳидоят қилур. Унинг Ўзигина мени тўйдирур ва (чанқоғимни) қондирур. Бемор бўлганимда менга шифо берадиган ҳам Унинг Ўзи. Мени ўлдирадиган, сўнгра тирилтирадиган ҳам Унинг Ўзи» [Шуаро: 78 - 81].

Аллоҳ таоло Мусо алайҳиссалом Фиръавн билан шундай деб талашганининг хабарини беради:

---

⁴ (Ушбу ояти карима Иброҳим алайҳиссалом билан у кишининг даврларида ўтган бир ҳукмдор подшоҳнинг тортишувини ҳикоя қилади.)

قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ حَلْفَهُ ثُمَّ هَدَىٰ (۵۰).

«(Албатта Аллоҳ) Барча нарсага ўз хилқатини — шаклини ато этиб, сўнгра (уни) тўғри йўлга солиб қўйган Зотдир» [Тоҳа: 50]. Инсон Аллоҳ таологагина ибодат қилишлиги ва унга кўфр келтирмаслиги учун Аллоҳ таоло барча еру осмондаги нарсаларни инсон учун бўйсундириб қўйди ва уни неъматлар билан ўраб қўйди. Аллоҳ таоло айтади:

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مِمَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَةً ظَاهِرَةًۭ وَبَاطِنَةًۭ ۗ وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنبِئٍ (۲۰).

«Аллоҳ сизларга осмонлардаги нарсаларни ва ердаги нарсаларни беминнат хизматкор қилиб қўйганини ва сизга зоҳирий ва ботиний неъматларни мукамал қилиб берганини билмадингизми?! Одамлардан илмсиз, ҳидоятсиз ва ёритувчи китобсиз Аллоҳ ҳақида тортишадиганлари ҳам бор» [Луқмон: 20]. Аллоҳ таоло осмону ердаги нарсаларни инсонга бўйсундириб қўйгани каби унинг¹ ўзини ҳам яратди ва унга фойда берадиган ва уни яратувчисига далолат қиладиган нима нарсага муҳтожлиги бўлса, хоҳ кўз бўлсин, хоҳ қулоқ, хоҳ қалб, унга буларнинг барчасини берди. Аллоҳ таоло айтади:

وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِّنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۗ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (۷۸).

«Аллоҳ сизни оналарингиз қорнидан ҳеч нарса билмайдиган ҳолингизда чиқарди. У сизга қулоқ, кўзлар ва дилларни берди. Шоядки, шукр қилсангиз» [Нахл: 78].

Аллоҳ таоло ўзи бу оламларнинг ҳаммасини яратди, шунинг қаторида инсонни ҳам яратди ва у муҳтож бўладиган аъзолару ва улардаги қувватни у зотга ибодат қилиши ва ерни барпо

қилиши учун тайёрлаб, яратиб қўйди. Сўнгра бу нарсаларнинг ҳаммасини унга беминнат бўйсундирди.

Аллоҳ таоло бу улуғ махлуқотлари билан унинг ягона Робб эканлигига ҳужжат қилди. Унинг ягона Робб бўлиши эса у зотгина илоҳ (яъни фақат унинг ўзигина сиғинишга лойиқ) эканлигини тақозо қилади. Аллоҳ таоло айтади:

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ ۗ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ ۗ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ (۳۱).

«(Эй Мухаммад алайҳис-салоту вас-салом) айтинг: «Ким сизларга осмон ва заминдан ризқ берур ёки ким қулоқ-кўзларингизга эгалик қилур?! Ким ўликдан тирикни чиқарур ва тирикдан ўликни чиқарур ҳамда ким барча ишларни тадбир қилиб турур?!» Улар албатта: «Аллоҳ», дейдилар. Бас, сиз айтинг: «Ахир Ўша зотдан қўрқмайсизларми?!» [Юнус: 31]. Яна Ал-Хаққ таоло айтади:

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ انثُونِي بِكِتَابٍ مِّنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَرَةٍ مِّنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (۴).

«(Эй Мухаммад алайҳис-салоту вас-салом, мушрикларга) айтинг: «Сизлар Аллоҳни қўйиб дуо-илтижо қилаётган (бутларингиз) ҳақида хабар берингиз — менга кўрсатинглар-чи, улар Ердан нимани яратганлар?! Агар ростгўй бўлсангизлар, менга ушбу (Қуръон)дан илгари (нозил бўлган ва сизларнинг бутларга сиғинишингизни тасдиқлайдиган) бирон китобни ёки бирон илмий асарни (яъни аввалги уламолардан қолган биронта аниқ ҳужжатни) келтиринглар!» [Ахқоф: 4].

خَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوْسًا أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ (١٠) هَذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ ۗ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ (١١).

«У, сиз кўриб турганингиздек, осмонларни устунсиз яратган, сизларни тебратмаслиги учун ер юзига оғир тоғларни ташлаган ва (ер)да ҳар турли жониворларни таратиб қўйган зотдир. Ва осмондан сув тушириб, у билан унда (ер юзиди) турли гўзал ва фойдали жуфтларни ўстириб қўйдик. Бу Аллоҳнинг яратганидир. Қани менга кўрсатинг-чи, Ундан бошқа (маъбуд)лар нимани яратдилар. Йўқ! Золимлар очиқ-ойдин адашувдадилар» [Луқмон: 10 - 11]. Яна Ал-Хаққ таоло айтади:

أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمْ الْخَالِقُونَ (٣٥) أَمْ خُلِقُوا الْأَرْضَ وَالْأَرْضَ ۗ بَلِ لَا يَفْقَهُونَ (٣٦) أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمْ الْمُضْطَرُّونَ (٣٧).

«Балки улар ҳеч нарсадан (яъни, Яратгувчисиз) яралиб қолгандиларми?! Ёки улар ўзлари яратгувчимиканлар-а?! Балки осмонлар ва Ерни ҳам улар яратгандилар?! Йўқ, улар ишонмаслар! Балки уларнинг ҳузурларида Роббингизнинг хазиначиси бордир?! Ёки улар (бутун борлиқни) бошқариб тургувчимиканлар-а?!» [Тур: 35 -37]. Шайх Ас-Саъдий роҳимаҳуллоҳ айтадилар: Бу олиб келинган далиллардан кейин уларнинг олдида ҳақиқатга таслим бўлишдан ёки ақлга ҳам, динга ҳам тўғри келмайдиган (ахмоқона) йўлга юришдан бошқа йўл қолмайди. Тафсири Саъдий: 816.

7- Аллоҳ таолонинг ўзи борлиқдаги кўриб турган ва кўрмаётган нарсаларимизни яратувчисидир. У зотдан бошқа ҳамма нарса яратилгандир. Аллоҳ таоло ўзи осмонлару ерни олти кунда яратди.

Аллоҳ таолонинг ўзи борлиқдаги кўриб турган ва кўзимиздан гоиб бўлган нарсаларни яратувчисидир. Аллоҳ таоло айтади:

وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ (۱۳).

«Сиз: «Осмонлару ернинг Робби ким?» деб айтинг. «Аллоҳ», денг. «Ўзингизга Ундан ўзга, ўзларига фойда ёки зарарга эга бўлмаган валийларни тутдингизми?» денг. «Кўзи кўр билан кўрувчи баробар бўлурми ёки зулматлар билан нур баробар бўлурми?» денг. Ёки улар Аллоҳга У яратган махлуқотларга ўхшаш махлуқотларни яратганларни шерик қилиб олдилару уларга яратилган махлуқотларга ўхшаш кўринмоқдами? «Барча нарсанинг яратувчиси Аллоҳдир. Ва У бирдир, Қаҳҳордир», - денг [Роъд: 16].

وَالْأَخْيَلِ وَالْإِنْعَالِ وَالْأَحْمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ (۸).

«Яна сизлар (ҳали) билмайдиган нарсаларни ҳам яратур» [Нахл: 8]. Аллоҳ таоло еру осмонларни олти кунда яратди. Аллоҳ таоло айтади:

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ۚ يَعْلَمُ مَا يَلْجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۚ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (۴).

«У осмонлар ва ерни олти кунда яратиб, сўнгра (Зоти ва Улуғлигига муносиб тарзда) Аршга олий бўлган Зотдир. У Ерга

кирадиган (ёмғир-қор суви хазина-ю дафина ва жасадлар каби) нарсаларни ҳам, ундан чиқадиган (ўт-ўлан, наботот ва булоқ сувлари каби нарсаларни ҳам, самодан тушадиган (ризқу насиба, хайру барака каби) нарсаларни ҳам, унга (самога) кўтариладиган (яъни, амал ва дуо-илтижо каби) нарсаларни ҳам билур. Сизлар қаерда бўлсангизлар, У сизлар билан биргадир. Аллоҳ қилаётган амалларингизни кўриб тургувчидир» [Хадид: 4].

وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ (۳۸).

«Албатта, осмонлару ерни ва уларнинг орасидаги барча нарсаларни олти кунда яратдик. Ва Бизни чарчоқ тутмади» [Қоф: 38].

8- Аллоҳ толонинг мулкида, ёки махлуқотларида, ёки ишларни тадбир қилишида, ёки унга қилинадиган ибодатда ҳам шериги йўқдир.

Аллоҳ таолонинг мулкида ёки махлуқотларида ёки ишларни тадбир қилишида унинг шериги йўқдир. Аллоҳ таоло айтади:

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ إِنَّنِي بِكُتُبٍ مِّنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ آثَرَةٍ مِّنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (۴).

«(Эй Мухаммад алайҳис-салоту вас-салом, мушрикларга) айтинг: «Сизлар Аллоҳни қўйиб дуо-илтижо қилаётган (бутларингиз) ҳақида хабар берингиз — менга кўрсатинглар-чи, улар Ердан нимани яратганлар?! Агар ростгўй бўлсангизлар, менга ушбу (Қуръон)дан илгари (нозил бўлган ва сизларнинг бутларга сиғинишингизни тасдиқлайдиган) бирон китобни ёки бирон илмий асарни (яъни, аввалги уламолардан қолган биронта аниқ ҳужжатни) келтиринглар!» [Ахқоф: 4].

Шайх Саъдий раҳимаҳуллоҳ айтадилар: Яъни (Эй Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам ана у қўлидан бирор нарса келмайдиган, фойда ҳам зарар ҳам бера олмайдиган, на бирор нарсани ўлдириб на тирилтира оладиган бутларни ва бошқа нарсаларни Аллоҳга шерик қилганларга айтинг». Шу шерик қилаётган бутларининг қанчалик ожизлигини уларга баён қилинг ва айтингки: «Қани кўрсатинглар-чи, осмону ерда бирор нарсани яратишдими ёки Аллоҳга бирор нарсада тенг бўла олдиларми»? Осмону ердаги нарсалардан бирортасини яратдиларми? Тоғларни яратдиларми, ёки анҳорларни оқизиб қўйдиларми, ёки ҳайвонларни яратиб, уларни тарқатиб қўйдиларми, ёки дарахтларни ўстириб қўйдиларми, ёки шу нарсаларнинг бирортасини яратишда у зотга шериклик қилдиларми?! Албатта, йўқ! Ўзларига бирор нарса ярата олмаганларидан кейин қандай қилиб бошқага бирор нарса яратиб бера оладилар?! Мана шу уларга Аллоҳнинг ибодатида унга шерик қилмаслик бўйича қатъий ва ақлий далилдир. Сўнгра уларда бирор нақлий далил йўқлигини исботлаб, шундай деди: «Илгари (нозил бўлган ва сизларнинг бутларга сиғинишингизни тасдиқлайдиган) бирон китобни ёки бирон илмий асарни (яъни аввалги пайғамбарлардан қолган ширкка чақирувчи биронта аниқ ҳужжатни) келтиринглар!». Ўзидан ўзи маълум бўладики, улар ундай нарса олиб келишдан ожизлар ва ҳеч қачон олиб кела олмайдилар. Балки барча пайғамбарлар Аллоҳнинг ягоналигига ва у зотнинг ўзигагина сиғинишга даъват қилишган ҳамда бошқа нарсаларга сиғинишдан қайтаришган. Пайғамбарларнинг мана шу ишларигагина улардан бизга мерос бўлиб қолган». Тафсир Саъдий 779.

Аллоҳ таоло подшоҳларнинг подшоҳи, унинг мулкида унинг шериги йўқдир. Аллоҳ таоло айтади:

قُلِ اللَّهُمَّ مَلِكُ الْمَلِكِ تُوتَى الْمَلِكِ مِنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمَلِكِ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُدَلُّ
مَنْ تَشَاءُ ۖ بِيَدِكَ الْخَيْرُ ۗ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (۲۶).

«Сиз: «Эй барча мулкнинг эгаси Роббим! Хоҳлаган кишинга мулк берурсан ва хоҳлаган кишиндан мулкни тортиб олурсан, хоҳлаган кишингни азиз қилурсан, хоҳлаган кишингни хор қилурсан. Барча яхшилик Сенинг қўлингда. Албатта, Сен ҳар бир нарсага қодирсан», -деб айтинг» [Оли-Имрон: 26]. Қиёмат куни тамоми мулк фақат Аллоҳники эканлигини баён қилиб, Аллоҳ таоло айтади:

يَوْمَ هُمْ بَلْرُؤُونَ مَا لَمْ يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِّمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ (١٦).

«Ўша кунда улар зоҳир бўлурлар. Аллоҳга улардан бирон нарса махфий қолмас. Бугун мулк кимникидир?! Яккаю ёлғиз, ўта қаҳрли Аллоҳникидир!» [Ғофир: 16]. Аллоҳнинг мулкида ҳам, яратган нарсаларида ҳам, ишларни тадбир қилишида ҳам ва ибодатида ҳам ҳеч қандай шериги йўқдир. Аллоҳ таоло айтади:

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلم يَكُن لَّهُ وَلِيٌّ مِّنَ الدُّنْيَا وَكَبْرَهُ تَكْبِيرًا (١١١).

«Сиз: «Ҳамд бўлсин, фарзанд тутмаган, мулкда шериги бўлмаган ва хорликдан қутқарувчи дўстга зор бўлмаган Аллоҳга» деб айтинг. Ва Уни мутлақо улуғланг!» [Исро: 111].

الَّذِي لَهُ الْمُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا (٢).

«У зот осмонлару ернинг мулки Унга хос бўлган, Ўзига фарзанд тутмаган, мулкида шериги бўлмаган, ҳар бир нарсани ўлчов ила ўлчаб яратган Зотдир» [Фурқон: 2]. У зот молик ва у зотдан бошқалар у зотга мамлукдирлар. У зот холиқ ва у зотдан бошқалар эса у зотнинг махлуқотларидир. У зот шунча нарсани бажариб, ўзи ишларни бошқариб тургандан кейин у зотгагина сиғиниш керак. Ундан бошқага сиғиниш эса, ноқис ақлга ва

дунёю охиратнинг расвосини чиқарувчи ширкка олиб боради. Аллоҳ таоло айтади:

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا ۗ قُلْ بَلْ مَلَّةٌ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ (۱۳۵).

«Улар: «Яҳудий ёки насроний бўлинг, ҳидоят топасиз», дейдилар. Балки: «Иброҳимнинг ҳаниф миллатига (динига) эргашамиз ва у мушриклардан бўлмаган», деб айтинг» [Бақара: 135].⁵

وَمَنْ أَحْسَنَ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۖ وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا (۱۲۵).

«Яхшилик қилувчи бўлган ҳолида юзини Аллоҳга таслим қилган ва Иброҳимнинг тўғри динига эргашган кимсанинг динидан ҳам яхшироқ дин борми? Ва Аллоҳ Иброҳимни дўст тутган эди» [Нисо: 125].⁶

---

⁵ (Яҳудий ва насронийларнинг гапи битта: униси, яҳудий бўлинг, ҳидоят топасиз, деса, буниси, насроний бўлинг, ҳидоят топасиз, дейди. Бунга жавобан эса, Аллоҳ Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломга: «Яххиси ҳаммамиз–сизлар ҳам, биз ҳам Иброҳим алайҳиссаломнинг ҳаниф миллатига эргашайлик», дейишни буюрмоқда. «Ҳаниф» дегани барча ботил динларни ташлаб ҳақ дин томон бурилишни англатади).

⁶ (Ушбу оятдаги савол бир нарсани билиш учун берилаётган савол эмас. Балки бор нарсани иқрор қилиш учун айтилаётган тасдиқ саволидир. Қилган яхши амалнинг қабул бўлишига иймон қанчалик шарт бўлса, ихлос ҳам (яъни, ишни Аллоҳнинг розилиги учун ихлос билан адо этиш) шунчалик шартдир. Иброҳим алайҳиссаломнинг миллати–дини Ислом эди. Аллоҳ таоло бошқа оятларда ҳам бу ҳақиқатни баён этган. Демак, оятда Исломдан ўзга ҳақиқий дин йўқ, дейилмоқда ва бу динга одамларни янада қизиқтириш учун Иброҳим алайҳиссаломни Аллоҳ таоло ўзига дўст тутганини таъкидламоқда).

Ал-Хаққ таолонинг дўсти Иброҳим алайҳиссаломнинг динидан ким юз ўгирса, эси паст инсонлардан бўлишини баён қилди. Аллоҳ таоло айтади:

وَمَنْ يَرْغَبْ عَنِ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مِنْ سَفَهٍ نَفْسَهُ ۖ وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا ۖ وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ (۱۳۰).

«Ўзини эси паст санаганларгина Иброҳимнинг миллатидан юз ўгиради. Албатта, Биз уни бу дунёда танлаб олдик ва, албатта, у охиратда солиҳлардан бўлмай» [Бақара: 130].

9- Аллоҳ таоло туғмаган, туғилмаган. У зотнинг тенги ҳам, ўхшаши ҳам йўқдир.

9. Аллоҳ таоло туғмаган, туғилмаган. У зотнинг тенги ҳам, ўхшаши ҳам йўқдир. Аллоҳ таоло айтади:

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ (۱) اللَّهُ الصَّمَدُ ۚ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۙ ۱ اللَّهُ الصَّمَدُ (۲) ۚ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ (۳) وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ (۴).

«(Эй Мухаммад алайҳис-салоту вас-салом), айтинг: «У — Аллоҳ ягонадир. Аллоҳ сомаддир. (Ҳожатларни ва рағбатларни қондирувчидир.) У туғмаган ва туғилмаган. Ва Унга ҳеч ким тенг бўлмаган» [Ихлос: 1-4].⁷

رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ ۗ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا (۶۵).

---

⁷ (Аллоҳ таолога бирор зот на зотида, на сифатида ва на амалида тенг бўлган эмас, бўлолмайдиган ҳам).

«У осмонлару ернинг ва улар орасидаги нарсаларнинг Роббидир. Бас, Унга ибодат қил ва Унинг ибодатида сабрли бўл. Унга тенгдошни билурмисан?» [Марям: 65].⁸

فَاطِرُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ جَعَلَ لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَمِنَ الْاَنْعَامِ اَزْوَاجًا ۚ يَذُرُكُمْ فِيْهِ ۚ
لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيْرُ (۱۱)

«У осмонлару ерни йўқдан бор қилгувчи зотдир. У сизларга ўз жинсингиздан жуфтлар яратди. Чорва ҳайвонларини ҳам жуфт қилиб яратди. У зот сизни ўша (жуфтлик) асосида кўпайтирур. У зотга ўхшаш ҳеч нарса йўқдир. У зот ўта эшитгувчи, ўта кўргувчи зотдир» [Шуро: 11].

10- Аллоҳ таоло Ўзининг бирон махлуқотига ҳулул қилмайди, бирон махлуқотининг танасидай гавдаланмайди.⁹

Аллоҳ таоло Ўзининг бирон махлуқотига¹⁰ ҳулул қилмайди, бирон махлуқотининг танасидай гавдаланмайди, бирон нарса билан битта бўлиб, қоришиб кетмайди. Чунки Аллоҳнинг ўзи холиқ, у зотдан бошқалари эса махлуқдирлар. У зотнинг ўзигина боқий, қолганлар эса фонийдирлар. Барча нарсалар у зотнинг

---

⁸ (Инсон сабр-матонат ила Аллоҳга ибодат қилиб, бутун ҳаётини унинг кўрсатмасига мос этиб яшагандагина мақсадга ноил бўлади).

⁹ (Ҳулул - Аллоҳ таоло бир махлуқотнинг ичига кириши. Махлуқ билан битта бўлиб кетиши. Тасаввуфга оид истилоҳ.)

¹⁰ Махлуқ дегани яратилган дегани демакдир.

мулкидир, у зот эса уларнинг молики подшоҳидир. У зот бирор нарсанинг ичига кириб олмайди, бирор нарса ҳам у зотнинг ичига кириб олмайди. У зот барча нарсадан улўф ва каттадир. Аллоҳ таоло Исо алайхиссаломнинг ичига кириб олган деганларга инкор қилиб айтади:

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ وَفِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (١٧).

«Батаҳқиқ Масих ибн Марям Аллоҳдир, деганлар ҳам кофир бўлдилар. Уларга: «Агар Аллоҳ Масих ибн Марямни, унинг онасини ва ер юзидаги барча кимсаларни ҳалок этишни ирода қилса, ким уни бирон нарсадан манъ қила олади? Ҳолбуки, осмонлару ер ва уларнинг орасидаги нарсалар Аллоҳникидир. У нимани хоҳласа, яратади. Ва Аллоҳ ҳар бир нарсага қодирдир» [Моида: 17].¹¹

وَاللَّهُ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (١١٥) وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحٰنَهُ بَلْ لَّهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ كُلُّلَهُ قَاتُونَ (١١٦) بَدِيعَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ (١١٧).

«Машриқу мағриб Аллоҳникидир, қаёққа қарасангиз, Аллоҳнинг юзи бор. Албатта, Аллоҳ кенг қамровли, билувчи зотдир. Улар: «Аллоҳ ўзига фарзанд тутди»,- дейдилар. У покдир. Балки осмонлару ердаги барча нарсалар Уникидир. Ҳамма Унга бўйсунувчидир. У осмонлару ерни пайдо қилувчидир. Бирор ишни қилмоқчи бўлганида, унга: «Бўл!» деса, бўлаверадир» [Бақара: 115-117].

---

¹¹ (Насоролар Аллоҳга берган аҳдларида вафо қилмаган энг бош масала—Аллоҳнинг тавҳидини қўйиб, ширкка бурилишлари эди. Уларнинг залолатга кетишларининг асосий масаласи шу бўлган).

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا (۸۸) لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا (۸۹) تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَّقَطْنَ مِنْهُ
وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا (۹۰) أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا (۹۱) وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ
يَتَّخِذَ وَلَدًا (۹۲) إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتَى الرَّحْمَنِ عَبْدًا (۹۳) لَقَدْ أَحْصَاهُمْ
وَعَدَّهُمْ عَدًّا (۹۴) وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَرْدًا (۹۵).

«Улар: «Роҳман бола тутди»,- дедилар. Батаҳқиқ, жуда оғир нарса келтирдингиз. Ундан осмонлар парчаланиб, ер ёрилиб, тоғлар қулаб йиқилай, дейдир. Раҳмоннинг боласи бор, деганларига. Раҳмонга бола тутиш лойиқ эмасдир.¹² Осмонлару ердаги барча кимсалар Раҳмонга банда бўлган ҳолларида келурлар. Батаҳқиқ, У зот уларни ихота қилган ва санаб қўйгандир. Уларнинг барчалари У зотнинг ҳузурига қиёмат куни ёлғиз ҳолларида келгувчидирлар» [Марям: 88-95].

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ۚ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ ۚ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۚ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۗ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ ۗ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ ۗ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا ۗ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ (۲۵۵).

«Аллоҳ Ундан ўзга илоҳ йўқ зотдир. У тирик ва қаййумдир. Уни мудроқ ҳам, уйқу ҳам олмас. Осмонлару ердаги нарсалар Униқидир. Унинг ҳузурига ўзининг изнисиз ҳеч ким шафоат қила олмас. У уларнинг олдиларидаги нарсани ҳам, ортларидаги нарсани ҳам билур. Унинг илмидан ҳеч нарсани ихота қила олмаслар, магар ўзи хоҳлаганини, халос. Унинг курсиси осмонлару ерни қамраган. Уларни муҳофаза қилиш уни чарчатмас. Ва У Олий ва Азим (Буюк) зотдир. [Бақара: 255]. У зотнинг улуғлигига қаранг-у, махлуқотларининг аҳволига қаранг!

¹² (Унинг бола тутишга ҳожати йўқ. У фарзанд талабида эмас. Бу унинг шаънига тўғри келмайди. Роҳман яккадир. Воҳид ва Биру Бордир).

Энди қандай қилиб шу ожиз махлуқотларининг ичига кириб олсин ёки қандай қилиб шундай улуғ зот ўзига бола тутсин, ёки ўзи билан бошқа сиғинадиган илоҳ яратсин?!

11- Аллоҳ таоло бандаларига меҳрибон, раҳмли Зотдир. Шунинг учун уларга пайғамбарлар юборган ва китоблар нозил қилган.

Аллоҳ таоло бандаларига меҳрибон, раҳмли Зотдир. Шунинг учун уларга пайғамбарлар юборган ва китоблар нозил қилган. Уларни кўфр ва ширк зулматларидан тавҳид ва ҳидоят нурига чиқаришлиги учун пайғамбарлар юборди. Аллоҳ таоло айтади:

هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ (۹).

«У зот Ўз бандасига сизларни зулматлардан нурга чиқариш учун равшан оятларни туширадир. Ва, албатта, Аллоҳ сизларга шафқатли ва раҳмидир» [Хадид: 9].

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ (۱۰۷).

«Биз сизни фақат оламларга раҳмат қилиб юбордик» [Анбиё: 107]. Аллоҳ таоло пайғамбарига у зотнинг қанчалик кечиримли ва раҳмли экани ҳақида хабар беришга буюрди. Аллоҳ таоло айтади:

﴿ نَبِيُّ عِبَادِنَا أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ (۴۹) ﴾.

«Бандаларимга хабар беринг: «Албатта, Менинг Ўзим ғофуру роҳиймдирман». [Хижр: 49]. У зотнинг меҳрибонлигидан қийинчиликларни кетказди ва яхшиликларни туширади. Аллоҳ таоло айтади:

وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَ لِفَضْلِهِ ۗ يُصِيبُ بِهِ
مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۗ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ (۱۰۷).

«Агар Аллоҳ сизга бирон зиён етказса, уни фақат ўзигина кетказа олур. Агар сизга бирон яхшилик (етказишни) ирода қилса, Унинг фазлу марҳаматини қайтара олгувчи йўқдир. У ўзи хоҳлаган бандаларига яхшилик етказур. У мағфиратли, меҳрибондир» [Юнус: 107].

12- Аллоҳ у Роҳийм бўлган Роббдир. Унинг ўзи қиёмат куни халойиқлар қабрларидан чиққанларида ҳисоб-китоб қилади. Ҳар бир инсонни яхши ёмон ишига қараб мукофот ёки жазо беради. Ким мўмин бўлган ҳолида яхши амалларни қилган бўлса, унга абадий неъмат берур, энди ким кўфр келтирган ва ёмон ишларни қилган бўлса, охиратда улуғ азоб бордир.

Аллоҳ у Роҳийм бўлган Роббдир. Унинг ўзи қиёмат куни халойиқлар қабрларидан чиққанларида ҳисоб китоб-қилади. Ҳар бир инсонни яхши ёмон ишига қараб мукофот ёки жазо беради. Ким мўмин бўлган ҳолида, яхши амалларни қилган бўлса, унга абадий неъмат берур, энди ким кўфр келтирган ва ёмон ишларни қилган бўлса, охиратда улуғ азоб бордир. Аллоҳ бу дунёни амал дунёси қилиб, охиратни эса ҳисоб-китоб, мукофот ёки жазо диёри қилиб қўйишлиги етук адолати, ҳикмати ва раҳматидандир. Муҳсин киши эҳсонининг савобига етиши ва золим зўравонлар зулм ва зўравонлигининг жазосини олиши учун охират диёрини тайёрлаб қўйди. Бу нарсани баъзи инсонлар имкони йўқ деб ҳисоблаши мумкин. Шундай бўлса-да, Аллоҳ таоло қиёмат куни ҳақ ва унда ҳеч қандай шубҳа

йўқлигига далолат қилувчи кўпгина оятларни олиб келди. Аллоҳ таоло айтади:

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ۗ إِنَّ الْأَرْضَ
أَحْيَاهَا لَمُحْيٍ الْمَوْتَى ۗ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (۳۹).

«Яна Унинг оят-белгиларидан, ерни қақраган ҳолда кўришингдир. Бас, Биз унинг устидан сув туширсак, у қимирлар ва ўсадир. Уни тирилтирган зот, албатта, ўликларни ҳам тирилтиргувчидир. Албатта, У зот ҳар бир нарсага қодирдир» [Фуссилат: 39].

يَأَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ
ثُمَّ مِنْ مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَعَيْرٍ مُّخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ ۗ وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ آجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ
نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ۗ وَمِنْكُمْ مَّن يَتُوفَىٰ وَمِنْكُمْ مَّن يَرُدُّ إِلَىٰ أَرْدَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ
مِن بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا ۗ وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِن
كُلِّ رَوْحٍ (۵).

«Эй одамлар! Агар қайта тирилиш ҳақида шубҳа қиладиган бўлсангиз, бас, Биз сизга баён қилишимиз учун сизларни тупроқдан, сўнгра нутфадан, сўнгра алақадан, сўнгра битган-битмаган бир чайнам гўштдан яратдик. Ва бачадонларда хоҳлаган нарсамизни маълум муддатгача қарор топдирамиз. Кейин сизларни бувак ҳолингизда чиқарамиз. Сўнгра вояга етишингиз учун (тарбия қиламиз). Сиздан вафот қилиб кетадиганлар ҳам билганидан кейин ҳеч нарсани билмай қоладиган даражада тубан умрга етадиганлар ҳам бор. Ва ерни қақраган ҳолда кўрасиз. Қачонки, Биз унга сув туширсак, у

сесканар ва кўпчир. Ҳамда ҳар хил гўзал жуфтларни ўстирадир» [Хаж: 5].¹³

Ал-Хаққ таоло бу оятда қайта тирилишга далолат қилувчи учта ақлий далилларни олиб келди. Улар:

1- Инсонни Аллоҳ таоло биринчи яратаётган вақтида тупроқдан яратди. Тупроқдан яратган зот у эрта тупроққа айланиб кетганда, яна уни қайтариб тирилтиришга қодирдир.

2- Инсонни нутфадан яратишга қодир бўлган зот, ўлгандан кейин уни яна қайтадан тирилтиришга қодирдир.

Ерни ўлгандан кейин ёмғир билан тирилтирган зот, инсонлар ҳам ўлганларидан кейин тирилтиришга қодир бўлган зотдир. Бу оят Қуръоннинг қанчалик улуғ ва мўъжизавий эканлигига далолат қилади. Инсон бу кичкина оятга боқиб, ҳайрон қолади. Қандай қилиб шу кичкина оят катта-катта бўлган масалаларга очиқ ойдин инкор қилиб бўлмас далилларни олиб келди!

Аллоҳ таоло айтади:

---

¹³ (Сизнинг отангиз Одамни тупроқдан яратганмиз. Инсон йўқ эди. У отасининг нутфа-спермасидан дунёга келди. Оддий кўзга кўринмас ушбу маний ҳайвончалар билан баркамол инсон орасида қанча фарқ бор?! Ана шу заррадан одам яратган Холиқ Аллоҳ ўлган одамни қайта тирилтира олмасми?! Қуръони Каримда «алақа» деб номланган босқичдаги ҳомила зулукдек бачадонга ёпишиб туриши маълум бўлди. Алақанинг суврати ҳақиқий зулук билан солиштирилса, уларни фарқлаб бўлмайди. Хўш, ўша зулукка ўхшаш қотган лахта қон билан инсон орасида қанча фарқ бор? Ҳомила ривожланиб, алақа-лахта қон шаклидан бир парча чайналган гўшт ҳолига ўтади. Ана ўшанда унга шакл киради. Шакл кирса, битган бўлади. Шакл кирмаса, битмаган бўлади, бачадондан тушиб кетади. Ҳеч ким уни эсламайди ҳам. Энди, ўша бир парча чайналган гўштга ўхшаш нарса билан инсон орасида қанча фарқ борлигини бир ўйлаб кўрайлик? Ўша гўшдан инсон яратган Аллоҳ ўлган одамни қайта тирилтира олмасми?!)

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السَّجِّ لِلْكَتُبِ ۖ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نَعِيدُهُ ۖ وَعَدَّا عَلَيْهَا ۖ إِنَّا كُنَّا
فَاعِلِينَ (۱۰۴).

«Уша кунда осмонни худди мактуб ёзилган дафтарни ёпгандек ёпамиз. Аввал қандай яратган бўлсак, шундай ҳолга қайтарамиз. Бу зиммамиздаги ваъдадир. Албатта, Биз буни қилгувчимиз» [Анбиё: 104].

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ ۖ قَالَ مَنْ يُحْيِ الْأَعْيُنَ وَهِيَ رَمِيمٌ (۷۸) قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي
أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ (۷۹).

«У Бизга мисол келтирди ва ўз яратилишини унутди. «Суюкларни ким тирилтиради? Ҳолбуки, улар титилиб кетган-ку?!», – деди. Сиз: «Уларни илк марта йўқдан бор қилган зот тирилтирур ва у ҳар бир яратилган нарсани яхши билгувчидир», –деб айтинг [Ясин: 78-79].

ءَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ السَّمَاءُ ۖ بَنَاهَا (۲۷) رَفَعَ سَمَكَهَا فَسَوَّلَهَا (۲۸) وَأَعْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ
ضَحْلَهَا (۲۹) وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَلَهَا (۳۰). أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا (۳۰) وَالْجِبَالَ
أَرْسَلَهَا (۳۲).

«(Эй мушриклар), сизларни яратиш қийинроқми ёки осмонними?!¹⁴ Унинг шифтини юқори кўтарди ва бекаму кўст мустаҳкам қилиб қўйди. Кечасини қоронғу ва кундузини ёруғ қилди. Ва шундан кейин Ерни ёйиб, текис қилди. Ундан сувюю ўтлоқларини чиқарди. Ва у (ер)га тоғларни ўрнаштирди» [Назиъат: 27-32]. Шундай қилиб Аллоҳ таоло инсонни яратиш осмонлару ерни ва улардаги нарсаларни яратишдан қийинроқ

---

¹⁴ (Яъни, бутун Ер куррасининг атрофини ўзга сайёралардан бирон зиён етмаслиги учун том — осмон билан қоплаб қўйишга қодир бўлган Зот учун сизларни яратиш ёки қайта тирилтириш ҳеч гап эмас-ку!) (Аллоҳ) уни бино қилди.

эмас эканлигини баён қилди. Шундай экан, шу нарсаларни яратган зот инсонни яратишдан ожиз эмаслигини баён қилди

13- Аллоҳ таоло Одамни тупроқдан яратди. Кейин унинг зурриётини кўпаядиган қилиб қўйди. Шу асл эътибори билан ҳамма одамлар баб-баробар. Бир жинснинг бошқа жинсдан ёки бир миллатнинг бошқа миллатдан ҳеч қандай ортиқлиги йўқ. Бўлса ҳам фақат тақво жиҳатидангина бўлади.

Аллоҳ таоло Одамни тупроқдан яратди. Кейин унинг зурриётини кўпаядиган қилиб қўйди. Шу асл эътибори билан ҳамма одамлар баб-баробар. Бир жинснинг бошқа жинсдан ёки бир миллатнинг бошқа миллатдан ҳеч қандай ортиқлиги йўқ. Бўлса ҳам фақат тақво жиҳатидангина бўлади. Аллоҳ таоло айтади:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا ۗ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

«Эй одамлар! Биз сизларни бир эркак ва аёлдан яратдик ва сизларни ўзаро танишишингиз учун халқлар ва қабилалар қилиб қўйдик. Албатта, Аллоҳнинг ҳузурида энг ҳурматлигингиз энг тақводорингиздир. Албатта, Аллоҳ билувчи ва хабардор зотдир» [Хужурот: 13].¹⁵

---

¹⁵ (Ушбу ояти каримада «Эй одамлар!» деб барча инсониятга қарата нидо қилинмоқда, шу билан бирга уларнинг асли бир эканлиги эслатилмоқда. Демак, одамларнинг асли бир — ҳаммалари Одам Ато ва Момо Ҳаводан таралганлар. Айни чоғда Аллоҳ таоло уларни турли халқлар ва қабилаларга ажратиб ҳам қўйганини таъкидламоқда. Инсонларнинг турли халқ ва

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِّنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَرْوَاجًا ۖ وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ ۖ وَمَا يُعْمَرُ مِنْ مُّعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَىٰ اللَّهِ يَسِيرٌ (١١).

«Аллоҳ сизларни тупроқдан, сўнгра нутфадан яратиб, кейин жуфт-жуфт қилиб қўйди. Қайси бир урғочи нимага ҳомиладор бўлса, нимани туғса, фақат Унинг илми билан бўлур. Ҳар бир умр кўргувчига умр берилиши ёки унинг умрининг қисқартилиши, албатта, китобда бордир. Албатта, бу Аллоҳга осондир» [Фотир: 11].

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِّنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا ۖ وَمِنْكُمْ مَّنْ يَتُوفَىٰ مِن قَبْلِ ۖ وَلِتُبْلَغُوا أَجَلًا مُّسَمًّى ۖ وَلِعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ (٦٧).

«У сизни тупроқдан, сўнгра нутфадан, сўнгра (ёпишқоқ) лахта қондан яратган зотдир. Сўнгра У сизни бувак ҳолингизда чиқарур. Сўнгра камолга етишингиз учун, қари бўлишингиз учун (улғайтирур). Сизнинг ичингизда ундан олдин вафот этадиганлар ҳам бўлур. (Булар) белгиланган ажалга етишингиз учундир. Шоядки, ақл юритсангиз» [Ғофир: 67].¹⁶

қабилаларга бўлинишини сабаби эса, ўзаро танишиш, маърифат ҳосил қилиш эканлиги ўқтирилмоқда).

¹⁶ (Бу оятда кибрга кетиб, ўзини унутган, Аллоҳни–ҳолиқини тан олмай қўйган инсонга асли, ожизлиги эслатилмоқда. Яъни, эй одамлар, сизнинг айримларингиз камолга ёки қарилликка етишдан олдин вафот этиб кетади. Ҳар лаҳзада тушаётган ҳомидалар, ўлаётган болалар, ёшлар бунинг далилидир. Ҳар бир инсон учун белгилаб қўйилган ажал бор. Ана ўша ажалга етгунча яшайди. Бу ҳам Аллоҳ таолонинг ишидир. Шоядки ушбу ҳақиқатлар устида ақл юритиб, ким эканингизни англаб, Роббингизга ибодат қилсангиз).

Аллоҳ таоло Одам айлайҳиссаломни ўзининг кавний¹⁷ буйруғи билан яратгани каби, Исо алайҳиссаломни ҳам ўзининг кавний буйруғи билан яратгандир. Аллоҳ таоло айтади:

إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ ۖ خَلَقَهُ مِن تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ (۵۹).

«Албатта, Аллоҳнинг ҳузурида Ийсонинг мисоли худди Одамнинг мисолига ўхшайди. Уни тупроқдан яратиб, сўнгра унга «Бўл!» деди, бас, бўлди» [Оли-Имрон: 59].¹⁸

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам бизга ҳамма инсонлар тенг ва бирини бошқасининг устида тақводан бошқа ҳеч қандай афзаллиги йўқ эканлигини баёнлаб берганликларини олдинги иккинчи бобда зикр қилган эдим.

---

¹⁷ Кавний буйруқ бу - Аллоҳ таолонинг бўл деган буйруғи билан бўлган нарсалардир. Бу мавжудотда нимаики бўлмасин барчаси Аллоҳнинг шу буйруғи билан бўлган. Бу масалага тегишли бўлган кенг маълумотларни катта ақидавий китоблардан топишингиз мумкин.

¹⁸ (Аҳли китоблар Одам алайҳиссаломнинг тупроқдан яратилганини, Аллоҳнинг пуфлаши оқибатида жон кирганини яхши билишади. Бу ҳақда ҳеч қандай ихтилоф қилишмайди. Йўқ ердан Одам алайҳиссаломни яратган зот Ийсо алайҳиссаломни тирик юрган Марямдан отасиз ҳолда ярата олмайдими?! Аллоҳнинг ҳар бир нарсага қодир эканлигига ишонган эси бор одам бўлса, албатта бунга иқрор бўлади).

14- Ҳар бир туғилган чақалоқ фитратда туғилади.

Ҳар бир туғилган чақалоқ фитратда тўғилади. Аллоҳ таоло айтади:

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۖ فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ۗ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَنِيمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ (۳۰).

«Бас, сиз ҳаққа мойил бўлиб, динга юз тутинг. Бу Аллоҳ одамларни яратган асл табиатдир. Аллоҳнинг яратганини ўзгартириб бўлмас. Ушбу тўғри диндир. Лекин одамларнинг кўпи билмаслар» [Рум: 30].¹⁹

Ҳанийфийлик бу - Иброҳим алайҳиссаломнинг динидир. Аллоҳ таоло айтади:

ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۚ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ (۱۲۳).

«Сўнгра сизга: «Иброҳимнинг ҳаққа мойил миллатига эргашинг. У мушриклардан бўлмаган эди», - деб ваҳий қилдик. [Нахл: 123].

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Ҳар бир туғилган бола фақат фитрат (соф табиат) ила туғилади. Бас, ота-онаси уни яҳудий ёки насроний ёки мажусий қилади. Бу худди ҳайвоннинг бус-бутун ҳайвон туғишига ўхшайди. Сиз унда қулоқ-бурни кесилганини ҳис қилганмисиз?» Сўнгра Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу шундай дедилар:

---

¹⁹ (Мушрик, кофир ва бошқалар ҳавоий нафсга эргашиб, ўзлариникини маъқуллайверади, уларнинг барини эътиборсиз қолдириб, ҳақ динга юзлан. Аллоҳ одамларнинг асил табиатларига Исломни, ягона Аллоҳга иймон келтиришни жойлаган. Аллоҳга ширк келтириш эса, инсоннинг асил табиатига зид бўлиб, илмсизлик ва ҳавоий нафсга эргашиб оқибатида пайдо бўлади).

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۖ فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ۗ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ (۳۰).

«Бу Аллоҳ одамларни яратган асил табиатдир. Аллоҳнинг яратганини ўзгартириб бўлмас. Ушбу тўғри диндир. Лекин одамларнинг кўпи билмаслар» [Рум: 30]. Саҳиҳ Бухорий 4775.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Огоҳ бўлинг, Роббим менга бугун билдирганларидан сизлар билмайдиган нарсаларни ўргатишимни буюрди. «Мен ҳамма бандаларимни ҳақ динга мойил қилиб яратдим, шайтонлар эса уларни динларидан чиқариб олдилар, ҳамда Мен ҳалол килиб берган нарсаларни уларга ҳаром килишди ва Мен бирон ҳужжат туширмаган нарсаларни Менга шерик килишга буюришди» Муслим ривояти 2865.

15- Бирон одам хатокор бўлиб ёки бировнинг хатосига ворис бўлиб туғилмайди.

Бирон одам хатокор бўлиб ёки бировнинг хатосига ворис бўлиб туғилмайди. Аллоҳ таоло Одам алайҳиссаломнинг илоҳий буйруққа хилоф иш қилиб, у ва унинг аёли Ҳаво она дарахтдан еб қўйишганда, надомат чекишганини ва тавба қилиб мағфират сўрашганининг бизга хабарини берди. Аллоҳ таоло чиройлик бир сўзларни айтишликни илҳом қилди ва Одам алайҳиссалом у сўзларни айтди. Сўнгра Аллоҳ уларнинг тавбасини қабул қилди. Аллоҳ таоло айтади:

وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ (۳۵) فَآرَأَيْتَهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ (۳۶) فَتَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ

فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ (۳۷) قُلْنَا أَهْبَطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (۳۸).

«Ва: «Эй Одам, сен ўз жуфтинг ила жаннатда маскан топ. Унда нимани хоҳласаларингиз, энглар, ош бўлсин ва мана бу дарахтга яқин келманглар, бас, у ҳолда золимлардан бўласизлар», - дедик. Шайтон уларни ундан оздирди ва бўлган нарсаларидан чиқарди. Ва Биз: «Баъзингиз баъзингизга душман бўлиб тушинглар, сизларга ер юзида қароргоҳ ва бир муддат ҳузур қилиш бордир», дедик. Бас, Одам ўз Роббисидан сўзларни қабул қилиб олди, кейин У зот унинг тавбасини қабул қилди. Албатта, У тавбани қабул қилувчи ва раҳмли зотдир. «Биз: «Ундан ҳаммангиз тушинг, бас, Мендан сизга ҳидоят келажак. Ким Менинг ҳидоятимга эргашса, уларга хавф йўқ ва улар хафа ҳам бўлмаслар», - дедик» [Бақара: 35-38]. Шундай қилиб, Аллоҳ таоло Одам алайҳиссаломнинг тавбасини қабул қилди, хатолардан тозаландилар. У кишининг зурриёти ҳам хатони мерос қилиб олиб қолмадилар, чунки, у гуноҳ тавба билан ўчиб кетган.

Бир киши бошқа кишининг гуноҳини кўтариб юрмаслиги бу асл бўлиб ҳисобланади. Аллоҳ таоло айтади:

قُلْ أَعْيَبَ اللَّهُ أُنْبِيَ رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلَّا عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ (۱۶۴).

«Ҳар бир жон ёмон касб қилса, фақат ўзига зиён қиладир. Ҳеч бир жон бошқанинг оғирлигини кўтармас. Сўнгра Роббиларингизга қайтишингиз бор. Бас, У сизларга ихтилоф қилган нарсаларингиз хабарини берур» [Анъом: 164].

مَنْ أَهْتَدَىٰ فَأِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا (۱۵).

«Ким ҳидоятга юрса, фақат ўзи учунгина ҳидоят топадир. Ким залолатга кетса, фақат ўзи учунгина залолатга кетадир. Ҳеч бир жон ўзганинг оғирлигини кўтарувчи бўлмас. Токи Пайғамбар юбормагунимизча, азобловчи бўлган эмасмиз» [Исро: 15].

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۗ وَإِن تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ حِمْلِهَا لَا يُحْمَلُ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۗ إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ ۗ وَمَن تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ ۗ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ (۱۸).

«Ўзи юкли жон ўзга жоннинг юкини кўтара олмас. Юки оғир жон ўз юкига (бошқани) чақирса-да, ундан ҳеч бир нарса кўтарилмас. Гарчи (чақирилган) қариндош бўлса ҳам. Сен фақат ғайбдаги Роббиларидан кўрқадиган ва намозни тўқис адо этганларни огоҳлантирурсан. Ким покланса, Ўзи учун покланур. Қайтиш Аллоҳгадир. » [Фотир: 18].²⁰

16- Одамларни яратишдан мақсад уларнинг ёлғиз Аллоҳгагина бандалик қилишларидир.

Одамларни яратишдан мақсад уларнинг ёлғиз Аллоҳгагина бандалик қилишларидир. Аллоҳ таоло айтади:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ (۵۶).

«Мен жин ва инсни фақат Ўзимга ибодат қилишлари учунгина яратдим» [Зарият: 56].

---

²⁰ (Қиёмат кунда гуноҳи кўп жон уни енгиллатиш мақсадида энг яқин қариндошини ёрдамга чақирса ҳам, унинг гуноҳидан бирор нарса кўтарилмайди. Чунки яқин қариндошнинг ўзи юкини кўтара олмай хуноб бўлаётган бўлади. Кофир ҳам, мўмин ҳам фақат Аллоҳга қайтади. Бошқага эмас. Ана ўшанда Аллоҳ таоло ўзи билиб ҳисоб-китоб қилади. Кофир ва осий жазосини, мўмин-мусулмон мукофотини олади).

17- Ислом, инсонни иззат-икромли қилиб қўйди.

Хоҳ у эркак бўлсин, хоҳ аёл бўлсин ва унинг ҳуқуқларини тўлиғича кафолатига олган. Инсонни ўзининг ихтиёрларига, қилаётган ишларига масъул қилди. У ўзига ёки бошқаларга зарар келтирадиган ҳар бир иши учун жавобгардир.

Ислом, инсонни иззат-икромли қилиб қўйди. Хоҳ у эркак бўлсин, хоҳ аёл бўлсин. Аллоҳ инсонни ер юзида халифа бўлиши учун яратди. Аллоҳ таоло айтади:

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّجَاعِلٍ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً ۗ قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ۗ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ (۳۰).

«Эсланг, вақтики Роббингиз фаришталарга: «Мен ер юзида халифа қилмоқчиман»,- деди» [Бақара: 30]. Бу иззат-икром барча одам боласини ўз ичига олади. Аллоҳ таоло айтади:

﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا﴾ (۷۰).

«Батаҳқиқ, Биз Бани Одамни азизу мукаррам қилиб қўйдик ва уларни қуруқлигу денгизда (ўлов-ла) кўтардик ҳамда уларни пок нарсалар ила ризқлантирдик ва уни Ўзимиз яратган кўп нарсалардан мутлақо афзал қилиб қўйдик» [Исро: 70].

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ أَحْسَنَ تَقْوِيمٍ (۴).

«Дарҳақиқат, Биз инсонни энг гўзал шаклу шамойилда яратдик» [Тийн: 4]. Аллоҳ инсонни Аллоҳдан бошқага ўзини хўр тутиб ибодат қилиш ёки бошқага эргашиш ёки итоат қилишдан қайтарди. Аллоҳ таоло айтади:

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ ۗ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ (۱۶۵) إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ (۱۶۶).

«Одамлар орасида шундай кимсалар борки, улар ўзгаларни Аллоҳга тенг билиб, уларни Аллоҳни севгандек севадилар. Иймонли кишиларнинг Аллоҳга бўлган муҳаббатлари қаттиқроқдир. Бундай золимлар азобга рўбарў бўладиган замонларида (Қиёмат Кунида) бутун куч-қудрат Аллоҳники бўлишини ва Аллоҳнинг азоби қаттиқ азоб эканини билсалар эди. У кунда пешволар эргашувчилардан тонадилар ва ҳаммалари азобни (кўзлари билан) кўрадилар. (У кунда уларни боғлаб турадиган) баҳонаю сабаблар узилади» [Бақара: 165-166]. Аллоҳ таоло ботилда эргашиладиган инсонларни ва ботилга эргашганларни қиёматдаги ҳолатларини баён қилиб айтади:

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتَضَعِفُوا اَنَحْنُ صَدَدْنٰكُمْ عَنِ الْهُدٰى بَعْدَ اِذْ جَاَعْتُمْ بِئِنَّ كُنْتُمْ مُجْرِمِيْنَ (۳۲) وَقَالَ الَّذِينَ اسْتَضَعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بِنَ مَكْرٍ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ اِذْ تَأْمُرُوْنَآ اَنْ نَّكْفَرَ بِاللّٰهِ وَنَجْعَلَ لَهٗ اَنْدَادًا ۗ وَاسْرَوْا النَّدَامَةَ لَمَّا رَاُوْا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْاَعْغَلٰلَ فِىْ اَعْنَاقِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۗ هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ (۳۳).

«Мутакаббирлик қилганлар заиф саналганларга: «Сизга ҳидоят келганидан кейин биз сизни ундан тўсдикми?! Йўқ! Ўзингиз жиноятчи бўлдингиз»,- дерлар. Заиф саналганлар мутакаббирлик қилганларга: «Йўқ! Кечаю кундузнинг макр-ҳийласи (тўсди). Ўшанда сизлар бизни Аллоҳга куфр келтиришимизга, Унга тенгдошлар қўшишимизга амр қилар эдингиз», дедилар. Улар азобни кўрган чоғларида надоматни ичларида тутдилар. Биз куфр келтирганларнинг бўйинларига кишанлар солдик. Улар фақат қилиб юрган амалларига яраша жазоланурлар» [Сабаъ: 32-33].

Аллоҳ таолонинг қиёмат кунидаги адолатининг комиллигидан залолатга чақирувчиларга ва уларнинг катталарига ўзларининг ва уларга эргашганларнинг гуноҳини юклаб қўйишидир. Аллоҳ таоло айтади:

لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ أَلَا سَاءَ مَا يَزُرُونَ (۲۵).

«Қиёмат куни ўз гуноҳларини тўлалигича ва жаҳолат ила йўлдан адаштирган кишиларнинг гуноҳларидан кўтаришлари учундир. Огоҳ бўлинг! Улар кўтарган нарса қандоқ ҳам ёмон!» [Ан-Нахл: 25].²¹

Ислом инсоннинг дунёю охирадаги ҳуқуқларини тўлалигича ўз кафиллигига олди. Ўз кафиллигига олган ҳуқуқларининг энг улуғи бу - Аллоҳнинг инсонлар устидаги ҳаққи ва инсонларнинг Аллоҳдаги ҳақлари. Муъоз ибн Жабал розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади: «Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳиссалом орқаларига мингашиб борар эдим. У киши: «Эй Муоз!», - дедилар. «Лаббай, Аллоҳнинг Расули, амрингизга мунтазирман!»- дедим. Сўнгра яна уч мартаба чақирдилар. Кейин: «Аллоҳнинг Ўз бандаларидаги ҳаққи нима, биласанми?»- дедилар. «Аллоҳ ва Унинг Расули билувчироқ», - дедим. «Аллоҳнинг бандалардаги ҳаққи У Зотга ибодат қилишлари ва У Зотга ҳеч нарсани шерик қилмасликларидир»- дедилар.

---

²¹ (Мазкур кофирлар куфрлари, Қуръонга иймон келтирмай юрганлари ва одамларни Қуръондан тўсганлари учун етарли жазо оладилар. Қиёмат кунида улар ўз гуноҳларини тўлалигича кўтарадилар, яъни, шунга яраша жазога йўлиқтириладилар. Бунга қўшимча равишда, ўзлари жаҳолат ила Қуръонга қарши ташвиқот олиб бориб йўлдан адаштирган кишиларнинг гуноҳларидан баъзисини ҳам кўтарадилар. Унга яраша қўшимча жазо ҳам оладилар. Ўз гуноҳларига бошқаларнинг гуноҳларини ҳам қўшиб кўтарадилар).

Кейин бир муддат юриб, сўнг: «Эй Муоз!»- дедилар. «Лаббай, Аллоҳнинг Расули, амрингизга мунтазирман!», - дедим. «Агар шундай қилсалар, бандаларнинг Аллоҳдаги ҳаққи нима, биласанми?», - дедилар. «Аллоҳ ва Унинг Расули билади», - дедим. «Бандаларнинг Аллоҳдаги ҳаққи уларни азобламаслигидир», - дедилар. Саҳиҳ Бухорий (6840).

Ислом инсоннинг ҳақ динини, зурриётини, молини ва обрў-эътиборини ўз кафиллигига олди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Аллоҳ таоло сизларнинг қонларингларни, молларингларни ва обрў-эътиборингларни худди шу шаҳарнинг, шу ойнинг ва шу куннинг қадрчалик муқаддас қилди». Саҳиҳ Бухорий (6501).²²

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бу улуғ мийсоқни видолашув ҳажида эълон қилдилар. У ҳажга юз мингдан ортиқ саҳобий келган эди. Видолашув ҳажида қурбонлик кунида шунга ўхшаш нарсаларни қайта-қайта айтдилар ва таъкиладилар.

Ислом инсоннинг қилаётган ишларига, танловларига ва ишлатаётган нарсаларига жавобгар қилиб қўйди. Аллоҳ таоло айтади:

وَكُلِّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَبْعَهُ فِي عَنَقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَنْقُلُهُ مَشْهُورًا (۱۳)
أَفْرَأَ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا (۱۴).

«Биз ҳар бир инсоннинг амалини бўйнига боғлаб қўйганмиз ва қиёмат куни унга китоб чиқарамизки, унга очилган ҳолда

---

²² У шаҳар - Макка мукаррама, у ой - зулҳижжа оии ва у кун Қурбонлик кунидир. Аллоҳ таолонинг наздида бу учта нарсадан муслмоннинг қони, мүлки ва обрўси муқаддасроқдир.

рўбарў бўлур» [Исро: 13]. Яъни, яхши иш қиладими ёмонми, ишларини унга боғлаб қўяди. Ундан бошқага ўтиб кетмайди. Бировнинг қилган иши учун ҳисоб-китоб қилинмайди, ҳамда биров ҳам бунинг амаллари учун ҳисоб-китоб қилинмайди. Аллоҳ таоло айтади:

يَأَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ (٦).

«Эй инсон! Албатта сен Роббингга йўлиққунингча, ҳаракату уринишда бўларсан ва охири унга йўлиқарсан» [Иншиқоқ: 6].

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ۗ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ (٤٦).

«Ким солиҳ амал қилса, ўзига фойда. Ким ёмонлик қилса, ўзига зарар. Роббинг бандаларга зулм қилгувчи эмас» [Фуссилат: 46]. Ислон инсоннинг ўзига зарар берадиган иш қиладими ё бошқагами жавобгарлигини ўз бўйнига оладиган қилиб қўйди. Аллоҳ таоло айтади:

وَمَنْ يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلَىٰ نَفْسِهِ ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا (١١١).

«Ким гуноҳ қилса, фақатгина ўз зарарига қилади. Ва Аллоҳ билувчи ва ҳикматли зотдир» [Нисо: 111].²³

مِنْ أَجْلِ ذَٰلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنْ قَتَلُوا نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادًا فِي الْأَرْضِ ۖ فَكَانُوا قَتْلَ النَّاسِ جَمِيعًا ۚ وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَانَتْ أَحْيَاءَ النَّاسِ جَمِيعًا ۖ وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ بَعْدَ ذَٰلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ (٣٢).

---

²³ (Бировнинг гуноҳи учун бошқа биров жавобгар бўлмайди. Ҳар ким ўз қилмиши учун жавобгар бўлади. Аллоҳ ҳамма нарсани билиб туради, жумладан, гуноҳкорларнинг гуноҳларини ҳам билиб туради. Ўша билишга биноан гуноҳкорни жазолаши унинг ҳар бир нарсани ҳикмат билан қилишлигидандир).

«Шунинг учун ҳам Бани Исроилга: «Ким бир жонни ноҳақдан ёки ер юзида фасод қилмаса ҳам ўлдирса, худди ҳамма одамларни ўлдирган бўлади. Ким уни тирилтирса, худди ҳамма одамларни тирилтиргандек бўлади»- деб ёздик. Батаҳқиқ, уларга Пайғамбарларимиз баёнотлар олиб келдилар. Сўнгра, бундан кейин ҳам, улардан кўплари ер юзида исроф қилгувчилардан бўлдилар. [Моида: 32].²⁴

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: *«Одам атонининг биринчи ўғлига қандай бир жон зулм билан ўлдирилса, шунинг қонидан насиба бориб туради. Чунки қотилликни биринчи бошлаган ана ўшадир»* Саҳиҳ Муслим (5150).²⁵

---

²⁴ (Ислонда ўлим ҳукмига лойиқ жиноят қилмаган жон жуда ҳам юқори баҳоланади. Зотан, ўлим ҳукми ҳам бошқа яхши жонларнинг ҳаётини сақлаб қолиш учун чиқарилади. Шу боис бир беайб инсонни ўлдирган одам бутун бошли инсониятни ўлдиргандек жиноят қилган ҳисобланади. Худди шу ҳақиқатни Аллоҳ таоло Бани Исроилга ёзиши–фарз қилиши–улар ўша вақтда аҳли китоб бўлиб турган қавм эканлигидадир).

²⁵ Қонидан насиба бориб туради дегани, шунинг гуноҳидан унгаям бориб туради. Шундай қилиб қандай қотиллик рўй бермасин, албатта, шунинг гуноҳидан насиба бор. Аллоҳ таоло сақласин. Ҳар хил гуноҳ ишларга бошчи бўлиш ва гуноҳ ишларни биринчи бўлиб қилишнинг оқибатидир.

18- Ислом амал қилишда, жавобгарчиликни бўйинга олишда, мукофот ва жазода эркагу аёлни тенг қилиб қўйди.

Ислом – амал қилиш, жавобгарчиликни бўйинга олиш, мукофот ва жазода эркагу аёлни тенг қилиб қўйди.²⁶ Аллоҳ таоло айтади:

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنْ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا (۱۲۴).

«Эркакми, аёлми–ким мўмин бўлган ҳолда яхшиликлар қилса, ана ўшалар жаннатга кирарлар ва уларга қилча ҳам зулм қилинмас» [Нисо: 124].

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةًۭ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (۹۷).

«Эркагу аёл, ким мўмин ҳолида яхши амал қилса, Биз унга яхши ҳаёт кечиртирамиз ва, албатта, уларнинг қилиб юрган амалларининг энг гўзалига бериладиган ажр ила мукофотлармиз» [Нахл: 97].

مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَىٰ إِلَّا مِثْلَهَاۗ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ (۴۰).

«Ким бирор ёмонлик қилса, фақат ўшанга яраша жазо оладир, холос. Эркақдир, аёлдир, ҳар ким мўмин бўлган ҳолида солиҳ амал қилса, бас, ана ўшалар жаннатга кирурлар, у ерда ҳисобсиз ризқланурлар» [Ғофир: 40].

---

²⁶ Яъни иккаласиям амал қилишга буюрилган, қилган амалига жавобгар ва бир хил мукофот ёки жазо олади. Бу борада эркагу аёлни орасини ажратмади.

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَنَاتِ وَالصَّادِقِينَ
وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّالِحِينَ وَالصَّالِحَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ
وَالصَّالِمِينَ وَالصَّالِمَاتِ وَالْحَفِظِينَ وَالْحَفِظَاتِ وَالذَّكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّكِرَاتِ أَعَدَّ
اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا (۳۵).

«Албатта, муслимлар ва муслималар, мўминлар ва мўминалар, давомли итоаткор эркаклар ва давомли итоаткор аёллар, садоқатли эркаклар ва садоқатли аёллар, сабрли эркаклар ва сабрли аёллар, тавозуъли эркаклар ва тавозуъли аёллар, садақа қилгувчи эркаклар ва садақа қилгувчи аёллар, рўза тутгувчи эркаклар ва рўза тутгувчи аёллар, фаржларини сақловчи эркаклар ва (фаржларини) сақловчи аёллар, Аллоҳни кўп зикр қилгувчи эркаклар ва (Аллоҳни кўп) зикр қилгувчи аёллар—ўшаларга Аллоҳ мағфиратни ва улуғ ажрни тайёрлаб қўйгандир» [Ахзоб: 35].

19- Ислом аёлни эъзозлади. Уни эркак билан бир қаторга қўйди. Уни таъминлашни қодир бўлган эркакнинг зиммасига юклади. Қизни ота таъминлайди. Онани балоғатга етган бола таъминлайди. Аёлни эса эри таъминлайди.

Ислом аёлни эркак билан бир қаторга қўйди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Аёллар эркакларнинг тенгхўрларидир» Термизий ривояти 113.

Ислом аёлни эъзозлаганининг далилларидан, боласининг қудрати етса, онасига нафақа қилишни вожиб қилди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: «Берувчи қўл олий ва афзалроқдир. (Беришни оилангдан бошла!) Онангга,

отанга, опа-синглинга ва ака-уқанга сўнгра ундан кейингиларига ва улардан кейингиларига». Имом Аҳмад ривояти. Ота-онанинг фазилати ва уларнинг маконатлари ҳақида кейинги мавзуларда келади.

Ва яна ислом аёлни эъзозлаганининг далилларидан, унинг умр йўлдоши агар қодир бўлса, нафақа билан уни таъминлашни вожиб қилди. Аллоҳ таоло айтади:

لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ ۖ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ ۚ لَا يُكْفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مِمَّا آتَاهَا ۚ سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا (۷).

«Ризқи кенг кенглигидан нафақа қилсин. Кимнинг ризқи тор бўлса, унга Аллоҳ берганидан нафақа қилсин. Аллоҳ ҳар бир нафсни Ўзи берганидан ортиқчага таклиф қилмас. Аллоҳ қийинчиликдан сўнг тезда осонликни берадир» [Толақ: 7].

Бир киши Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан: «Аёлнинг эри устидаги ҳаққи нимадир», - деб сўради. «Овқатланганинда овқатлантирасан, кийинсанг кийинтирасан, юзига урмайсан ва уни зунукка чиқармайсан», - дедилар. Имом Аҳмад ривояти. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам аёлларни эрларининг устидаги баъзи ҳақларини баён қилиб айтдилар: «Сизларнинг устинларга уларга маъруф ила ризқ беришинглар, кийинтиришинглар вожибдир». Саҳиҳ Муслим. Ва яна бошқа ҳадисда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: «Кишига қўл остидагиларини зое қилишдай катта гуноҳ (дўзахга киришига) етарли бўлади». Имом Аҳмад ривояти. Хаттобий роҳимаҳуллоҳ айтадилар: «Қўл остидагилари» деган сўзга келсак. Бу ерда садақа берувчига: «Аҳли-оиланг ва нафақа билан таъминлашинг керак бўлган инсонлар муҳтож бўлиб турганда, уларни қўйиб бошқаларга садақа қилиш билан ажр талаб қилма, агар-да шундай

қиладиган бўлсанг, савоб ўрнига гуноҳ олиб қоласан», дегандай бўлмоқда.

Ислом аёлни эъзозлаганидан қизини нафақа билан таъминлашни отасига вожиб қилди. Аллоҳ таоло айтади:

﴿وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُنَمِّمَ الرِّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارُّوْا بَوْلَهَا وَلَا مُؤَلَّدُوهَا بِوَالِدَةٍ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْرِعُوا بِأَوْلَادِكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (٢٣٣).﴾

«Ким эмизишни батамом қилишни ирода қилса, оналар фарзандларни тўлиқ икки йил эмизадилар. Уларни яхшилаб едириб, кийинтириш отанинг зиммасидадир» [Бақара: 233]. Аллоҳ таоло отага туғилган боласини яхшилик ила таом ва кийим билан таъминлаши керак эканини баёнлаб қўйди. Аллоҳ таоло айтади:

﴿أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ وَإِنْ كُنَّ أُولَاتِحِمَلٍ فَأَتِفُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَأَتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَإِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسَرِّضِعْ لَهُ أُخْرَى (٦).﴾

«Агар сизга (фарзандни) эмизиб берсалар, ҳақларини беринглар» [Толақ: 6]. Аллоҳ таоло болани эмизиб берадиган эмизувчининг тўловини ҳам отанинг бўйнига қўйди. Шундай қилиб, бу оят отага боласини, хоҳ қиз бўлсин, хоҳ ўғил, нафақа билан таъминлаши керак эканлигига далолат қилади. Ҳозир яна бир ҳадис зикр қиламиз. У ҳадисда ҳам Ота аҳлини ва болаларини нафақа билан таъминлаши керак эканлигини таъкидлайди. Оиша розияллоҳу анҳо ривоят қиладилар: «Ҳинд¹ Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга: «Абу суфён бахил киши, мен унинг молидан олишга мухтожман», - деди. Шунда

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ўзинг ва болангга кифоя қилгунча маъруф ила олавер», – дедилар. Бухорий ривояти. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам қизларига ва опа сингилларига нафақа беришнинг фазилатини баён қилиб шундай дедилар: «Ким то вояга етгунча ёки вояга етмасларидан ўлгунча, икки ёки уч қизни ёки икки ёки уч опа сингисини ўз қарамоғига олса, мен ва у шундай бўламиз», – дедилар. Ва кўрсатгич бармоқлари билан ўрта бармоқларини бир қилиб ишора қилдилар. Саҳиҳ силсила 296.

20- Ўлим абадий йўқ бўлиб кетиш эмас. У амал диёридан, жазо ва мукофот диёрига кўчиб ўтиш, холос. Ўлим жасадга ҳам, руҳга ҳам тегишли. Руҳнинг ўлими баданни тарк этишидир. Қиёмат куни қайта тирилиш юз берганида руҳлар жасадларга қайтади. Бир жасаднинг руҳи бошқа бир жасадга кўчиб ўтмайди. Бир жасаднинг руҳидан бошқа бир жасад учун нусха кўчирилмайди.

Ўлим абадий йўқ бўлиб кетиш эмас. Аллоҳ таоло айтади:

﴿قُلْ يَتَوَفَّاكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ﴾ (۱۱).

«Сиз: «Сизларга вакил қилинган ўлим фариштаси жонингизни оладир. Сўнгра Роббингизга қайтарилурсиз», деб айтинг» [Сажда: 11]. Ўлим жасадга ҳам, руҳга ҳам тегишли. Руҳнинг ўлими баданни тарк этишидир. Қиёмат куни қайта тирилиш юз берганида руҳлар жасадларга қайтади. Аллоҳ таоло айтади:

﴿اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا ۖ فِيم_Sِكِ الْتَىٰ قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلِ الْأَخْرَىٰ ۖ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ (۴۲).

«Аллоҳ жонларни ўлими вақтида, ўлмаганларини эса, уйқуси вақтида олур. Бас, ўлишига ҳукм қилганларини ушлаб қолур, қолганларини маълум муддатгача қўйиб юборур. Албатта, бунда тафаккур қиладиган қавмлар учун оят-ибратлар бордир» [Зумар: 42].

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: «Агар руҳ бадандан чиқарилса, кўз унга эргашади» Муслим ривояти 920.²⁷

Ўлимдан кейин инсон амал диёридан мукофот ва жазо диёрига кўчиб ўтади. Аллоҳ таоло айтади:

إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعَدَّ اللَّهُ حَقًّا إِنَّهُ يَبْدُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ تَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ (٤).

«Барчангизнинг қайтишингиз Унгадир. Аллоҳнинг ваъдаси ҳақдир. Албатта, У аввал бошда (барчани) Ўзи яратади. Сўнгра иймон келтирган ва яхши амал қилганларни адолат-ла мукофотлаш учун уларни қайтарур. Кофир бўлганлар эса, куфр келтирганлари учун уларга қайноқ сувдан шароб ва аламли азоб бордир» [Юнус: 4].

Бир жасаднинг руҳидан бошқа бир жасад учун нусха кўчирилмайди. Бошқа бир нусхага кўчирилиши ҳақидаги даъволарга на ақлдан, на нақлдан бирор хил далил йўқдир. Бирорта пайғамбардан етиб келган бирорта бу тўғрисида гап йўқдир.

---

²⁷ Яъни руҳи қандай чиқиб кетаётганига қараб кузатиб қолади.

21- Ислом иймоннинг энг катта асосларига, яъни Аллоҳга, Унинг фаришталарига, Таврот, Инжил ва Забур каби илоҳий китобларнинг аслига (ўзгартириб юборилганидан олдинги шаклига) ва Қуръонга, ҳамма пайғамбарларга, уларнинг охиргиси Муҳаммад алайҳиссаломга, қиёмат кунига, ҳамда қаза ва қадарга иймон келтиришга даъват этади.²⁸

Ислом ҳамма бундан олдинги пайғамбарлар даъват қилган, иймоннинг энг катта асосларига даъват қилади. Улардан:

Биринчиси: Аллоҳ таолони Робб, яратувчи, ризқ берувчи ва ҳамма нарсани тадбир қилиб бошқариб турувчи деб иймон келтиришдир. Ва яна у зотнинг ўзигина ибодатга ҳақли, у Зотдан бошқа ҳамма олиҳалар ва уларга қилинган ибодатлар ботил ва у зотдан бошқа нарсалар ибодатга лойиқ эмасдир деб иймон келтиришдир.

Аллоҳ таоло бу улуг иймоннинг асосларини Қуръондаги ҳар хил оятларда, турли ўринларда зикр қилди. Уларда Аллоҳ таолонинг қуйидаги сўзи:

ءَامَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ
لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ (۲۸۵).

«Пайғамбар унга ўз Роббидан туширилган нарсага иймон келтирди ва мўминлар ҳам. Барча Аллоҳга, Унинг фаришталарига, китобларига, Пайғамбарларига иймон келтирди. Унинг Пайғамбарларининг бирорталарини

---

²⁸ Агарда қиёмат куни бўлмаса, бу ҳаёт беҳуда маъносиз ҳаёт бўлиб қоларди.

ажратмаймиз. Ва эшитдик ва итоат қилдик, эй Роббимиз мағфаратингни сўраймиз ва қайтиб бориш Сенгадир»,- дедилар. [Бақара: 285].²⁹

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَعَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ
وَالْمَسْكِينِ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَعَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ
بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّالِحِينَ فِي الْأَسْأَةِ وَالصَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا
وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ (١٧٧).

«Юзларингизни Машриқ ва Мағриб томонларига бураверишингиз яхшилик эмас, балки Аллоҳга, Охират кунига, фаришталарга, китобларга, пайғамбарларга иймон келтирган, ўзи яхши кўриб туриб молини қариндош-уруғларига, етим-есирларга, мискин-бечораларга, йўловчи-мусофирларга, тиланчи-гадоларга ва қулларни озод қилиш йўлида берадиган, намозни тўкис адо қилиб, зақотни берадиган киши яхши кишидир ва аҳдлашганларида аҳдларига вафо қилгувчилар ва, хусусан, оғир-енгил кунларда ва жангу жадал пайтида сабр-тоқат қилгувчилар яхши кишилардир. Ана ўшалар чин иймонли кишилардир ва ана ўшалар асл тақводорлардир» [Бақара: 177]. Аллоҳ таоло иймоннинг шу аслларига иймон келтиришга даъват қилди. Энди кимки бунга кўфр келтирадиган бўлса, шубҳасиз, қаттиқ адашган бўлади.

---

²⁹ (Ушбу ояти карима ва кейинги оят иккалови суранинг хулосасини мужассам қилгандир. Бу икки оятнинг ҳар бир сўзи улкан маъно англатади. Уларда ақида, иймон хусусиятлари, банданинг ўз Робби билан бўладиган ҳоли, фарз қилинган амалларга муносабат ва бошқалар келган).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ءَامِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ءَوَالِكُنَّ بِالَّذِي نَزَّلَ عَلَىٰ رَسُولِهِ ءَوَالِكُنَّ بِالَّذِي نَزَّلَ
مِن قَبْلُ ءَوَمَن يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ ءَوَكُتِبَ عَلَيْهِ ءَوُرُسُلِهِ ءَوَالْيَوْمِ آخِرٍ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا
﴿١٣٦﴾.

«Эй иймон келтирганлар! Аллоҳга, Унинг Расулига, У Ўз Расулига туширган китобга ва бундан олдин туширган китобга иймон келтиринг. Ким Аллоҳга, Унинг фаришталарига, китобларига, Пайғамбарларига ва охират кунига куфр келтирса, батаҳқиқ, қаттиқ адашган бўладир» [Нисо: 136]. Ҳадисда Умар ибн Хаттобдан келишича: «Бир кун Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва салламнинг олдиларида ўтирган эдик. Бир пайт кийимлари оппоқ, соч-соқоли қоп-қора, устида сафар аломати кўринмаётган (кийимларига гард қўнмаган-ки, узоқдан сафар қилиб келибди, десак) ва биронтамиз ҳам уни танимайдиган бир киши тўсатдан кириб келди. У Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва салламнинг олдиларига келиб ўтирди, икки тиззасини (Расулulloҳнинг) тиззаларига тиради (юзма-юз, бақамти бўлиб ўтириб олди), икки қўлини (ўзининг) сони устига қўйиб, «Эй Муҳаммад, менга Ислом ҳақида хабар бер», деди. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам: «Ислом – «Аллоҳдан ўзга ҳақ илоҳ йўқ ва, албатта, Муҳаммад Унинг элчисидир», деб гувоҳлик беришинг, намоз ўқишинг, закотни беришинг, Рамазон (ойи) рўзасини тутушинг ва йўлига қодир бўлсанг Байтга (Каъбага) ҳаж қилиб боришинг», дедилар. У: «Тўғри айтдинг», деди. Унинг ишидан ажабландик: ўзи сўраб, (жавобни) ўзи тасдиқлаяпти. Кейин: «Менга иймон ҳақида хабар бер», деди. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам: «(Иймон) Аллоҳга, Унинг малоика-фаришталарига, китобларига, пайғамбарларига, охират кунига ва қадарнинг яхшию ёмонига иймон келтиришинг»,- дедилар. У (одам): «Тўғри айтдинг», деб, кейин «Энди эҳсон ҳақида хабар бер», -

деди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: **«(Эҳсон) Аллоҳга Уни кўриб тургандек ибодат қилишинг. Агар Уни кўрмасанг, У сени кўради (биринчи ҳолатдагидек ибодат қила олмасанг, унда иккинчи ҳолатдагидек – Аллоҳ сени кўриб турганини ҳис қилиб, Унга ибодат қил)»**, - дедилар. Саҳиҳ Муслим 8.

Бу ҳадисда Жаброил алайҳиссалом Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга диннинг мартабалари ҳақида сўраш учун келдилар.

Диннинг мартабалари: Ислом, иймон ва эҳсондир. Жибрил алайҳиссаломга жавоб бергач, саҳобаи киромларга келган киши Жаброил алайҳиссалом эканликларини ва уларга ўз динларини ўргатиш учун келганларининг хабарини бердилар. Бу илоҳий рисола Исломдир, Жаброил алайҳиссалом Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга нақл қилдилар, ҳамда у киши инсонларга етказдилар. Саҳобаи киромлар эса, ёдлаб олиб, ўзларидан кейинги бошқа инсонларга етказдилар.

Энди иккинчисига келсак у малоикаларга иймон келтириш. Улар ғайбий бир оламдирлар. Аллоҳ таоло уларни яратди, уларга маълум бир ҳайъат берди, уларни улуғ ишларга масъул қилди. Уларнинг энг улуғ ишларидан - Аллоҳни рисолатини пайғамбарларга етказишдир. Малоикаларнинг ичидаги энг улуғи Жаброил алайҳиссалом. Бунга далил у зотни Аллоҳ ўз рисоласига жавобгар қилишидир. Аллоҳ таоло айтади:

يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرٍ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادَةٍ أَنْ أُنذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ (۲).

«У ўз амри ила фаришталарни руҳ-ваҳий билан бандаларидан ўзи хоҳлаганларига: «Огоҳлантиринглар. Албатта,

Мендан ўзга илоҳ йўқ. Бас, Менга тақво қилинглр», - деб нозил қиладир» [Нахл: 2].

وَأَنَّهُ لَتَتَزَيَّرَنَّ رَبُّ الْعَالَمِينَ (۱۹۲) نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ (۱۹۳) عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ (۱۹۴) بِلسانِ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ (۱۹۵) وَإِنَّ لَفِي زُجُرِ الْأَوْلِيَيْنِ (۱۹۶).

«Албатта, у (Қуръон) Роббул Олабийнинг туширганидир. Уни Рухул амийн олиб тушди. «Сизнинг қалбингизга, огоҳлантиргувчилардан бўлишингиз учун. Очиқ-ойдин араб тилида.³⁰ Албатта, у (Қуръон) аввалгиларининг китобларида ҳам бордир» [Шуаро: 192-196].³¹

Учинчиси: Илоҳий китобларга иймон келтириш. Улар жумласидан: Таврот, Инжил ва Забур китобларининг ўзгартирилишидан олдинги ҳолатига иймон келтириш ва улардан кейинги ва охириги китоб Қуръон эканига иймон келтиришдир. Аллоҳ таоло айтади:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ءَامِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ءَاكْتُبُ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ ءَاكْتُبُ الَّذِي أَنزَلَ مِن قَبْلُ ؕ وَمَن يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ ءَوَّلَ يَوْمٍ فَذَٰلِكَ ضَلَالًا بَعِيدًا (۱۳۶).

«Эй иймон келтирганлар! Аллоҳга, Унинг Расулига, У Ўз Расулига туширган китобга ва бундан олдин туширган китобга иймон келтиринг. Ким Аллоҳга, Унинг фаришталарига, китобларига, Пайғамбарларига ва охират кунига куфр келтирса, батаҳқиқ, қаттиқ адашган бўлади» [Нисо: 136].

---

³⁰ («Рухул Амийн»дан мурод Жаброил фаришта алайҳиссалом; «огоҳлантиргувчилардан» дегани Пайғамбарлардан деган маънони билдиради. Яъни, Қуръонни Жаброил сенинг қалбингда Пайғамбарлардан бўлишинг учун равшан араб тилида олиб тушди).

³¹ (Қуръоннинг зикри, аввалги умматларнинг илоҳий китобларида ҳам бордир).

نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنْزَلَ التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ (۳) مِنْ قَبْلِ هَذِهِ
لِلنَّاسِ وَأَنْزَلَ الْفُرْقَانَ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو
الْعِقَابِ (۴).

«У сенга китобни ҳақ ила ўзидан аввалги нарсани тасдиқловчи қилиб туширди ҳамда Таврот ва Инжилни туширди. Ундан олдин одамларга ҳидоят қилиб, ва Фурқонни ҳам туширди. Аллоҳнинг оятларига куфр келтирганларга шиддатли азоб бор. Аллоҳ азиз ва интиқом олувчи зотдир» [Оли Имрон: 3-4].³²

ءَامَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا
يُفَرِّقُونَ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْ رُّسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ (۲۸۵).

«Пайғамбар унга ўз Роббидан туширилган нарсага иймон келтирди ва мўминлар ҳам. Барча Аллоҳга, Унинг фаришталарига, китобларига, Пайғамбарларига иймон келтирди. Унинг Пайғамбарларининг бирорталарини ажратмаймиз. Ва эшитдик ва итоат қилдик, эй Роббимиз мағфаратингни сўраймиз ва қайтиб бориш Сенгадир,» - дедилар. [Бақара: 285].

قُلْ ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ
وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ
مُسْلِمُونَ (۸۴).

«Сиз: «Аллоҳга ва бизга туширилган нарсага, Иброҳим, Исмоил, Исҳоқ, Яъқуб ва асботларга туширилган нарсага, Мусо, Ийсо ва Набийларга Роббиларидан берилган нарсага иймон

---

³² (Демак, Мухаммад алайҳиссаломга тушган китобни ҳам Аллоҳнинг ўзи туширган, китобларнинг тушиши башарият учун янгилик эмас, Қуръон ҳам аввалги тушган илоҳий китобларнинг давоми ва хотимаси).

келтирдик, улардан бирортасини ажратмаймиз ва биз Унгагина муслмонмиз!» деб айтинг!» [Оли Имрон: 84].³³

Тўртинчиси: Барча анбиё ва пайғамбарларга иймон келтиришдир. Барча пайғамбарларга иймон келтириш вожибдир. Ва яна уларнинг барчалари Аллоҳдан юборилган элчилар, улар Аллоҳнинг динини, шариатини инсонларга етказадилар. Аллоҳ таоло айтади:

قُولُوا ءَامَنَّا بِاللّٰهِوَمَا اُنزِلَ اِلَيْنَا وَمَا اُنزِلَ اِلَىٰ اٰبِرٰهِيْمَ وَاِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ وَاَلْسَباطِ وَمَا اُوْتِيَ مُوسٰى وَعِيسٰى وَمَا اُوْتِيَ النَّبِيُّوْنَ مِنْ رَبِّهْمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ وَتَحٰنُ لَهٗ مُسْلِمُوْنَ (۱۳۶).

«Айтинглар: «Аллоҳга ва бизга туширилган нарсага, Иброҳим, Исмоил, Исҳоқ, Яъқуб, асботларга туширилган нарсага, Мусо ва Ийсога берилган нарсага ва Пайғамбарларга Роббиларидан берилган нарсага иймон келтирдик. Уларнинг орасидан бирортасини фарқламаймиз ва биз Унга муслмонлармиз» [Бақара: 136].

ءَامِنَ الرَّسُوْلُ بِمَا اُنزِلَ اِلَيْهٖ مِنْ رَبِّهٖوَالْمُؤْمِنُوْنَ كُلُّ ءَامِنٌ بِاللّٰهِ وَمَلٰئِكَتُهٗوَكُتُبُهٗوَرُسُلُهٗ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْ رُّسُلِهٖ وَقَالُوْا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرٰنَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيْرُ (۲۸۵).

«Пайғамбар унга ўз Роббидан туширилган нарсага иймон келтирди ва мўминлар ҳам. Барча Аллоҳга, Унинг фаришталарига, китобларига, Пайғамбарларига иймон келтирди. Унинг Пайғамбарларининг бирорталарини ажратмаймиз. Ва эшитдик ва итоат қилдик, эй Роббимиз

---

³³ («Иброҳим, Исмоил, Исҳоқ, Яъқуб ва асботларга туширилган нарсага». Яъни, саҳифа ва ваҳийларга иймон келтирдик. «Асбот» дегани Яъқуб алайҳиссаломнинг авлодлари ёки Бану Исроилга юборилган пайғамбарлар деган икки хил сўз бор).

мағфаратингни сўраймиз ва қайтиб бориш Сенгадир» - дедилар» [Бақара: 285].

قُلْ عَامِنًا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ
وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ
مُسْلِمُونَ (٨٤).

«Сиз: «Аллоҳга ва бизга туширилган нарсага, Иброҳим, Исмоил, Исҳоқ, Яъқуб ва асботларга туширилган нарсага, Мусо, Ийсо ва Набийларга Роббиларидан берилган нарсага иймон келтирдик, улардан бирортасини ажратмаймиз ва биз Унгагина мусулмонмиз!»,- деб айтинг» [Оли Имрон: 84].
Пайғамбарларнинг хотами-охиргиси бўлмиш Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга иймон келтириш ҳам, алоҳида вожибдир. Аллоҳ таоло айтади:

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْنَاكُمْ مِنْ حَتِّبٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا
مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ ۚ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِي ۗ قَالُوا أَقْرَرْنَا ۚ قَالَ
فَاشْهَدُوا ۗ وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ (٨١).

«Аллоҳ Набийлардан: «Сизларга китоб ва ҳикмат берганим учун, кетингиздан сизлардаги нарсани тасдиқловчи Пайғамбар келганда, албатта унга иймон келтирасиз ва ёрдам берасиз, – деб аҳду паймонларини олиб туриб: –Иқрор бўлдингизми? Бу ҳақда ишончли аҳду паймонимни қабул қилдингизми?» деганини эсла. Улар: «Иқрор бўлдик», дейишди. У: «Бас, гувоҳ бўлинглар, мен ҳам гувоҳ бўлувчиларданман»,- деди» [Оли Имрон 81].
Ислому, умумий олганда, барча пайғамбарларга ва уларнинг охиргиси Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга иймон келтиришни инсонларга вожиб қилади. Аллоҳ таоло айтади:

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسُنَّم عَلَىٰ شَيْءٍ حَتَّىٰ تُقِيمُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِّن رَّبِّكُمْ ۖ
وَلَنَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا ۗ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ
الْكَافِرِينَ (٦٨).

«Сиз: «Эй аҳли китоблар! Таврот, Инжил ва сизга Роббингиздан нозил қилинган нарсага амал қилмагунларингизгача ҳеч нарсага арзимайсизлар»,- деб айтинг» [Маида: 68].

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا
وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ ۚ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ (٦٤).

«Сиз: «Эй аҳли китоблар! Бизга ҳам, сизга ҳам баробар сўзга келинг: Аллоҳдан ўзгага ибодат қилмайлик, Унга ҳеч нарсани шерик қилмайлик ва Аллоҳни қўйиб, баъзимиз - баъзимизни Робб қилиб олмайлик»,- деб айтинг. Бас, агар юз ўгирсалар: «Гувоҳ бўлинглар, биз, албатта, муслмонлармиз»,- деб айтинглар» [Оли Имрон: 64]. Кимки битта пайғамбарга куфр келтирса, барча пайғамбарларга куфр келтирган билан тенг бўлади. Шунинг учун Аллоҳ таоло Нуҳ алаҳиссалом қавми ҳақида айтади.

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ (١٠٥).

«Нуҳ қавми Пайғамбарларни ёлғончига чиқарди» [Шуаро: 105]. Бизга маълумки, Нуҳ алайҳиссаломдан олдин ҳеч қандай Расул ўтмаган. Шунга қарамасдан Нуҳ алаҳиссаломнинг ўзига куфр келтириб, ёлғонга чиқаришлари билан ҳамма пайғамбарларни ёлғонга чиқаргандай бўлиб қолдилар. Чунки ҳамма пайғамбарларнинг ғояси битта, ва улар барчаси битта нарсага даъват қилишади. Шунинг учун барча пайғамбарларни ёлғонга чиқарган билан тенг бўлдилар.

Бешинчиси: Қиёмат кунига иймон келтиришдир. Яъни бу дунёнинг охирги кунига иймон келтириш. Аллоҳ таоло Исрофил алайҳиссаломни сур чалишга буюради. Чалгандан кейин ҳамма чақмоқ чалгандай ўлади. Аллоҳ таоло айтади:

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ (٦٨).

«Ва сурга пуфланди. Осмонлару ерда ким бўлса, қулаб ўлди. Магар Аллоҳ хоҳлаганларгина қолди. Сўнгра унга яна бир бор пуфланди. Бас, тўсатдан улар туриб интизор бўлурлар» [Зумар: 68].³⁴

Аллоҳ таоло хоҳлаганлардан бошқа барча ўлгандан кейин Аллоҳ таоло осмону ерларни буклайди. Аллоҳ таоло айтади:

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السَّجِلِّ لِلْكَتُبِ ۚ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ ۚ وَعَدَا عَلَيْنَا ۚ إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ (١٠٤).

«Ўша кунда осмонни худди мактуб ёзилган дафтарни ёпгандек ёпамиз. Аввал қандай яратган бўлсак, шундай ҳолга қайтарамиз. Бу зиммамиздаги ваъдадир. Албатта, Биз буни қилгувчимиз» [Анбиё: 104].³⁵

---

³⁴ (Демак, сурга биринчи бор пуфланганда осмонлару ердаги барча жонзотлар чақмоқ ургандай бирдан йиқилиб ўладилар. Шунинг учун ҳам бу пуфлаш «саъқ»–«йиқилиб ўлиш» пуфлаши, дейилади. Аллоҳнинг хоҳиши ҳамма нарсадан устун, шунинг учун у зот хоҳласа, баъзи жонзотлар саъқ–пуфлашидан кейин ҳам тирик қолади. Исрофил алайҳиссалом томонидан сурга иккинчи бор пуфланди, барча халойиқ тирилиб, ўринларидан туриб, бундан кейин нима бўлишини кутадилар. Шунинг учун ҳам иккинчи пуфлаш «туриш пуфлаши» деб номланади).

³⁵ (Худди ҳисоб-китоб ёзиб борувчи шахс ишини тугатиб дафтарини ёпганидек, қиёмат кунига осмон шундай ёпилади. Демак, дунёдаги ишлар=

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ
سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ (٦٧).

«Улар Аллоҳни тўғри таний олмадилар! Бутун Ер Қиёмат Кунида Унинг қабзаси — чангали(дадир). Осмонлар эса Унинг қўлига йиғилгандир. У зот уларнинг ширкларидан пок ва юксақдир» [Зумар: 67]. Расулulloҳ соллалоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Қиёмат кунида Аллоҳ аzza ва жалла осмонларни буклаб ўнг қўлига олиб дейди: «Мен (Молик) Подшоҳман, қани жабборлар, қани мутакаббирлар?» Сўнгра ерларни буклаб чап қўлига олиб дейди: «Мен (Молик) Подшоҳман, қани жабборлар, қани мутакаббирлар?» Мўслим ривояти. Сўнгра Аллоҳ таоло фариштага сўрни(шоҳни) иккинчи маротаба пуфлашни буюради ва халойиқлар қайта тирилиб Роббиларининг амрига интизор бўлурлар. Аллоҳ таоло айтади:

وَنُفِّخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِّخَ فِيهِ
أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ (٦٨).

«Сўнгра у иккинчи бор чалинди-да, баногоҳ улар (яъни, барча халойиқ қайта тирилди, қабрларидан) туриб, (Аллоҳнинг амрига) кўз тутарлар» [Зумар: 68]. Аллоҳ таоло инсонларни қайта тирилтиргандан сўнг ҳисоб килиш учун уларни бир жойга жамлайди. Аллоҳ таоло айтади:

«У Кунда уларнинг устидаги Ер ёрилиб, (улар) шошган ҳолларида (қабрларидан чиқиб келурлар). Бу (яъни, Қиёмат Кунида барча халойиқни ҳисоб-китоб учун тўплаш) ёлғиз Бизагина осон бўлган тўплашдир» [Қоф: 44].

=ҳаммаси битган, охирига етган бўлади. Энди ишга, амалга, савоб топиш ёки тавба қилишга фурсат қолмайди).

يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِّمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ (١٦).

«Ўша кунда улар зоҳир бўлурлар. Аллоҳга улардан бирон нарса махфий қолмас. Бугун мулк кимникидир?! Яккаю ёлғиз, ўта қаҳрли Аллоҳникидир!» [Ғофир: 16]. Ўша кунда Аллоҳ таоло барча инсонларни ҳисоб-китоб килиб, ҳар бир мазлумнинг ҳаққини олиб бериб, ва ҳамма инсонларга амалларига яраша мукофот берур. Аллоҳ таоло айтади:

الْيَوْمَ تُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ (١٧).

«Бу Кунда ҳар бир жон ўзи қилган иш-амали билан жазоланур. Бу Кунда (ҳеч кимга) зулм қилинмас. Албатта Аллоҳ тез ҳисоб-китоб қилгувчи Зотдир» [Ғофир: 17].

إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِن تَكَ حَسَنَةً يُّضَعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا (٤٠).

«Албатта, Аллоҳ заррача ҳам зулм қилмас. Агар яхшилик бўлса, бир неча бор кўпайтирур ва Ўз ҳузуридан улуғ ажр берур» [Нисо: 40].

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ (٧) وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ (٨).

«Бас, ким (ҳаёти дунёдалик пайтида) зарра мисқоличалик яхшилик қилса, (Қиёмат Кунда) ўшани кўрур. Ким зарра мисқоличалик ёмонлик қилса, уни ҳам кўрур!» [Залзала: 7-8].

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَىٰ بِنَا حَاسِبِينَ (٤٧).

«Биз қиёмат куни учун адолат тарозуларини қўюримиз. Бирор жонга ҳеч қандай зулм қилинмас. Агар (амал) хардал (ўсимлигининг) донаси оғирлигича бўлса ҳам, келтируримиз. Ҳисобчиликда Ўзимиз кифоя қилурмиз» [Анбиё: 47].

Қайта тирилиш ва ҳисобдан кейин яхши амал қилганларга абадий туганмас роҳат, ёмон ва куфр амал қилганларга эса азоб бўлур. Аллоҳ таоло айтади:

الْمُكِّيَوْمِنْدُ لِلّٰهِ يَخْضَمُ بَيْنَهُمْ ۚ فَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فِي حَيٰتِهِمْ
الْنَّعِيْمِ (۵۶) وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوْا بِآيٰتِنَا فَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذٰبٌ مُّهِِيْنٌ (۵۷).

«У кунда подшоҳлик (ёлғиз) Аллоҳникидир. У зотнинг Ўзи улар ўртасида ҳукм қилур. Бас, иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотлар ноз-неъматларга (тўла) жаннатлардадирлар. Куфр келтирган ва оятларимизни ёлғонга чиқарганлар эса, бас, ана ўшаларга хорловчи азоб бордир» [Ҳаж: 56-57]. Билишимиз лозимки, агар-да дунё ҳаёти охириги манзил бўлганида эди, бу ҳаёт ва бизнинг вужудимиз ҳақиқий беҳудалиқдан бошка нарса бўлмас эди. Аллоҳ таоло айтади:

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ (۱۱۵).

«Ёки сизларнинг гумонингизча, Биз сизларни беҳуда (яъни, дунёда сизлар-га бирон вазифа бермайдиган, Охиратда ҳисоб-китоб қилмайдиган ҳолда) яратдигу, сизлар Бизнинг ҳузуримизга қайтарилмайсизларми?!» (Ундоқ эмас)! [Мўъминун: 115].

Олтинчи: Қазо ва Қадарга иймон келтириш ва у Аллоҳ таоло барча бўлиб ўтган ва келажақда бўладиган нарсаларни билишлиги ва буларнинг барчасини еру осмонларни яратишдан олдин ёзганлиги(тақдир қилгани)га иймон келтириш демақдир. Аллоҳ таоло айтади:

﴿ وَعِنْدَهُ مَفَاتِيْحُ الْغَيْبِ لَا يُعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ ۚ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبُرِّ وَالْبَحْرِ ۚ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظِلْمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ (۵۹) .﴾

«Ғайб очқичлари Унинг ҳузуридадирким, уларни ёлғиз Ўзигина билур. У қуруқлик ва денгиздаги бор нарсаларни билур. Бирон барг (шоҳидан ўзилиб) тушмас, магар У билур. Ер тубларидаги ҳар бир дон, бор ҳўлу қуруқ нарса, албатта, Очиқ Китобда (яъни, Лавҳул-Маҳфузда) мавжуддир» [Анъом: 59]. Аллоҳ ҳар бир нарсани ўз илми ила ихота (ўраб) олгандир. Аллоҳ таоло айтади:

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا (١٢).

«Аллоҳ етти осмонни ва улар мислидек ерни яратган зотдир. Уларнинг орасидан У зотнинг амри тушадир. Аллоҳ ҳар бир нарсага қодир эканини ва, албатта, Аллоҳ ҳар бир нарсани Ўз илми ила ўраб олганини билишингиз учун» [Талок: 12]. Бу оламда барча содир бўлган нарса Аллоҳнинг иродаси, хоҳиши, яратиши ва муваффақияти билангина бўлур. Аллоҳ таоло айтади:

الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمَلِكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا (٢).

«У — осмонлар ва Ернинг подшоҳлиги Ўзиники бўлган, болачақа қилмаган, подшоҳликда бирон шериги бўлмаган ва барча нарсани яратиб (аниқ) ўлчов билан ўлчаб қўйган Зотдир» [Фурқон: 2]. У(Аллоҳ) инсонлар эгалик қила олмайдиган улкан ҳикмат эгасидир. Аллоҳ таоло айтади:

حِكْمَةً بَلَّغَتْهُمَا تَعْنِ النَّذْرُ (٥).

«Етук ҳикмат келдики, (унда куфру залолатдан тийилиш лозим эканлигини ўқтиргувчи ибратлар бор эди). (Лекин улар

ўзларининг кўфрларидан тийилмадилар). Бас, (уларга ҳеч қандай) огоҳлантириш фойда бермас» [Қомар: 5].

وَهُوَ الَّذِي يَبْدُؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ۗ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمٰوٰتِ
وَالْأَرْضِ ۗ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (۲۷).

«У аввал бошда Ўзи яратиб, сўнгра (Қиёмат Кунда) Ўзи яна қайта яратадиган Зотдир. (Қайта яратиш — тирилтириш) У зотга жуда осондир. Осмонлар ва Ердаги энг юксак хислат (яъни, Тенгсиз — Ягоналик хислати) Уникидир. У қудрат ва ҳикмат Эгасидир» [Рум: 27]. Аллоҳ таоло ўзини ҳикмат билан васфлади ва ўзини Ал-Ҳаким деб номлади. Аллоҳ таоло айтади:

شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَاُولُو الْعِلْمِ قَانِمًا بِالْقِسْطِ ۗ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ (۱۸).

«Аллоҳ адолат ила туриб, албатта, Ундан ўзга илоҳ йўқлигига шохидлик берди. Фаришталар ва илм эгалари ҳам. Ундан ўзга илоҳ йўқ. У азиз ва ҳаким зотдир» [Оли Имрон: 18]. Аллоҳ таоло, Ийсо алайҳиссалом охират кунда (Аллоҳга) шундай деб мурожаат қилишлигини баён қилди:

اِنْ تَعَدَّبْتُمْ فَاِنَّهُمْ عِبَادُكَ ۗ وَاِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَاِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۱۱۸﴾

«Агар уларни азобласанг, улар Сенинг ожиз бандаларинг. Агар уларни мағфират қилсанг, албатта, Сен Ўзинг қудрат, ҳикмат Эгасидирсан» [Моида: 118]. Аллоҳ таоло Тур (тоғи) ёнида турган Мусо алайҳиссаломга нидо қилиб шундай деди:

يٰمُوسٰى اِنَّهٗ اَنَا اللّٰهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (۹).

«Эй Мусо, шак-шубҳасиз, Мен ғолиб ва ҳикмат соҳиби — Аллоҳдирман» [Намл: 9]. Буюк Қуръон ҳам у Зотни (Аллоҳни) улкан ҳикмат эгаси эканлигини баён этди. Аллоҳ таоло айтади:

الرَّ كَتَبَ أَحْكَمَتْ ءَايَتُهُ ثُمَّ فَصَّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ (۱).

«Алиф, Лом, Ро. (Ушбу Китоб) ҳикмат Соҳиби ва (ҳамма нарсадан) хабардор Зот — Аллоҳ томонидан оятлари бузилмайдиган мустаҳкам ва муфассал қилиб (нозил қилинган) бир Китобдир» [Худ: 1].

ذَلِكَ مِمَّا أَوْحَى إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ ۗ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا ءَاخَرَ فَتُلْقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَذْحُورًا (۳۹).

«(Эй Муҳаммад алайҳис-салоту вас-салом), бу оятлар Роббингиз сизга ваҳий қилган ҳикматлардан айримларидир. Сиз Аллоҳ билан бирга яна бошқа бирон илоҳ бор деб, маломатланган ва (Аллоҳ раҳматидан) қувилган ҳолда жаҳаннамга ташланманг» [Исро: 39].

22- Пайғамбарлар (уларга Аллоҳнинг саломи бўлсин) Аллоҳнинг динини комил даражада етказдилар, улар соғлом ақл ва хулқ-атворга карши келадиган нуқсонлардан покдирлар ва улар Аллоҳнинг буйруқларини бандаларига етказувчи зотлар бўлиб, Рубубият ва Улуҳиятда уларнинг ҳеч қандай ҳиссалари йўқдир, балки улар ҳам бошқалар каби инсондирлар ва Роббиларининг ваҳийсини бошқа инсонларга етказурлар.

Пайғамбарлар (уларга Аллоҳнинг саломи бўлсин) Аллоҳнинг ваҳийсини етказишда ноқисликка йўл қўймайдилар , чунки Аллоҳ таоло бу вазифа учун ўзининг энг яхши бандаларини танлагандир. Аллоҳ таоло айтади:

اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ ۗ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ (۷۵).

«Аллоҳ фаришталардан ва одамлардан Пайғамбарлар танлар. Албатта, Аллоҳ ўта эшитгувчи ва кўргувчидир» [Ҳаж: 75].

إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِزْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ

«Албатта, Аллоҳ Одамни, Нуҳни, Оли Иброҳимни, Оли Имронни оламлар устидан танлаб олди» [Оли Имрон: 33].

قَالَ يٰمُوسَىٰ إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلِمِي فَخُذْ مَا آتَيْنَاكَ وَكُن مِّنَ الشَّاكِرِينَ (١٤٤).

«Аллоҳ айтди: «Эй Мусо, ҳақиқатан Мен сени одамлар устида пайғамбарим бўлишга ва (бевосита) каломимни эшитишга танлаб олдим. Бас, сенга ато этган нарсамни (яъни, пайғамбарликни) олгин ва шуқр қилгувчилардан бўлгин!» [Аъроф: 144]. Пайғамбарлар (уларга Аллоҳнинг саломни бўлсин) уларга нозил бўлаётган ваҳий Аллоҳ томониданлигини биладилар, ҳаттоки, ваҳий олиб тушаётган фаришталарни ҳам кўрадилар. Аллоҳ таоло айтади:

عَلِمِ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا (٢٦) إِلَّا مَن أَرْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْمَعُ مَن بَيْنَ يَدَيْهِ وَمِن خَلْفِهِ رَصَدًا (٢٧) لِّيَعْلَمَ أَن قَدِ ابْتَلَوْنَا رُسُلَنَا رَبَّهُمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا (٢٨).

«У ғайбни билувчидир ва ҳеч кимни Ўз ғайбидан хабардор қилмайди. Фақат Ўзи рози бўлган пайғамбарнигина (Ўзининг ғайбидан сир-асрорининг айримларидан огоҳ этар). Бас, албатта У (Аллоҳ Ўзининг ғайбидан огоҳ қилиб қўйган ҳар бир пайғамбарнинг) олдидан ҳам, ортидан ҳам кузатгувчи (фаришта) йўллар. Токи (пайғамбарлар) Парвардигорларининг элчилик вазифаларини (ўз умматларига) тўла етказганларини билиш учун (кузатгувчи фаришта йўллар). У зот (пайғамбарлар) ҳузуридаги бор нарсани (яъни, уларнинг илму амалларини) ихота қилиб олгандир ва (коинотдаги) ҳар бир нарсанинг

саноғини ҳисоб-китоб қилиб қўйгандир» [Жин: 26-28]. Аллоҳ таоло уларни(пайғамбарларни) ўз рисолатини етказишликка буюрди. Аллоҳ таоло айтади:

﴿يَأَيُّهَا الرُّسُلُونَ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾ (٦٧).

«Эй пайғамбар, сизга Парвардигорингиз томонидан нозил қилинган нарсани етказинг! Агар (бу фармонга амал) қилмасангиз, Унинг элчилигини (бандаларига) етказмаган бўлурсиз, Аллоҳ Сизни одамлардан (уларнинг зараридан) сақлағай. Албатта, Аллоҳ кофир қавмни ҳидоят қилмас» [Моида: 67].

رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِنَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا (١٦٥).

«Башорат берувчи ва огоҳлантирувчи Пайғамбарларни Аллоҳ ҳузурида одамларга Пайғамбарлардан сўнг ҳужжат бўлмаслиги учун юбордик. Ва Аллоҳ азиз ва ҳақим бўлган зотдир» [Нисо: 165].

Пайғамбарлар (уларга Аллоҳнинг саломи бўлсин) Аллоҳдан ҳақиқий қўрқув ила қўрқарлар, Роббиларининг рисолатига ҳеч нарса қўшмаслар ва ҳеч нарсани озайтирмайдилар. Аллоҳ таоло айтади:

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقْوَابِ (٤٤) لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ (٤٥) ثُمَّ لَقَطْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ (٤٦) فَمَا مِنْكُمْ مَنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ (٤٧).

«Агар (Пайғамбар) Бизнинг шаънимизга (Биз айтмаган) айрим сўзларни тўқиб олганида, Албатта, Биз уни қудрат ила тутган, сўнгра, албатта унинг шоҳтомирини узиб ташлаган бўлур эдик. У ҳолда сизлардан бирон киши ундан (яъни пайғамбардан

ҳалокатни) тўса олгувчи бўлмас эди» [Ал-Ҳаққо: 44-47]. Ибн Касир раҳимаҳуллоҳ айтадилар: Аллоҳ таоло айтади:

«Ва агар у Бизнинг (номимиздан) ёлғон тўқиса; яъни : Агар Муҳаммад алайҳиссалом рисолатни озайтириб ёки унга қўшиб, сўнгра бизга нисбат берганида эди (асло ундай қилмас) уни бу дунёнинг ўзидаёқ жазолаган бўлар эдик, шунга ишора қилиб (Аллоҳ)айтдики: «Албатта, Биз уни ўнг қўл билан тутармиз» ва бунинг маъноси: қасос олишлиқдир , чунки у (ўнг қўл) ушлашлиқда шиддатлироқдир ва бунинг маъносида "Биз унинг ўнг қўлидан тутармиз",- деган маъно ҳам айтилган. Аллоҳ таоло айтади:

وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يٰعِيسَىٰ ابْنَ مَرْيَمَ ءَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ مِن دُونِ اللَّهِ ۗ قَالُوا سُبْحٰنَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ ۚ إِن كُنْتَ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ ۚ تَعَلَّمْ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ ۚ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّمُ الْغُيُوبِ (۱۱۶) مَا قُلْتَ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي أَنْ أَغْبُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ ۚ وَكُنْتَ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتَ فِيهِمْ ۗ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ أَنتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ ۚ وَأَنْتَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ (۱۱۷).

«Эй Ийсо ибн Марям, сен одамларга, Аллоҳни қўйиб, мени ва онамни илоҳ қилиб олинглар, дедингми?» деганини, у эса: «Эй пок Зот, ҳаққим йўқ нарсани мен айта олмайман-ку. Агар айтган бўлганимда, батаҳқиқ, Сен уни билар эдинг. Сен менинг дилимдагини биласан, мен Сендаги ҳеч нарсани билмайман. Албатта, Сен Ўзинг ғайбларни энг яхши билгувчи зотсан. Мен уларга Ўзинг менга амр қилган нарса;«Аллоҳга менинг Роббим ва сизнинг Роббингизга ибодат қилингдан», бошқани айтганим йўқ. Ва, модомики, ораларида эканман, уларга гувоҳ бўлдим. Мени Ўзингга олганингдан сўнг, Сенинг Ўзинг уларга кузатувчи бўлдинг. Зотан, сен ҳар бир нарсага гувоҳсан» [Моида: 116-117].

Аллоҳ таоло фазилати ила ўз Пайғамбарларини мустаҳкам (балоларга чидамкор) қилиб қўяди. Аллоҳ таоло айтади:

إِن نَقُولُ إِلَّا أَعْتَرَك بِعُضِّ الْهَيْتَا بِسَوْءٍ قَالَ إِنِّي أَشْهَدُ اللَّهَ وَأَشْهَدُأ أَنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ (۵۴) مِنْ دُونِهِ فَكَيْدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنظِرُونَ (۵۵) إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (۵۶).

«У: «Албатта, мен Аллоҳни гувоҳ қиламан ва сиз ҳам гувоҳ бўлингки, мен шерик келтираётганингиздан покман. Аллоҳни қўйиб, (Унга сохта-ёлғон худоларни шерик қилишингиздан безорман). Кейин менга муҳлат ҳам бермай қўя қолинглар». (Яъни, қўлингиздан келган ҳийла-найранглариңизни дарҳол кечиктирмай қилаверинглар.) Мен фақат менинг ҳам, сизларнинг ҳам Роббимиз бўлган Аллоҳга суюндим. Ўрмалаган нарса борки, барчаси У зотнинг қўл остидадир. Роббим, шакшубҳасиз, Тўғри йўлдадир» [Ҳуд:54-56].

وَإِن كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَةً وَإِذَا لَا تَأْخُذُوكَ خَلِيلًا (۷۳) وَلَوْلَا أَن تَبْنَتَكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا (۷۴) إِذَا لَأَدْفَعَنَّكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا (۷۵).

«(Эй Муҳаммад алайҳис-салоту вас-салом, мушриклар) сизни Бизнинг шаънимизга, (ваҳийдан) ўзга нарсаларни тўқиб чиқаришингиз учун — Биз сизга ваҳий қилган оятлардан алдаб-буриб юборишларига оз қолди. У ҳолда, (яъни, уларнинг йўриқларига юрсангиз), сизни дўст қилиб олган бўлур эдилар. Агар Биз сизни собит қилмаганимизда, батаҳқиқ, уларга бир оз бўлса-да, мойил бўлишингизга оз қолар эди. Шундай бўлган тақдирда биз сизга ҳаёт (азобини) ҳам икки ҳисса, мамот (азобини) ҳам икки ҳисса тоттирган бўлардик. Сўнгра ўзингиз учун бизга қарши ёрдамчи топа олмас эдингиз» [Исро: 73-75]. Бу ва бундан олдинги оятлар Қуръон Аллоҳ ҳузуридан нозил

бўлганлигига очиқ далилдир, агар Муҳаммад Соллалоҳу алайҳи ва салламга тегишли бўлганида эди, у зотга бу тариқада хитоб қилмаган бўлар эди. Аллоҳ субаҳонаҳу ва таоло ўз Пайғамбарларини инсонлардан ҳимоя қилур. Аллоҳ таоло айтади:

﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾ (٦٧).

«Эй пайғамбар, сизга Парвардигорингиз томонидан нозил қилинган нарсани етказинг! Агар (бу фармонга амал) қилмасангиз, Унинг элчилигини (бандаларига) етказмаган бўлурсиз, Аллоҳ Сизни одамлардан (уларнинг зараридан) сақлағай. Албатта, Аллоҳ кофир қавми ҳидоят қилмас» [Моида: 67].

﴿وَأْتَلُّ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذْكِيرِ بَيَاتِي اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تَنْظُرُونِ﴾ (٧١).

«(Эй Муҳаммад алайҳис-салоту вас-салом), уларга Нух ҳақидаги хабарни тиловат қилинг, у қавмига (бундай) деган эди: «Эй қавмим, агар сизларга (орангизда узоқ йиллар яшаб) турганлигим ва Аллоҳ оятларини эслатишим оғирлик қилган бўлса, бас, мен Аллоҳнинг Ўзига суюндим — таваккул қилдим. Энди бутларингиз билан бирга билган ишларингизни қилаверинглар. Кейин қилаётган ишларингиз ўзларингизга махфий бўлиб қолмасин (яъни, бемалол, ошкор иш тутаверинглар, мен парво қилмайман), сўнгра менга нисбатан (хоҳлаган) ҳукмингизни ижро этаверинглар ва менга муҳлат ҳам берманглар». [Юнус: 71]. Аллоҳ таоло Мусо алайҳиссалом ҳақида хабар бериб шундай деди:

قَالَ رَبَّنَا إِنَّا نَخَافُ أَنْ يُفْرِطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَىٰ (٤٥) قَالَ لَا تَخَافْ إِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَىٰ (٤٦).

«Улар дедилар: «Эй Роббимиз, дарҳақиқат, биз (агар уни Сенга иймон келтиришга даъват этсак) у шошқалоқлик (билан бизни азобга гирифтор) қилишидан ёки баттар туғёнга тушишидан хавфдамиз. (Аллоҳ) айтди: «Қўрқманглар. Шакшубҳасиз, Мен сизлар билан биргаман — эшитиб, кўриб турурман» [Тоҳа: 45-46]. Аллоҳ таоло Ўзингиз пайғамбарларини душманларнинг зараридан сақлаганини , уларга(пайғамбарларга) душманлари томонидан ҳеч қандай зарар келмаслигини , ва пайғамбарларини сақлагани каби ўз вахийсини ҳам ҳеч қандай зиёда-ю нуқсон етказмай сақлашини баён килди. Аллоҳ таоло айтади:

إِنَّا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَإِنَّا لَهَالِكُونَ (٩).

«Албатта, бу эслатмани (яъни, Қуръонни) Биз Ўзимиз нозил қилдик ва, шубҳасиз, Ўзимиз уни сақлагувчимиз». [Ҳижр: 9]. Пайғамбарлар (уларга Аллоҳнинг саломи бўлсин) соғлом ақл ва хулқ-атворга хилоф бўлган барча камчиликлардан покдирлар. Аллоҳ таоло ўз расули Муҳаммад алайҳиссаломни поклаб шундай деди:

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ (٤).

«Албатта сиз улуғ хулқ устидадирсиз» [Қалам: 4].

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ (٢٢).

«Ва сизларнинг соҳибингиз (Муҳаммад алайҳис-салоту вас-салом) мажнун эмасдир» [Таквир: 22]. Буларнинг барчаси, улар Аллоҳнинг рисолатини тўлик тўқис адо этишлари учундир, чунки пайғамбарлар(уларга Аллоҳнинг саломи бўлсин)нинг

вазифалари Аллоҳнинг авомирларини(буйруқларини) бандаларига етказишдир ва улар Рубубийят ёки Улуҳийят бобида ҳеч қандай хусусиятга эга эмасдирлар, балки улар ҳам бошқа инсонлар каби инсондирлар. Аллоҳ таоло айтади:

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۗ وَمَا كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ وَعَلَىٰ اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ (۱۱).

«Пайғамбарлари уларга айтдилар: «(Ҳа), биз ҳам худди сизларга ўхшаган одамлармиз, лекин Аллоҳ Ўзи хоҳлаган бандаларига (пайғамбарлик) инъом қилур. Биз сизларга бирон ҳужжат келтира олмаймиз, магар Аллоҳнинг изни-иродаси билангина (келтиришимиз мумкин). Иймон келтирган кишилар ёлғиз Аллоҳгагина таваккул қилсинлар» [Иброҳим: 11]. Аллоҳ таоло ўз пайғамбари Муҳаммад алайҳиссаломга ўз қавмларига шундай деб айтишларини буюрди:

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ الْهُوَ وَحْدَهُ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا (۱۱۰).

«(Эй Муҳаммад алайҳис-салоту вас-салом, уларга) айтинг: «Ҳеч шак-шубҳа йўқки, мен ҳам сизлар каби бир одамдирман. Менга Аллоҳингиз ёлғиз Аллоҳнинг Ўзи экани ваҳий этилмоқда. Бас, ким Роббисига рўбарў бўлишидан умидвор бўлса, у ҳолда яхши амал қилсин ва Роббисига бандалик қилишда бирон кимсани (унга) шерик қилмасин! (Яъни, қиладиган барча амалларини ёлғиз Аллоҳ учун қилсин).» [Қаҳф: 110].

23- Ислом ёлғиз Аллоҳагина ибодат қилишга чақиради. Энг асосий катта ибодатлар тўртта. намоз, закот, рўза ва ҳаж. Намозда банда Аллоҳни эслайди, У Зотга ҳамду санолар айтади, дуо-илтижолар қилади, қиёмда, рукуъда, саждада бўлади. Банда бир кунда беш маҳал намоз ўқийди. Жамоа намозида ҳамма одам - бой ё камбағал, раҳбар ё ишчи бир сафда туради. Ўртадаги фарқлар барҳам топади. Иккинчи катта ибодат - закот. У бойларнинг маълум шартларга кўра Аллоҳ белгилаб қўйган бир арзимас миқдордаги маблағни камбағалларга ёки бошқа тайин қилинган ўринларга йилда бир марта сарфлашидир. Учинчи катта ибодат - рўза. Рўза Рамазон ойининг кундуз кунлари уни бузадиган ишларни қилмасликдир. Бу билан нафс чиниқади. Унда ирода ва сабр шаклланади. Тўртинчи ибодат - ҳаж. Қодир бўлган одам умрида бир марта Маккаи Мукаррамадаги Аллоҳнинг уйига бориб, ҳаж ибодатини қилиб келиши фарз. Ҳажда ҳам намоздаги каби ҳамма бир хил бўлади. Ўртадаги насл-насаб, бойлик каби фарқлар барҳам топади.

Ислом каттаю кичик ибодатларни ёлғиз Аллоҳга сарфлашга ундайди , ва катта ибодатларни Аллоҳ таоло ўзининг ҳамма пайғамбарларига фарз қилгандир, уларнинг энг улканлари:

Биринчи: Намоз, Аллоҳ таоло ўзининг пайғамбарларига фарз қилгани каби мусулмонларга ҳам фарз қилди ва у Ўзининг

пайғамбари ва халили булмиш Иброҳим алайҳиссаломга тавоф қилгувчилар, намозхонлар, рукуъ қилувчилар ва сажда қилувчилар учун унинг байтини(Каъбани) поклашни амр қилиб шундай деди:

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ ۖ وَبِئْسَ
الْمَصِيرُ (۱۲۶).

«Эсланг: «Байтуллоҳни одамлар учун зиёратгоҳ ва тинч жой қилдик ва Иброҳимнинг (Каъбатуллоҳни бино қилаётган вақтида) турган ўрнини намозгоҳ қилиб олинг, (дедик) ва Иброҳим билан Исмоилга: «Менинг байтимни тавоф қилгувчилар, ўша Ерда ибодат қилиб турувчилар, рукуъ-сажда қилувчилар учун пок тутинг»,- деб буюрдик» [Бақара: 125]. Аллоҳ таоло уни(намозни) Мусо алайҳиссаломга биринчи маротаба нидо қилганида фарз қилди. Аллоҳ таоло айтади:

إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَأَخْلَعُ نَفْسِكَ إِنَّكَ بِالْأَوْدِ الْمُقَدَّسِ طَوًى (۱۲) وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا
يُوحَىٰ (۱۳) إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي (۱۴).

«Албатта, Мен Ўзим сенинг Роббингдирман. Кавушларингни еч. Чунки сен муқаддас Туво водийсидасан. Мен сени ихтиёр қилиб олдим. Ваҳий қилинадиган нарсага қулоқ ос. Албатта, Мен Ўзим Аллоҳдирман. Мендан ўзга илоҳ йўқ. Бас, Менга ибодат қил ва мени зикр этиш учун намозни тўкис адо эт» [Тоҳа: 12-14]. Ийсо алайҳиссалом ҳам Аллоҳ таоло унга намозни ва закотни фарз қилганлигини хабар қилади. Аллоҳ таоло айтади:

وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا (۳۱).

«Яна мени қаерда бўлсам, хайру баракотли қилди ва, модомики, ҳаёт эканман, намозни (адо этишни) ва закотни (адо этишни) амр қилди» [Марям: 31]. Намоз бу бир кунда беш маҳал

ўқиладиган амал бўлиб, қиём, рукуъ, Аллоҳни эслаш , унга сано айтиш ва дуо дан иборатдир. Аллоҳ таоло айтади:

حَفِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ (۲۳۸).

«Барча намозларни ва, хусусан, ўрта намозни (аср намозини) сақланглар — ўз вақтларида адо қилинглар! Ва Аллоҳ учун бўйсунган ҳолда туринглар!» [Бақара: 238].

أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِكَ الشَّمْسِ إِلَىٰ غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْءَانَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْءَانَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا (۷۸).

«Қуёш оғишидан то тун қоронғусигача намозни тўқис адо қилинг ва тонгги ўқишни (бомдод намозини) ҳам (тўқис адо қилинг). Зеро тонгги ўқиш (кеча ва кундуз фаришталари) ҳозир бўладиган намоздир» [Исро: 78]. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Рукуъда Роббни улуғланглар , сажда пайтида эса дуога ҳаракат қилинглар , мана шунда ижобатга лойиқ бўласизлар». Саҳиҳ Муслим ривояти.

Иккинчи: Закот, Аллоҳ таоло ўзининг пайғамбарларига фарз қилгани каби мусулмонларга ҳам фарз қилган закот ибодатидир ва у бой инсонларнинг молу давлатларидан Аллоҳ тайинлаган шартлар ва миқдорлар асосида олиниб, камбағалларга ва бошқа муқтож инсонларга бир йилда бир баротаба берилади. Аллоҳ таоло айтади:

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَوَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (۱۰۳).

«Уларнинг молларидан садақа ол. Бу билан уларни поклайсан, тозалайсан ва уларнинг ҳаққига дуо қил. Албатта, сенинг дуоинг улар учун сокинликдир. Аллоҳ эшитгувчи ва билгувчи Зотдир» [Тавба: 103]. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва

саллам Муоз(улардан Аллоҳ рози бўлсин)ни Яманга юбораётган пайтларида шундай дедилар: *«Сиз аҳли китобларга кетаяпсиз, уларни аввали шаходат(Аллоҳнинг ёлғизлигига ва росулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам пайгамбар эканликларига гувоҳлик бериш)га чақиринг, агар сизга итоат қилишса , Аллоҳ таоло уларга кеча ва кундузда беш маҳал намозни фарз қилганлигини айтинг, унга ҳам итоат қилишса Аллоҳ таоло уларга садақани(закотни) фарз қилганини ва у бойлардан олиниб камбағалларга берилишини айтинг, агар унга ҳам итоат келсалар уларнинг бойликларидан энг яхшисини олишдан сақланинг ва мазлумнинг дуосидан қўрқинг , чунки унинг дуоси ва Аллоҳ таоло орасида тўсиқ йўқдир».* Термизий ривояти: 625.

Учинчиси: Рўза, уни Аллоҳ таоло олдинги ўтган пайғамбарларга фарз қилгани каби мусулмонларга ҳам фарз қилди. Аллоҳ таоло айтади:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ
(۱۸۳).

«Эй мўминлар, тақволи кишилар бўлишингиз учун сизлардан илгари ўтганларга фарз қилингани каби сизларга ҳам рўза тутиш фарз қилинди» [Бақара: 183]. У(Рўза) куннинг кундузги қисмида уни бузадиган нарсалардан сақланишдан иборатдир ва рўза инсонда ирода ва сабр каби яхши сифатларни пайдо қилади. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам дедилар: *«Аллоҳ таоло айтади: Рўза мен учундир ва унинг мукофотини ўзим берурман, чунки бандам мен учун шаҳватидан, таомидан ва шаробидан вос кечади, Соим(Рўзадор) киши учун икки хурсандчилик бордир: Бири ифтор қилганида иккинчиси эса Роббисига йўлиққанда».* Саҳиҳ Бухорий 7492.

Тўртинчи: Аллоҳ таоло ўзининг пайғамбарларига фарз қилгани каби муслмонларга ҳам фарз қилган ҳаж ибодатидир. Аллоҳ таоло ўз пайғамбари Иброҳим алайҳиссаломга инсонларни Ҳажга чақиритишгани амр қилиб шундай деди:

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ (۲۷).

«Одамларни ҳажга чақир, улар сен томон пиёда, узоқ-узоқ йўллардан юриб, озиган уловлар устида келсинлар». [Ҳаж: 27]. Аллоҳ таоло у зот(Иброҳим алайҳиссалом)га ҳожилар учун ўзининг байтини(Каъбани) поклашни буюриб шундай деди:

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِشَيْئٍ وَطَهَّرَ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ (۲۶).

«Биз Иброҳимга Байтнинг жойини белгилаб бериб: «Менга ҳеч нарсани шерик қилма, Байтимни тавоф қилгувчилар, (ибодатда) қоим тургувчилар ҳамда рукуъ, сажда қилгувчилар учун поклагин» [Ҳаж: 26].

Ҳаж бу Маккаю Мукаррамада жойлашган Аллоҳнинг байтида(Каъбада), умри давомида қодир бўлган инсон учун бир марта фарз буладиган амалдир. Аллоҳ таоло айтади:

فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ ۖ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا ۗ وَاللَّهُ عَلَى النَّاسِ حَكِيمٌ (۹۷).

«Ва йўлга қодир бўлган кишилар зиммасида Аллоҳ учун мана шу ўрни ҳаж-зиёрат қилиш бурчи бордир. Кимда-ким кофир бўлса (яъни Каъбани зиёрат қилиш фарз эканини инкор қилса), бас, албатта Аллоҳ бутун оламлардан беҳожат бўлган Зотдир» [Оли-Имрон: 97]. Ҳажда барча ҳожи муслмонлар, уларнинг яратувчиси бўлмиш Аллоҳ таолонинг ўзигагина ибодат қилишлик учун бир жойга йиғилишади, ва уларнинг муҳитлари,

урф-одатлари ва ижтимоий ҳолатлари қандай бўлишидан қатъий назар бир хил кўринишда ҳаж амалларини адо этадилар.

24. Исломдаги ибодатларнинг ўзгачалиги шундаки, уларнинг қандай адо этилиши, шартлари ва вақтларини Аллоҳ таолонинг Ўзи шариатлаштириб қўйган ва уни бизга пайғамбари орқали етказган. Шу кунга қадар бу нарсаларга биронта инсон дахл қилмаган. Уларнинг бирон жойи камайиб ё кўпайиб кетмаган. Ҳамма пайғамбарлар мана шу асосий ибодатларга чақирганлар. Уларга Аллоҳнинг саломи бўлсин.

Исломдаги ибодатларнинг ўзгачалиги шундаки, уларнинг қандай адо этилиши, шартлари ва вақтларини Аллоҳ таолонинг Ўзи шариатлаштириб қўйган ва уни бизга пайғамбари орқали етказган. Шу кунга қадар бу нарсаларга биронта инсон дахл қилмаган. Уларнинг бирон жойи камайиб ё кўпайиб кетмаган. Аллоҳ таоло айтади:

الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفًا لِحَيْبَاتِنَا ۚ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (۳).

«Бугунги кунда Мен сизнинг динингизни мукамал қилиб бердим. Сизга неъматимни батамом қилдим. Ва сизга Исломни дин деб рози бўлдим» [Моида: 3].

فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (۴۳).

«Бас, ўзингизга ваҳий қилинган нарсани маҳкам тутинг! Албатта, сиз тўғри йўлдасиз» [Зухруф: 43]. Аллоҳ таоло намоз ҳақида шундай деди:

فَإِذَا قُضِيَتْ الصَّلَاةُ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ ۚ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ ۚ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا (۱۰۳).

«Намозни адо этганингиздан сўнг, Аллоҳни турган, ўтирган ва ёнбошлаган ҳолингизда эсланг. Хотиржам бўлганингизда намозни тўлиқ адо этинг. Албатта, намоз мўминларга вақтида фарз қилингандир» [Нисо: 103]. Закот ҳақида шундай деди:

﴿ إِنَّمَا أَصَدَقْتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَمَلِينَ عَلَيْهَا وَالْمَوْلَاةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ
وَالْغُرْمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَبْنِ السَّبِيلِ قَفْرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (٦٠).

«Албатта, садақалар фақирларга, мискинларга, садақа ишида ишловчиларга, кўнгилларини улфат қилинадиганларга, қул озод қилишга, қарздорларга, Аллоҳнинг йўлига ва йўл ўғлиларига берилиши Аллоҳ томонидан фарз қилингандир. Аллоҳ билгувчи ва ҳикматли Зотдир» [Тавба: 60]. Рўза ҳақида шундай деди:

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ ۚ فَمَنْ شَهِدَ
مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۖ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ
وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (١٨٥).

«Рамазон ойики, унда одамларга ҳидоят ҳамда ҳидоятү фурқондан иборат очиқ баёнотлар бўлиб Қуръон туширилгандир. Сиздан ким у ойда ҳозир бўлса, рўзасини тутсин. Ким бемор ёки сафарда бўлса, бас, саноғини бошқа кунлардан тутадир. Аллоҳ сизларга енгилликни хоҳлайди ва сизларга қийинликни хоҳламас. Саноғини мукаммал қилишингиз ва сизни ҳидоятга бошлаган Аллоҳни улуғлашингиз учун. Шоядки, шукр қилсаларингиз» [Бақара: 185]. Ҳаж ҳақида эса шундай деб айтди:

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ ۖ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ۗ
وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَغْنُمُهِ اللَّهُ ۖ وَتَزُودُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ ۗ وَاتَّقُوا نِوَالِي الْأَيْدِ
١٩٧).

«Ҳаж маълум ойлардир. Кимки уларда ўзига ҳажни фарз қилса, ҳажда шаҳвоний нарсалар, фисқ ва жанжал йўқдир. Нима

яхшилиқ қилсангиз, Аллоҳ уни биладир. Озуқа олинг, энг яхши озуқа тақводир. Менга тақво қилинг, эй, ақл эгалари!» [Бақара: 197]. Ҳамма Пайғамбарлар бу буюк ибодатларнинг барчасини адо этишликка даъват қилганлар!

25 - Ислом пайғамбари Исмоил ибн Иброҳим зурриётидан бўлган Муҳаммад ибн Абдуллоҳдир. Уларга Аллоҳнинг саломи бўлсин. Милодий 571 йилда Маккада туғилганлар. Ўша ерда пайғамбар қилиб юборилган, кейинроқ Мадинага ҳижрат қилган, қавмларининг улўғ, олижаноб ишларида иштирок этган бўлсалар-да, бутпарастлигига асло аралашмаганлар. Пайғамбар бўлишларидан олдин ҳам гўзал хулқли бўлганлар. Қавмлари у кишини амин (ишончли одам), деб атаган. Қирқ ёшга етганларида Аллоҳ у кишини пайғамбар қилиб юборган. Турли мўъжизалар билан қўллаб-қувватлаган. Уларнинг энг улкани Қуръони каримдир. Қуръон ҳамма пайғамбарларга берилган мўъжизалар ичида то шу кунга қадар яшаб келаётган энг улўғ мўъжизадир. Пайғамбар алайҳиссалом Аллоҳ комил қилган динни одамларга мукамал тарзда етказиб бўлганларидан кейин олтмиш уч ёшларида вафот этдилар. Мадинаи мунавварага дафн этилдилар. Муҳаммад алайҳиссалом охирги пайғамбардирлар. Уларни Аллоҳ ҳидоят ва ҳақ дин ила одамларни бутпарастлик, куфр ва жаҳолат зулматларидан тавҳид

**ва иймон нури сари олиб чиқишлари учун юборди.
Уларни Ўз изни ила даъватчи қилиб юборганига
Аллоҳнинг Ўзи гувоҳлик берган.**

Ислом пайғамбари Исмоил ибн Иброҳим зурриётидан бўлган Муҳаммад ибн Абдуллоҳдир. Уларга Аллоҳнинг саломи бўлсин. Милодий 571 йилда Маккада туғилганлар. Ўша ерда пайғамбар қилиб юборилган, кейинроқ Мадинага ҳижрат қилган, қавмларининг улуғ, олижаноб ишларида иштирок этганлар, ва пайғамбар булишларидан олдин ҳам буюк хулк атвор эгаси булганлар. Аллоҳ таоло айтади:

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ (٤).

«Албатта, сиз улуғ Хулқ устидадирсиз» [Қалам: 4]. Аллоҳ таоло у зот(Расулulloҳ соллалоҳу алайҳи ва саллам) қирқ ёшга тўлганларида пайғамбар қилиб юборди ва уларни энг буюк мўъжиза бўлмиш Қуръону Карим ва ундан бошқа кўплаган мўъжизалар билан қўллаб қувватлади. Расулulloҳ соллалоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Мендан олдинги пағамбарларнинг барчасига (пайғамбарлигини исботловчи) мўъжизалар берилгандир. Аллоҳнинг менга берган оят-муъжизаси эса ваҳий қилинган Қуръондир! Қиёмат кунда энг кўп уммат эргашган набий бўлишимдан умид қиламан!» Саҳиҳ Бухорий. Буюк Қуръон, Аллоҳ таолонинг Расулulloҳ соллалоҳу алайҳи ва салламга нозил қилган ваҳийсидир. Аллоҳ таоло у(Қуръон) ҳақида шундай деди:

ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَيْبَ فِيْهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ (٢).

«Бу китобда шак-шубҳа йўқ, у тақводорлар учун ҳидоятдир» [Бақара: 2].

اَفَلَا يَنْدَبُرُوْنَ الْفُرْعَانَ ۗ وَلَوْ كَانْ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللّٰهِ لَوَجَدُوْا فِيْهِ اٰخْتِلَافًا كَثِيْرًا (٨٢).

«Қуръонни тадаббур этиб кўрмайдиларми?! Агар у Аллоҳдан бошқанинг ҳузуридан бўлганида, ундан кўп ихтилофлар топар эдилар» [Нисо: 82]. Аллоҳ таоло, жинлару инсонларни мана шу Қуръонга ўхшаш нарса олиб келишларини талаб қилиб шундай деди:

قُلْ لَّيْسَ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا (۸۸).

«(Эй Муҳаммад алейҳиссалом, сиз,) Агар инсу жинлар тўпланиб, ушбу Қуръонга ўхшаш нарса келтирмоқчи бўлсалар, бунда баъзилари баъзиларига ёрдамчи бўлсалар ҳам, унга ўхшашини келтира олмаслар», - деб айтинг» [Исро: 88]. Аллоҳ таоло, уларни(агар-да ростгўй бўлсалар) атига ўнта сура олиб келишликга чақириб шундай деди:

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوْرٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرِيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَضَعْتُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (۱۳).

«Ёки: «Ўзи тўқиб олди», дерларми? Сиз: «Бас, агар ростгўй бўлсаларингиз, Аллоҳдан бошқа кимни чақиришга қодир бўлсангиз, чақириб, бунга ўхшаш ўнта тўқилган сура келтирингчи», - денг» [Ҳуд: 13]. У ҳам эмас, балким(агар ростгўй бўлсалар) Аллоҳ таоло уларни, лоақал битта сура олиб келишларини талаб қилиб шундай деди:

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُوْرَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (۲۳).

«Ва агар бандамизга туширган нарсамизга шак шубҳангиз бўлса, унга ўхшаш бир сура келтиринг ва рост сўзловчилардан бўлсангиз, Аллоҳдан ўзга гувоҳларингизни чақириг» [Бақара: 23].

Буюк Қуръон пайғамбарларга берилган мўъжизаларнинг орасида ҳозирги кунимизгача етиб келган ягона мўъжизадир. Аллоҳ таоло бу динни комил килганидан сўнг, росулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам уни инсонларга тўлиқ етказдилар ва олтмиш уч ёшга етганларида у зот алайҳиссалом вафот этдилар ва Набавий Мадина шаҳрида дафн этилдилар.

Ва расулимиз Муҳаммад соллalloҳу алайҳи ва саллам пайғамбарларнинг ва расулларнинг сўнггисидирлар. Аллоҳ таоло айтади:

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبًا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا (٤٠).

«Муҳаммад алайҳиссалом сизлардан бирон кишининг отаси эмасдир, балки у Аллоҳнинг пайғамбари ва пайғамбарларнинг сўнггисидир. Аллоҳ барча нарсани билгувчи Зотдир» [Аҳзоб: 40]. Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан келган ҳадисда, Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам шундай дедилар: *«Албатта менинг ва мендан аввалги пайғамбарларнинг мисоли, худди бир киши, урни яхшилаб, чиройли қилиб қуриб, бир бурчагидан бир ғиштнинг ўрнини қолдириб қўйишига ўхшайди. Одамлар уни айланиб кўриб қойил қолишади ва: "Мана шу ғишт ҳам ўрнига қўйилганида эди!",- дейишади. Мен ўша ғиштман. Мен пайғамбарларнинг сўнггисиман",- дедилар».* Саҳиҳ Бухорий. Инжилда ҳам Ийсо Масиҳ алайҳиссалом Муҳаммад соллalloҳу алайҳи ва салламнинг башоратларини берган.

Қурувчилар қўймаган тош бурчакнинг бошига айланди. Китобларда ҳеч ўқимаганмисиз: Робб томонидан Ясуъ (Ийсо) айтди: «Шу нарса бизнинг наздимизда ажиб эди».³⁶ Шунингдек,

---

³⁶ Уларни ажаблантиргани нарса, ҳоли қўйилмаган тош қандай қилиб бинодаги энг афзал ва энг комил тошга айланиши мумкин?!=

Таврот китобида Аллоҳ таоло Мусо алайҳиссаломга шундай деб айтгани баён қилинган: «(Ҳудди сени ўз биродарларинг орасидан (танлаб) пайғамбар қилганим каби), уларга(Ислом умматига) ҳам ўзларининг ораларидан бўлган пайғамбар юбораман, ўзимнинг каломимни унинг тилида қилиб қуяман ва у мен буюрган нарсаларнигина сўзлайди!» Аллоҳ таоло Муҳаммад соллалоҳу алайҳи ва салламни, ҳидоят ва ҳақ дин билан юборганига, у зот ҳақиқат устидалигига, ва у зотни даъватчи қилиб юборилганига гувоҳлик берди. Аллоҳ таоло айтади:

لَكِنَّ اللَّهَ يَشْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ أَنْزَلْنَاهُ عِلْمًا وَالْمَلَائِكَةُ يَشْهَدُونَ ۗ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا
(۱۶۶).

«Лекин Аллоҳ сизга нозил қилган нарсаси ила гувоҳлик берадир. Уни Ўз илми ила нозил қилди. Фаришталар ҳам гувоҳлик берурлар. Гувоҳликка Аллоҳнинг Ўзи кифоя қилур» [Нисо: 166].

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ ۗ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا
(۲۸).

«У Ўз Расулини ҳидоят ва ҳақ дин билан у(дин)ни барча динлардан устун қилиш учун юборган зотдир» [Фатҳ: 28]. Аллоҳ таоло у зот соллалоҳу алайҳи ва салламни инсонларни бутпарастлик, куфр ва жаҳолат зулматларидан тавҳид нурига чиқаришлик учун юборди! Аллоҳ таоло айтади:

يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ
وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (۱۶).

=Шундай қилиб барча пайғамбарлар жумладан Ийсо алаҳиссалом ҳам ажабланардиларки: Қандай қилиб ҳоли келмаган пайғамбар энг афзал пайғамбарга айланди?! Унинг даражаси қанчалик улўғки барча пайғамбарлар унинг келиши ҳақида бир бирларига башорат беришади?!

«У билан Аллоҳ Ўз розилигини истаганларни салом йўлларига бошлайди ва уларни Ўз изни ила зулматлардан нурга чиқаради. Ҳамда сироти мустақиймга ҳидоят қилади. (Ўша ойдин Китоб–Қуръон билан Аллоҳ таоло ўз розилигини истаб мусулмон бўлган бандаларини салом (тинчлик) йўлларига бошлайди)» [Моида: 16].

الرَّكَعَ كَتَبَ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ
الْحَمِيدِ (۱).

«Алиф. Лаам. Ро. Бу китобни сенга одамларни Роббиларининг изни ила зулматлардан нурга, азиз ва мақталган Зотнинг йўлига чиқаришинг учун нозил қилдик» [Иброҳим: 1].

26. Муҳаммад алайҳиссалом олиб келган Ислом шариати илоҳий рисолатларнинг, раббоний шариатларнинг охиргисидир. У мукамал шариатдир. Инсонлар дини ва дунёсининг ўнгланиши унда мужассамдир. У энг аввало одамларнинг динларини, жонларини, молларини, ақлларини ва зурриётларини ҳимоя қилишга эътибор қаратади. Олдинги шариатлар бир-бирларини бекор қилиб келганидек, бу шариат ҳам ўзидан олдинги ҳамма шариатларни бекор қилиб келган.

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам олиб келган Ислом шариати , Илоҳий рисолатлар ва Раббоний шариатларнинг сўнггисидир, Аллоҳ таоло бу рисолат билан динни комил қилди ва Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва салламни юборилишлари билан инсонларга бўлган неъмат ҳам тўлиқ бўлди. Аллоҳ таоло айтади:

وَأَحْسَنُونَ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُمْ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُمْ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِيمَانِهِ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (۳).

«Бугунги кунда Мен сизнинг динингизни мукамал қилиб бердим. Сизга неъматимни батамом қилдим. Ва сизга Исломни дин деб рози бўлдим» [Моида: 3]. Ислом шириати, камолот шариатидир ва унда инсонларнинг дину дунёларининг ислоҳи бордир, чунки у ўзидан олдинги барча шариатларда бор нарсани ўз ичига олиб, уларни тўлиқлаб, камолотга етказгандир. Аллоҳ таоло айтади:

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا (۹).

«Албатта, бу Қуръон энг тўғри йўлга ҳидоят қилур ва яхши амалларни қилувчи мўминларга улўф ажр борлиги хушхабарини берур» [Исро: 9]. Ислом шариати, собиқ умматларда бор бўлган қийинчиликларни инсонларга енгиллаштирди. Аллоҳ таоло айтади:

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۗ فَاَلَّذِينَ ءَامَنُوا بِهِ ۖ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ ۗ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (۱۵۷).

«Улар ўз ҳузурларидаги Таврот ва Инжилда ёзилган ҳолида топиладиган, уларни яхшиликка буюриб, ёмонликдан қайтарадиган, уларга покиза нарсаларни ҳалол қилиб, нопок нарсаларни ҳаром қиладиган, устиларидаги юкни енгиллатиб, кишанларни ечадиган уммий Набий, Пайғамбарга эргашурлар. Бас, унга иймон келтириб, ёрдам бериб ва уни қўллаб-қувватлаган ҳамда унга нозил бўлган нурга эргашганлар — ана

ўшалар нажот топгувчилардир», – деди» [Аъроф: 157]. Ислом шариати барча собиқ шариатларни бекор қилгувчидир. Аллоҳ таоло айтади:

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيِّمًا عَلَيْهِ ۖ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ ۚ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَا حَا۟جًا ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ ۚ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۚ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ (٤٨).

«Ва Биз сизга (эй Муҳаммад алайҳис-салоту вас-салом) китобни ҳақ ила, ўзидан олдинги китобни тасдиқловчи ва унинг устидан назорат этгувчи қилиб нозил қилдик. Бас, улар орасида Аллоҳ нозил этган нарса ила ҳукм юритинг. Ўзингизга келган ҳақни қўйиб, уларнинг хоҳишларига эргашманг. Сизлардан ҳар бирингизга алоҳида шариат ва йўл қилиб қўйдик. Агар Аллоҳ хоҳласа, ҳаммангизни бир уммат қилиб қўяр эди. Аммо У сизларни Ўзи ато этган нарсада синамоқ истайдир. Яхшиликка шошилингиз. Ҳаммангизнинг қайтар жойингиз Аллоҳ ҳузурида. Бас, ўшанда ихтилоф қилган нарсаларингиз ҳақида хабар берадир» [Моида: 48]. Шариатни ўз ичига олган Куръони Карим ҳам, Илоҳий собиқ китобларни тасдиқлаб, уларга ҳоқим ва (собиқ китобларни) ҳукмларини бекор қилгувчи бўлиб келгандир.

27. Аллоҳ таоло Муҳаммад алайҳиссалом олиб келган Исломдан бошқа динни қабул қилмайди. Ким Исломдан бошқа динни тўғри деб эътиқод қилса, ундан қабул қилинмайди.

Аллоҳ таоло, Муҳаммад соллалоҳу алайҳи ва салламни Ислом дини билан юборганидан сўнг, ундан(Исломдан) бошқа ҳеч қандай дин қабул қилинмас. Ким исломдан бошқа динни

хоҳласа, ундан у дин ҳаргиз қабул қилинмас. Аллоҳ таоло айтади:

وَمَنْ يَتَّبِعْ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَسِرِينَ (۸۵).

«Ким Исломдан бошқа динни хоҳласа, бас, ундан бу ҳаргиз қабул қилинмас ва у охиратда зиён кўргувчилардан бўлур» [Оли-Имрон: 85].

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ ۗ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعِيًّا
بَيْنَهُمْ ۗ وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ (۱۹).

«Албатта, Аллоҳнинг ҳузуридаги дин Исломдир. Китоб берилганлар фақат уларга илм келгандан сўнг, ўзаро ҳасад қилишибгина ихтилоф қилдилар. Ким Аллоҳнинг оятларига кўфр келтирса, бас, албатта, Аллоҳ ҳисобни тезда қилувчидир» [Оли-Имрон: 19]. Ислом, Аллоҳнинг халили бўлмиш Иброҳим алайҳиссаломнинг миллати(дини)дир. Аллоҳ таоло айтади:

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْرًا ۖ وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى ۖ وَعَهِدْنَا إِلَىٰ
إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ (۱۳۰).

«Ўзини эси паст санаганларгина Иброҳимнинг миллатидан юз ўгиради. Албатта, Биз уни бу дунёда танлаб олдик ва албатта у охиратда солиҳлардан бўлгай» [Бақара: 130].

وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۖ وَاتَّخَذَ اللَّهُ
إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا (۱۲۵).

«Ҳақиқий мусулмон бўлган ҳолида ўзини Аллоҳга топширган ва ҳақ йўлдаги Иброҳимнинг динига эргашган кишининг динидан ҳам гўзалроқ дин борми?! (Ахир) Иброҳимни Аллоҳ Ўзига дўст тутган» [Нисо: 125]. Аллоҳ таоло Муҳаммад соллалоҳу алайҳи ва салламга шундай дейишларини амр қилди:

قُلْ إِنِّي هَدَيْتَنِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِّلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ (۱۶۱).

«Сиз: «Албатта, Мени Роббим тўғри йўлга — рост динга — тўғриликка мойил Иброҳим миллатига ҳидоят қилди. У мушриклардан бўлмаган эди», – деб айтинг!» [Анъом: 161].

28. Қуръони карим Аллоҳ таоло Муҳаммад алайҳиссаломга ваҳий қилинган китобдир. У оламлар Парвардигорининг каломидир. Аллоҳ инсу жинни Қуръонга ўхшаган бир китобни ёки унинг бир сурасига ўхшаган бир сурани айтиб бериш борасида беллашувга чақирган. Бу беллашувга чақирув бугунги кунгача давом этиб келяпти. Қуръони карим миллионлаган одамларнинг бошини қотирган жуда кўп ўта муҳим саволларга жавоб беради. Буюк Қуръон араб тилида қандай нозил бўлган бўлса, ўша ҳолича, бир ҳарфи ҳам ўзгармасдан сақланиб, чоп этилиб, нашр қилиниб келяпти. У ўзини ўқишга ҳам, маъноларининг таржималарини ўқишга ҳам арзийдиган китобдир. Пайғамбар алайҳиссаломнинг суннати, таълимоти ва таржимаи ҳоли ҳам сақланиб, ишончли ровийлар орқали нақл қилинган ва араб тилида китоб шаклида чоп этилган. Кўп тилларга таржима ҳам қилинган. Ислом ҳукмлари ва шариатлари учун ягона манба Қуръони карим ва Пайғамбар алайҳиссаломнинг суннатидир. Ислом

муслмонларнинг тасарруфотидан эмас, илоҳий ваҳийдан - Қуръон ва суннатдан олинади.

Қуръони Карим, Аллоҳ таолонинг каломи бўлиб, араб бўлган пайгамбаримиз Муҳаммад соллалоҳу алайҳи ва салламга соф араб тилида ваҳий қилинган китобдир.

وَإِنَّهُ لَنَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ (۱۹۲) نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ (۱۹۳) عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ (۱۹۴) بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ (۱۹۵).

«Албатта, у(Қуръон) Роббул оламийннинг туширганидир» Уни Рухул Амийн олиб тушди. Сизнинг қалбингизга, огоҳлантиргувчилардан бўлишингиз учун. Очиқ-ойдин араб тилида» [Шуаро: 192-195].

وَإِنَّكَ لَتُلْقَى الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ (۶).

«Албатта, сизга бу Қуръон ўта ҳикматли ва ўта илмли Зот томонидан берилур» [Намл: 6]. Бу Қуръон, Аллоҳ томонидан нозил қилинган ва ўзидан олдинги Илоҳий китобларни тасдиқловчидир. Аллоҳ таоло айтади:

وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَىٰ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ (۳۷).

«Ушбу Қуръон Аллоҳдан ўзга биров томонидан тўқилган бўлиши мумкин эмас. Балки у бутун оламлар Парвардигори томонидан келган ва (ҳақ эканлигига) шак-шубҳа бўлмаган, ўзидан аввалги (Таврот, Инжил каби) нарсаларни тасдиқловчи ва (шариат ҳукмларидан (иборат) муфассил Китобдир» [Юнус: 37]. Ва бу Буюк Қуръон яҳуд ва насронийлар ўз динларида ихтилоф қилган жуда кўп масалаларни баёнлаб берур. Аллоҳ таоло айтади:

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَفُصُّ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ (۷۶).

«Албатта, ушбу Қуръон Исроил зурриётига улар ихтилоф қилаётган нарсаларнинг кўпини айтиб берадир» [Намл: 76]. Буюк Куръон Аллоҳ таолонинг, диннинг ва (мусулмонларнинг) мукофотларини танишликка таалуқли барча далилларни ўз ичига олгандир ва барча инсонларга ҳужжат бўлур. Аллоҳ таоло айтади:

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ (۲۷).

«Батаҳқиқ, Биз ушбу Қуръонда инсонларга турли мисоллар келтирдик. Шоядки, эсласалар» [Зумар: 27].

وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ—وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ—وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ بُيُوتًا لِكُلِّ شَيْءٍ ۖ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ (۸۹).

«Сизга китобни ҳар бир нарсани баён қилувчи этиб, мусулмонларга ҳидоят, раҳмат ва хушxabар қилиб нозил этдик. (Яъни, қиёмат куни ҳар бир умматга Пайғамбарини гувоҳ этганимиздек, сени ҳам умматингга гувоҳ қилиб келтирамиз. Сизга Қуръони Каримни нозил қилишдан мақсад ҳар бир нарсани баён қилиб беришдир. Қуръон мўминлар учун Аллоҳнинг раҳматидир, мусулмонлар учун ҳидоятдир. Қуръони Карим мўминлар учун хушxabардир, уларга иймонлари орқасидан келадиган яхшиликлар хушxabарини беради)» [Наҳл: 89].

Қуръони Карим миллионлаган инсонларни ҳайратда қолдирган саволларга жавоб беради ва Аллоҳ таоло осмонлару ерни қандай яратганини баён қилади. Аллоҳ таоло айтади:

أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا—وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ—أَفَلَا يُؤْمِنُونَ (۳۰).

«Көфир бұлган кимсалар осмонлар ҳам, Ер ҳам (аввалда) тўсиқ (яъни, осмонлардан ёғин ёғмас, Ердан эса бирон гиёх унмас) бұлганини, бас, Биз уларни очиб юборганимизни (яъни, осмондан ёғин ёғдириб, Ердан гиёх ундирганимизни) ва барча жонли мавжудотни сувдан (пайдо) қилганимизни кўрмадиларми?! Энди ҳам иймон келтирмайдиларми?!» [Анбиё: 30]. Аллоҳ таоло инсонни кандай яратганини баёнлаб шундай деди:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّن تَرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ ۗ وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ آجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ۗ وَمِنْكُمْ مَّن يُّتَوَقَّىٰ وَمِنْكُمْ مَّن يُّرَدُّ إِلَىٰ أَرْدَلٍ أَلْعُمَرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا ۗ وَتَرَىٰ الْأَرْضَ هَامِدَةً ۖ فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ رَوْحٍ بِهِيجٌ (۵).

«Эй одамлар! Агар қайта тирилиш ҳақида шубҳа қиладиган бўлсангиз, бас, Биз сизга баён қилишимиз учун сизларни тупроқдан, сўнгра нутфадан, сўнгра алақадан, сўнгра битган-битмаган бир чайнам гўшдан яратдик. Ва бачадонларда хоҳлаган нарсамизни маълум муддатгача қарор топдирамиз. Кейин сизларни гўдак ҳолингизда чиқарамиз. Сўнгра вояга етишингиз учун (тарбия қиламиз). Сиздан вафот қилиб кетадиганлар ҳам, билганидан кейин ҳеч нарсани билмай қоладиган даражада тубан умрга етадиганлар ҳам бор. Ва ерни қақраган ҳолда кўрасан. Қачонки, Биз унга сув туширсак, у сесканар ва кўпчир. Ҳамда ҳар хил гўзал жуфтларни ўстирадир». [Ҳаж: 5]. Ундан кегин, борар жойини, итоаткор ва осийларнинг жазою мукофотини хабарини беради, албатта буларнинг барчасининг далиллари 20-бобда зикр қилинди. Фикрингизча буларнинг хаммаси бирор мақсад ва ғоясиз яратилдими ёки бу яратилишда шарий ғоя(мақсад) борми?! Аллоҳ таоло айтади:

أَوْلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسَى أَنْ يَكُونَ
قَدْ أَفْتَرَبَ أَجْلَهُمْ قَبَائِلَ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ (۱۸۵).

«Осмонлару ернинг мулкларига, Аллоҳ яратган нарсаларга ва, ажаб эмаски, ажаллари яқинлашиб қолган бўлишига назар солмайдиларми? Бундан кейин яна қайси гапга ишонадилар?!» [Аъроф: 185].

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ (۱۱۵).

«Ёки сизларнинг гумонингизча, Биз сизларни беҳуда (яъни, дунёда сизларга бирон вазифа бермайдиган, Охиратда ҳисоб-китоб қилмайдиган ҳолда) яратдигу, сизлар Бизнинг ҳузуримизга қайтарилмайсизларми?!» (Ундоқ эмас)! [Мўъминун: 115]. Буюк Қуръон хозирги кунимизгача, у нозил бўлган(араб) тилида сақланиб келмоқда. Аллоҳ таоло айтади:

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَخَافِظُونَ (۹).

«Албатта, бу эслатмани (яъни, Қуръонни) Биз Ўзимиз нозил қилдик ва шубҳасиз, Ўзимиз уни сақлагувчимиз» [Ҳижр: 9]. Ундан бир харф ҳам нуқсон бўлмаган, тушиб қолиши ёки ўзгариши мумкин ҳам эмас. Аллоҳ таоло айтади:

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْفُرْقَانَ ۚ وَلَوْ كَانِ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا (۸۲).

«Қуръонни тадаббур этиб кўрмайдиларми?! Агар у Аллоҳдан бошқанинг ҳузуридан бўлганида, ундан кўп ихтилофлар топар эдилар» [Нисо: 82]. У(Қуръони Карим) нашр қилинган ва дунёнинг ҳар бир бурчагигача тарқатилгандир. У ўта буюк ва уни қироат қилишликка, тинглашликка ва унинг маъноларини кўплаган тилларга таржима қилишликка арзигулик мўъжизавий китобдир. Шу билан бирга Расулуллоҳ соллалоҳу алайҳи ва салламнинг суннатлари ҳам у зот(алайҳиссалом) сўзлаган

тилларида ва кўп бошқа тилларга таржима қилинган ҳолда, ишончли ровийлар орқали ҳозирги кунимизгача етиб келди. Буюк Қуръон ва Росулulloҳ соллалоҳу алайҳи ва салламнинг суннатлари, ислом аҳкомлари ва шариати олинадиган яккаю ягона манбадир, ислом, аҳкомларни унга(исломга) мансуб бўлган инсонларнинг ўзбошимчалиги билан олиnaverмайди, балки нуқсонсиз бўлган Илоҳий ваҳий бўлмиш: Буюк Қуръон ва Расулulloҳ (соллалоҳу алайҳи ва саллам) суннатларидан олур. Аллоҳ таоло айтади:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ (٤١) لَا يَأْتِيهِ الْبَطْلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ (٤٢).

«Албатта ўзларига Эслатма — Қуръон келган вақтда унга кофир бўлган кимсалар (қаттиқ азобга йўлиқурлар). Шакшубҳасиз, у азиз — қудратли Китобдир. Унга олдидан ҳам, ортидан ҳам (ҳеч қандай) ботил-ноҳақлик келмас (яъни, Қуръони Каримнинг ҳеч қайси томонидан бирон китоб ё ҳужжат келиб, уни ботил қила олмас, чунки у) ҳикмат ва ҳамду-сано эгаси томонидан нозил қилингандир» [Фуссилат: 41-42]. Аллоҳ таоло набавий суннатни, У(Аллоҳ) томонидан бўлган ваҳийлигини баён қилиб шундай деди:

مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَأَنبِيَ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةٌ بَيْنَ الْأَعْيَانِ مِنْكُمْ ۚ وَمَاءَ آتَاكُمْ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ (٧).

«Пайғамбар ўзи сизларга ато этган нарсани олинглар, у зот сизларни қайтарган нарсдан қайтинглар ва Аллоҳдан қўрқинглар! Албатта Аллоҳнинг жазоси қаттиқдир» [Ҳашр: 7].

29. Ислом ота-онага яхшилик қилишни буюради. Ҳатто улар мусулмон бўлмасалар ҳам. Фарзандларга эса, эътиборли бўлишни буюради.

Ислом ота-онага яхшилик қилишини буюради. Аллоҳ таоло айтади:

﴿ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۗ إِمَّا يَبُغِضَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٌ وَلَا تُنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا (۲۳) .﴾

«Роббинг фақат Унинг Ўзигагина ибодат қилишингни ва ота-онага яхшилик қилишни амр этди. Агар ҳузурингда уларнинг бирлари ёки икковлари ҳам кексаликка етсалар, бас, уларга «уфф» дема, уларга озор берма ва уларга яхши сўз айт!» [Исро: 23].

﴿ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصْلَةٌ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَىٰ الْمَصِيرِ (۱۴) .﴾

«Биз инсонга ота-онаси ҳақида тавсия қилдик: онаси уни заифлик устига заифлик билан кўтарди» [Луқмон: 14].

﴿ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا ۖ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا ۖ وَحَمْلُهُ وَفِصْلُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا ۗ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَاوَالِدِي وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي ۗ إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ (۱۵) .﴾

«Биз инсонни ота-онасига яхшилик қилишга буюрдик. Онаси унга қийналиб ҳомиладор бўлди ва уни қийналиб туғди. Ва унинг ҳомиласи ва кўкрақдан ажратиши ўттиз ойдир. Токи, у камолга етиб, қирқ ёшга кирганида: «Роббим, Ўзинг менга ва ота-онамга берган неъматларингга шукр қилишимга ва Сен рози бўлган солиҳ (иш)ни қилишимга илҳом бергин. Ва менинг зурриётларимни ҳам солиҳлардан қилгин. Албатта, мен тавба

қилдим ва, албатта, мен мусулмонларданман», - деди» [Ахқоф: 15]. Абу Ҳурайра розиёллоҳу анҳудан келган ҳадисда, у киши шундай дедилар: «*Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва салламнинг олдиларига бир киши келди ва шундай деди: «**Ё Расулulloҳ менинг яхши момиламга энг лойиқ инсон ким?**». Шунда Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам жавобан: «**Онанг!**» дедилар, сўнгра у киши: «**Ундан кейинчи, ё Расулulloҳ?**», – деб сўради, Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам яна жавоб бериб: «**Онанг**», – дедилар. У киши учинчи бор: «**Ундан кейинчи?**», –деди. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам яна жавоб қилиб: «**Онанг!**», – дедилар, шунда у киши: «**Ундан кейинчи ё Расулulloҳ?**», – деб сўради, ва Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам: «**Онанг!**», – деб жавоб бердилар. Саҳиҳ Муслим ривояти.*

Ота-онага яхшилик қилишлик буйруғи улар мусулмон ёки ғайридинликларига боғлиқ эмасдир. Асмо бинти Абу Бакр ривоят қиладилар: «*Онам мушриклар билан мусулмонлар ўртасида сулҳ тузилган даврда (мени кўргани) келдилар. Онам мушрика бўлиб, (ҳануз исломга кирмаган эдилар). Ўша пайтда Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам билан онамнинг отаси (яъни, бобом) ўзаро шартнома тузишган эди. Мен Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва салламга: «Онам мени соғиниб келибдилар, мурувват кўрсатайми, нима дейсиз?»- дедим. Жаноб Расулulloҳ «**Ҳа, онанга мурувват қил!**»- деб жавоб қилдилар». Саҳиҳ Бухорий. Ҳаттоки ислом дини, ота-она ўз фарзандларини исломдан қайтишликка даъват қилган пайтларида ҳам (уларга душманлик қилишликка эмас балким) исломда ва иймонда қолган ҳолда, уларга(ота-онага) яхшилик қилишликка буюради. Аллоҳ таоло айтади:*

وَإِنْ جَلَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۗ وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا
مَعْرُوفًا ۗ وَأَتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ۗ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (١٥).

«Агар икковлари сени ўзинг билмаган нарсани Менга ширк келтиришга зўрласалар, бас, уларга итоат этма! Ва дунё-да икковларига яхшилик қил ҳамда Менга йўналганларнинг йўлига эргаш. Сўнгра қайтишингиз фақат Менгадир. Бас, Мен сизга нима амал қилганингиз хабарини берурман» [Луқмон: 15]. Ислом дини мусулмонларни исломга душманлик қилмайдиган ғайридин қариндошларига ёки бошқа ғайридинларга яхшилик қилишликни таъқиқламайди. Аллоҳ таоло айтади:

لَا يَنْهَىٰكُمْ اللَّهُ عَنِ الدِّينِ لَمْ يُقْتُلْكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجْكُمْ مِّن دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ
وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ (٨).

«Аллоҳ сизларни диний уруш қилмаган ва диёрларингиздан қувиб чиқармаганларга яхшилик ва адолат қилишдан қайтармас. Албатта, Аллоҳ адолат қилувчиларни яхши кўрадир» [Мумтаҳана: 8].

Ислом фарзандларга насиҳат қилишликка буюради ва ота-онадан талаб қилинган энг катта вазифа, бу ўз фарзандига Аллоҳнинг банданинг устида бўлган ҳаққини ўргатишлиқдир. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам амакиларининг боласи бўлмиш ибн Аббосга: «Эй бола (ёки, эй болакай), сенга (агарда уларни ўрганадиган бўлсанг) Аллоҳ таоло улар орқали сенга фойда берадиган калималарни ўргатайми?», – дедилар. Ибн Аббос: «Албатта!», – деб жавоб бердилар. Шунда Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам: «Аллоҳни(динини, шариатини) сақла, шунда У(Аллоҳ) сени сақлайди, Аллоҳни(динини, шариатини) сақла, Уни(Аллоҳни) доим ёнингда топасан. Роҳат-фароҳатда бўлганингда Аллоҳни эсла, эҳтиёжинг тушганда сени У (Аллоҳ) эслайди, агар сўрайдиган бўлсанг

Аллоҳдан сўра, таянсанг фақат Аллоҳга таян!», – дедилар. Аҳмад ривояти 4/287.

Аллоҳ таоло, ота-онага ўз фарзандларига дунё-ю охиратда фойда берадиган нарсаларни ўргатишликни буюрди. Аллоҳ таоло айтади:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَظٌ شِدَادٍ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ (٦).

«Эй, иймон келтирганлар! Ўзингизни ва аҳли аёлингизни ёқилғиси одамлару тошдан бўлган ўтдан сақланг. Унинг тепасида қўпол, дарғазаб фаришталар бўлиб, улар Аллоҳнинг амрига исён қилмаслар ва нимага буюрилсалар, шуни қилурлар» [Таҳрим сураси: 6]. Али розиёллоҳу анҳу, Аллоҳнинг ушбу оятида:

«Ўзингизни ва аҳли оилангизни ўтдан(азобдан) сақланг». Шундай дедилар: "Сақланг" сўзидан мурод "Тарбияламоқ ва таълим бермоқдир". Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам, оталар ўз фарзандларига намозни ўргатишларини талаб қилиб шундай дедилар: «*Фарзандларингиз етти ёшга тўлганида, уларни намоз ўқишликка буюринг!*» Абу Довуд ривояти. Яна бошқа бир ҳадисда, Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам шундай дедилар: «*Ҳар бирингиз мутасаддидир ва ҳар бирингиз қўл остидагилари учун масъулдир. Имом мутасаддидир ва қўл остидагилари учун масъулдир. Эркак ўз оиласида мутасаддидир ва қўл остидагилари учун масъулдир. Аёл эрининг уйида мутасаддидир ва қўл остидагилари учун масъулдир. Ходим ўз хожасининг молу мулкида мутасаддидир ва қўл остидагилари учун масъулдир. Демак, ҳар бирингиз мутасаддидир ва ҳар бирингиз қўл остидагилари учун масъулдир*». Саҳиҳ Ибн Ҳиббон 4490.

Ислом дини отани ўз фарзандларига ва аҳли оиласига инфоқ қилишликка буюради, бу масала 18-бобда зикр қилинди. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам фарзандларга ва аҳли оилага инфоқ қилишнинг фазилатини баёнлаб шундай дедилар: «*Кишининг берган нафақаларининг ичидаги энг яхшиси: оиласига, Аллоҳ йўлида қўлланадиган ҳайвонига ва Аллоҳ йўлидаги биродарларига берган нафақасидир*». Абу Қилаба: «Бу ерда оиласига нафақа беришлик билан бошладилар», – дедилар. Ва яна Абу Қилаба: «Оиласига ва ёш болаларига нафақа берувчидан кўра яхшироқ киши бормиди?! Уларга нафақа бериш билан уларни ифбатли қилади, уларга фойда беради ва бошқаларга муҳтож қилиб қўймайди». Саҳиҳ Муслим ривояти 994.

30. Ислом сўзда ва амалда ҳатто душманларга нисбатан ҳам адолатли бўлишни буюради.

Аллоҳ субҳона ва таоло ўзининг феъллари ва бандалари орасида қилган тадбирларида, комил адолат билан сифатлангандир, шунингдек ўзининг авомирлари (буйруқлари)да, қайтариқларида, яратишида ва тақдир қилишида ҳам адолат эгасидир. Аллоҳ таоло айтади:

شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ ۗ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ (۱۸).

«Аллоҳ, фаришталар ва илм аҳллари — ёлғиз Аллоҳдан ўзга ҳеч қандай илоҳ йўқ, фақат Унинг Ўзи борлигига гувоҳлик бердилар. У адолат билан тургувчи — ҳукм қилгувчидир. Ҳеч қандай илоҳ йўқ, фақат Унинг Ўзи бор. У қудратли, ҳикмат эгасидир» [Оли Имрон: 18]. Аллоҳ таоло адолат қилишликка буюриб шундай деди:

قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا (۲۹).

«Эй Мухаммад алейҳиссалом) "Менинг Роббим адолат қилишликка буюрди", деб айтинг!» [Аъроф: 29]. Ва барча пайғамбарлар ва расуллар (уларга Аллоҳнинг саломи бўлсин) адолат ила келишгандир. Аллоҳ таоло айтади:

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ (۲۵).

«Қасамки, Биз Ўз пайғамбарларимизни аниқ ҳужжат-мўъжизалар билан юбордик ва улар билан бирга Китоб ҳамда одамлар адолатни барпо қилишлари учун мезон-тарози туширдик» [Хадид: 25]. Тарози бу, сўзлар ва амалларда бўладиган адолатдир.

Ислом ҳатто душманлар билан бўлса ҳам сўз ва амалларда адолатли бўлишга ундайди. Аллоҳ таоло айтади:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوِّمِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ ۚ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا ۖ فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىَٰ أَنْ تَعْدِلُوا ۗ وَإِنْ تَلَاَوْا أَوْ تَعْرَضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا (۱۳۵).

«Эй, иймон келтирганлар! Адолат ила туринг ҳамда агар ўзингиз, ота-онангиз ва қариндошларингиз зиддига бўлса ҳам, Аллоҳ учун тўғри гувоҳлик берувчи бўлинг. Агар у бой бўлса ҳам, камбағал бўлса ҳам, Аллоҳ унга яқинроқдир. Ҳавойи нафсга эргашиб, адолатсизлик қилманг. Агар тилингизни бурсангиз ёки юз ўгириб кетсангиз, албатта, Аллоҳ нима қилаётганингиздан хабардордир» [Нисо: 135].

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا أَسْهَرَ الْحَرَامِ وَلَا أَلْهَدَىٰ وَلَا أَلْقَلَيْدَ
 وَلِءَا مَيْبَاتِ لَبِيَّتِ الْحَرَامِ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّن رَّبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا
 يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ أَن صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَن تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ
 وَالْتَفَقُوا وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ (٢).

«Эй мўминлар, Аллоҳ буюрган удумларни бузишни, уруш ҳаром қилинган ойда жанг қилишни, Аллоҳ йўлида ҳадя этилган ҳайвонларни (ўлдиришни) ва уларга осиб қўйилган ҳадялик белгиларини (узиб ташлашни) ҳамда Парвардигорларидан фазлу марҳамат ва ризолик тилаб Байтул-Ҳаромни (Каъбани) мақсад қилиб кетаётган кишиларга (қарши жанг қилишни) ҳалол қилиб олмангиз! (Эҳромдан чиқиб) ҳалол бўлгач, ов қилаверингиз. (Сизларни Каъбадан тўсганлари сабабли) бирон қавмни ёмон кўришингиз ҳаддингиздан ошишингизга — адолатсизликка тортмасин — сабаб бўлмасин! Яхшилик ва тақво йўлида ҳамкорлик қилингиз, гуноҳ ва ҳаддан ошиш йўлида ҳамкорлик қилмангиз! Аллоҳдан қўрқингиз! Шубҳасиз, Аллоҳнинг азоби қаттиқдир» [Моида: 2].

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوْمِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ عَلَىٰ آلَا
 تَعْدِلُوا ۗ أَعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۗ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ (٨).

«Эй мўминлар, Аллоҳнинг Ўзи учун ҳақ йўлни тутувчи, адолат билан шаҳодат-гувоҳлик бергувчи бўлингиз! Бирон қавмни ёмон кўришингиз сизларни адолат қилмасликка тортмасин! Адолат қилингиз! Шу тақвога яқинроқдир» [Моида: 8]. Айтингчи, ҳозирги кунда исломдан бошқа динлар ёки инсонлар ўзлари ўрнатган қонунлари: тўғри гувоҳлик бериш, ўзимизга ёки ота-онамизга нисбатан ростгўйлик, дўстга, ҳаттоки, душманга ҳам адолатли бўлиш каби яхши сифатларга ундайдими!?

Расулulloҳ соллалоҳу алайҳи ва саллам, ҳаттоки фарзандлар орасида ҳам адолат қилишга буюрдилар. Нуъмон ибн Башир разияллоҳу анҳу ривоят қиладилар: «*Онам Амра бинти Равоҳа отам Башир ибн Саъддан менга ўз молларидан бирор нарса ҳадя қилишларини илтимос қилдилар*), бир (қул) ҳадя қилдилар. Шунда онам отамга: «*Ўғлингизга бу қулни мерос қилиб эмас, балки ҳадя сифатида берганингизга*» Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни гувоҳ қилиб қўймагунингизга қадар рози бўлмайман!» - дедилар. Сўнг, отам Жаноб Расулulloҳнинг ҳузурларига бориб: «*Ё Расулulloҳ, мен Амра бинти Равоҳадан (туғилган) ўғлимга (бир қул) ҳадя қилдим, (Амра) сизни бунга гувоҳ қилиб қўйишимни буюрди*», - дедилар. Жаноб Расулulloҳ (отамга): «*Бошқа фарзандларингга ҳам шундай ҳадя қилдингми?*» - дедилар. Отам: «*Йўқ*» - дедилар, у зот: «*Аллоҳ таолодан кўрқинглар, фарзандларингизни тенг кўринглар!*» - деб айтдилар. Кейин, отам (у зотнинг ҳузурларидан уйга) қайтиб (борганлари ҳаманоқ менга берган) ҳадяларини қайтариб олдилар». Саҳиҳ Бухорий 2587.

Шу маълумки инсонлар ва давлатлар ҳолати адолат билан гина фаровонликка етур, адолатсиз, инсонлар ўз динларини, қонларини, зурриётларини, номусларини, дунёларини, ҳаттоки ватанларини ҳам сақлаб қола олмаслар. Расулulloҳ соллалоҳу алайҳи ва салламнинг сийратларига назар соладиган бўлсак ҳам, сўзимизнинг далилини топамиз, чунки Макка диёрида, Қурайш мушриклари у зот соллалоҳу алайҳи ва салламга тазйиқ ўтказган пайтида Расулulloҳ соллалоҳу алайҳи ва саллам ўз асҳобларига Ҳабашистонга ҳижрат қилишликни буюрдилар, чунки Ҳабашанинг подшоҳи адолатли инсон бўлиб, унинг ҳузурида ҳеч ким зулм кўрмаслигини хабар бердилар.

31. Ислом ҳамма одамларга яхшилик қилишга ҳамда гўзал хулқлар ва олийжаноб ишларга буюради.

Ислом барча махлуқотларга яхшилик қилишга ундайди. Аллоҳ таоло айтади:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ عَظِيمٍ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ (۹۰).

«Албатта, Аллоҳ адолатга, эҳсонга, қариндошларга яхшилик қилишга амр этадир» [Нахл: 90].

﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكُظُمِينَ الْغَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ (۱۳۴).

«Улар енгилликда ҳам, оғирликда ҳам нафақа қиладиганлар, ғазабини ютадиганлар ва одамларни афв қиладиганлардир. Аллоҳ яхшилик қилувчиларни ёқтирадир» [Оли-Имрон: 134].
Пайғамбаримиз Муҳаммад соллалоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Аллоҳ таоло ҳар бир ишни (шариатга мувофиқ тарзда пухта) яхши қилишликни вожиб қилди. Агар (шариат ҳукмига биноан бирор жонни) қатл қилсангизлар, қатл ҳолатини чиройли этингиз! (Бирор жонлик) сўйсангиз, уни ҳам чиройли амалга оширингиз! (Сўйишдан олдин) пичоқларингизни ўтқирлаб олинг ва жониворни қийнаб қўйманг». Саҳиҳ Муслим 1955.

Ислом инсониятни чиройли хулқ-атвор ва яхши амал қилишликка ундайди, Аллоҳ таоло Расулulloҳ соллалоҳу алайҳи ва саллам сифатларни баёнлаб шундай дейди:

﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ

عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۗ فَاَلَّذِينَ ءَامَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا
النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ ۗ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (۱۵۷).

«Улар ўз ҳузурларидаги Таврот ва Инжилда ёзилган ҳолида топиладиган, уларни яхшиликка буюриб, ёмонликдан қайтарадиган, уларга покиза нарсаларни ҳалол қилиб, нопок нарсаларни ҳаром қиладиган, устиларидаги юкни енгиллатиб, кишанларни ечадиган уммий Набий Пайғамбарга эргашурлар. Бас, унга иймон келтириб, ёрдам бериб ва уни қўллаб-қувватлаган ҳамда унга нозил бўлган нурга эргашганлар — ана ўшалар нажот топгувчилардир», – деди» [Аъроф: 157].

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам дедилар: *«Эй Ойиша Аллоҳ таоло ўзи юмшоқ ва юмшоқликни яхши кўради, ва қўполликка бермаган ажрини юмшоқликка беради, ва у ажрни юмшоқликдан бошқасига бермас»*. Саҳиҳ Муслим 2593. Яна бошқа ҳадисда

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам шундай дедилар: *«Албатта Аллоҳ сизларга, оналарга оқ бўлишни, қиз фарзандларни тириклайин кўмишни, ўзи бермай бошқалардан сўрашликни харом қилди, ва кўп гапни, кўп савол беришингизни ва мол-мулкни зое қилишингизни ёқтирмайди»*. Саҳиҳ Бухорий: 2408.

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам дедилар: *«Мўмин бўлмагунгизга қадар жаннатга кирмайсизлар ва бир бирингизни яхши кўрмагунингизча мўмин бўла олмайсизлар. Сизларга агар у ишни қилсангиз бир бирингизни яхши кўрадиган бир нарсани ўргатайми? Орангизда саломни ёйинглар»*. Имом Муслим ривояти 54.

32- Ислом дини инсонларни мақталган ахлоқлар билан хулқланишликга, жумладан ۞: ростгўйлик, омнатгўйлик, иффатли бўлиш, ҳаё, шижатли бўлиш, саҳийлик, мухтож ва мазлумларга ёрдам бериш, очни таомлантириш, чиройли қўшничилик, қариндошлар билан силаи раҳм ва ҳайвонларга юмшиоқ муомила қилишликка буюради.

Ислом дини инсонларни мақталган ахлоқлар билан хулқланишликка буюради. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам дедилар: *«Албатта, мен чиройли хулқларни тўлиқлашлик учун юборилганман»*. Саҳиҳ Адаб Ал-муфрод. 207.

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам дедилар: *«Қиёмат кунда менга энг суюклигингиз ва энг яқин ўтирадиган инсонингиз хулқи чиройлироқ бўлганингиздир. Ва қиёмат кунда менга энг ёқимсизингиз ва мендан энг узоғингиз, беҳуда гапни кўп сўзлагувчи ва оғзини тўлдириб гапирувчи ва мутафайқиҳлардир»*. Шунда саҳобалар: *«Ё Расулulloҳ (соллalloҳу алайҳи ва саллам) беҳуда гапирувчини, оғзини тўлдириб гапирувчини билдик, мутафайқиҳ кимдир?»*, – дедилар. *«Мутафайқиҳ - мутакаббирдир»*, – деб жавоб бердилар». Саҳиҳ ҳадис силсиласидан. 791.

Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадисда у киши айтадиларки, Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам на ишларида ва на сўзлаган сўзларида фаҳш амал қилмаганлар! У киши доимо *«Сизларнинг энг яхшиларингиз хулқ атвори чиройли бўлганингиздир»*, – деб айтар эдилар. Саҳиҳ Бухорий. 3559. Ва бундан бошқа кўплаган ояти

карималарда ва ҳадиси шарифларда ислом динининг чиройли хулқ ва яхши амалларга тарғиб қилганини кўришимиз мумкин.

Ислом дини буюрган чиройли хулқлардан бири бу - ростгўйликдир! Расулulloҳ алайҳиссалом айтадилар: *«Ростгўйликни ўзингизга лозим тутинг! Албатта, ростгўйлик яхшиликга, яхшилик эса жаннатга етаклайди. Киши ростгўй бўлиб бу ишида давом этар экан, хатто Аллоҳ таолонинг хузурида ростгўй деб номи битилади»*. Саҳиҳ Муслим. 2607.

Ва яна ислом дини буюрадиган чиройли хулқлардан - омонатни адо қилишдир. Аллоҳ таоло айтади:

﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ۝۸ ﴾

«Албатта, Аллоҳ сизларни омонатларни ўз эгаларига топширишга буюрди» [Нисо 58]. Ва яна ислом дини буюрадиган чиройли хулқлардан - иффатни сақлашлик. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: *«Уч киши борки уларга Аллоҳ албатта ёрдам берур. Ва уларни ичидан: «Иффатини сақлашлик учун уйланган йигит»*, –деб зикр қилдилар. Сунан Термизий 1655.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дуоларида шундай деб айтар эдилар: *«Эй Аллоҳим мен сендан ҳидоят, тақво, иффат ва одамлардан беҳожат бўлишни сўрайман»*. Саҳиҳ Муслим 2721.

Ва яна ислом дини буюрадиган чиройли хулқлардан - ҳаёидир. Расулulloҳ алайҳиссалом дедилар: *«Ҳаё инсонга фақатгина яхшилик олиб келур»*. Саҳиҳ Бухорий 6117.

Ва яна Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадиларки: *«Хар бир диннинг хулқи бор ва Исломнинг хулқи эса ҳаёдир».* Байхақий Шуъабул Иймон китобида ривоят қилган 6/2619.

Ва яна ислом дини буюрадиган чиройли хулқлардан - шижоатли бўлиш. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят: *Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам инсонларнинг энг яхшиси ва энг шижоатлиси ва энг саҳоватгўйи эдилар. кунлардан бир куни Мадинада қўрқинчли овоздан инсонлар қўрқиб кетишди, аммо Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам отга минишга (бу қўрқинчли овозни сабабини билиш учун) энг биринчи бўлиб улгурган киши бўлдилар. Саҳиҳ Бухорий 2820.*

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам қўрқоқликдан паноҳ сўраб Аллоҳга дуо қилар эдилар *«Эй Аллоҳим, мен сендан қўрқоқликдан паноҳ беришинги сўрайман».* Саҳиҳ Бухорий 6374.

Ва яна ислом дини буюрадиган чиройли хулқлардан - саҳий бўлишлик. Аллоҳ таоло:

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سَنَابِلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَسِعَ عَلَيْهِمْ (۲۶۱).

«Аллоҳ йўлида молларини инфоқ-эҳсон қиладиган кишиларнинг мисоли худди ҳар бир бошоғида юзтадан дони бўлган еттита бошоқни ундириб чиқарган бир дона донга ўхшайди. (Яъни қилинган бир яхшилик етти юз баробар бўлиб қайтишига ишора қилинмоқда.) Аллоҳ истаган кишиларига бир неча баробар қилиб беради. Аллоҳ (фазлу карами) кенг, билгувчидир» (Бақара 261).

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хулқлари ҳам саҳийлик эди. Ибн Аббос розияллоҳу анҳу дан ривоятда

айтадиларки: *"Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам инсонларнинг энг саховатгўйи эдилар. Ва энг саҳий бўлган пайтлари эса, Рамазон ойида Жаброил алайҳиссаломга йўлиққан пайтларида эди. Ва Жаброил алайҳиссалом Рамазонда хар кун Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан йўлиқар ва Расулulloҳ Жаброил алайҳиссаломга Қуръон ўқиб берар эдилар. Ва у кишига йўлиққан кезларида (саховатда) гўёки қаттиқ эсган шамол каби бўлар эдилар"*. Саҳиҳ Бухорий 1902.³⁷

Ва яна ислом дини буюрадиган чиройли хулқлардан - муҳтож ва мазлумларга ёрдам беришлик, очни тўйдиришлик, чиройли қўшничилик, қавму қариндошлар билан яхши муомалада бўлишлик ва ҳайвонларга юмшоқ бўлишлиқдир. Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, бир киши Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан сўради: «Ислом динидаги қайси амал энг яхши?» Шунда у киши жавоб бериб: *«Бировларга таом улашишинг ва таниган, танимаган инсонингга салом беришингдир»*, – дедилар. Саҳиҳ Бухорий 12.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: *«Бир киши йўлда кетаётиб чанқоқ босди ва йўлдан бир қудуқ топиб ичишлик учун қудуққа тушди ва чанқоғини бостириб қайтиб чиқди. Шунда уни ҳам чанқоқ босиб, сув топа олмаганлигидан тупроқни ялаб турган итни кўрдида: «Бу итга ҳам менга етган чанқоқлик етибди»*, – деб қудуққа қайтиб тушди ва оёқ кийимига тўлдириб сув олиб чиқиб итга ичирди. Аллоҳ таоло унинг бу қилган ишидан рози бўлди ва унинг гуноҳларини

---

³⁷ Яъни қаттиқ эсган шамол ўзининг олдидаги учраганки нарсага тегади. Расулulloҳ (алайҳиссалом) ҳам саховатда барча инсонларга эҳсон қилар эдилар.

кечириб юборди». Шунда саҳобалар: «Ё Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам бизга ҳайвонларга кўрсатган шавқатимизда ҳам ажр борми?», – деб айтишди. Шунда Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам «Ха ҳар бир тирик жон учун ажр бордир», – дедилар». Саҳиҳ Ибн Ҳиббан 544.

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Бева аёл ва мискин инсоннинг ҳожатини чиқаришлик учун ҳаракат қилиб юрган киши, ҳуддики Аллоҳнинг йўлида жанг қилган мужоҳид ёки тунлари қоим, кундузлари рўзадор инсон кабидир». Саҳиҳ Бухорий 5353.³⁸

Ислом дини қариндошчилик ҳуқуқларини ҳам қаттиқ таъкидлаб ўтгандир. Аллоҳ таоло айтадики:

النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ ۖ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ ۗ وَأُولَئِكَ مِنَ الْأَرْحَامِ ۗ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ
بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ ۖ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا ۚ كَانَ ذَٰلِكَ
فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٦﴾.

«Пайғамбар мўминларга ўзларидан ҳам ҳақдорроқдир, унинг аёллари эса уларнинг оналаридирлар. Аллоҳнинг китобида қариндош-уруғлар (меросхўрликда) бир-бирларига (қон-қариндош бўлмаган) мўминлардан ва муҳожирлардан кўра ҳақдорроқдирлар. Магар сизлар (диний) дўстларингизга (уларни ўзингиз учун ворис қилишлик билан) яхшилик қилмоғингиз (жоиздир). Бу — Китобда (яъни, Лавҳул-Маҳфузда) битиб қўйилган (ҳукмдир)» [Аҳзоб 6].

---

³⁸ Бу ердаги бева аёлнинг ҳожатини чиқариш дегандан мурод: Аллоҳга ихлос қилган холда мушкулени осон қилишлик демақдир. Баъзи бир хаёли бузуқ кимсалар тушунгани каби унинг нафсини қондиришлик эмас. Балки бу иш гуноҳи кабирадир!

Ва қариндош уруғчиликни узишни эса ер юзида фасод қилишлик билан тенглаштирган. Аллоҳ таоло айтади:

وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَخْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا (۲۲) مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّن قَصَىٰ نَجَبَهُ وَمِنْهُمْ مَّن يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا (۲۳).

«Агар (иймондан) юз ўгирсангизлар, яқин-ки, сизлар Ерда бузғунчилик қилурсизлар ва қариндош-уруғларингиз (билан ҳам алоқаларингиз)ни узурсизлар Ундай кимсаларни эса Аллоҳ лаънатлагандир, бас, уларнинг (қулоқларини панд-насихат эшитишдан) кар, кўзларини эса (Тўғри Йўлни кўра олмайдиган) кўр қилиб қўйгандир» [Муҳаммад 22-23].

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Қариндош-уруғчиликни узган инсон жаннатга кирмайди». Саҳиҳ Муслим 2556. Қариндош уруғчилик улар билан уланиши керак бўлган инсонлар: ота-она, опа-сингиллар, амакию аммалар ва тоға-холалардир. Ва ислом дини қўшнининг ҳаққини, ҳаттоки, у кофир бўлса ҳам, сақлашликка буюради. Аллоҳ таоло айтади:

﴿وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ۚ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا﴾ (۳۶).

«Аллоҳга бандалик қилинглр ва Унга ҳеч нарсани шерик қилманглр! Ота-онангизга ҳамда қариндош-уруғ, етим ва мискинларга, қариндош қўшни ва бегона қўшнига, ёнингиздаги ҳамроҳингизга, йўловчи мусофирга ва қўлларингиздаги қулларингизга яхшилик қилинглр! Албатта, Аллоҳ мутакаббир ва мақтанчоқ бўлган кимсаларни севмайди» [Нисо 36].

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «*Жаброил алайҳиссалом менга қўшни ҳақида шунчалик кўп панд насиҳат бердики, хатто қўшнини меъросга шерик қилиб қўйса керак деб ўйладим*». Саҳиҳ Абу Довуд 5152.

33. Ислom дини пок озуқа ва ичимликларни ҳалол қилди. Қалбни, баданни ва ўйни пок тутишга буюрди. Шунинг учун никоҳни ҳалол қилди. Пайғамбарлар ҳам мана шунга ўхшаш пок нарсаларга буюрдилар. (уларга Аллоҳнинг саломи бўлсин).

Ислom пок таом ва ичимликларни ҳалол қилди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: «Эй инсонлар, албатта, Аллоҳ покдир ва фақат пок нарсанигина қабул қилади. Аллоҳ мўминларга ҳам пайғамбарларга буюрган нарсасини буюрди. Аллоҳ Таъоло: (жўнатган барча пайғамбарларимизга шундай дедик) «Эй пайғамбарлар, ҳалол-пок таомлардан энглар ва яхши амаллар қилинглар! Албатта, Мен қилаётган амалларингизни билгувчидирман» – деб айтди. Ва яна: «Эй мўминлар, сизларга ризқ қилиб берганимиз – покиза нарсалардан энглар» деди. Кейин (Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам) узоқ сафарга чиққан, сочлари тўзиб, кийимлари чанг-тўзонга беланган бир кишини зикр қилдилар: «У икки қўлини осмонга кўтаради: “Эй Роббим! Эй Роббим!” (деб дуо қилади). Ҳолбуки, егани ҳаром(дан келган), ичгани ҳаром(дан келган), (устидаги) кийими ҳаром(дан келган), ҳаром билан озиқланади. Қаердан унга (дуоси) ижобат бўлсин». Саҳиҳ Муслим 1015. Ва Аллоҳ таоло айтади:

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (۳۲).

«(Эй Муҳаммад алайҳис-салоту вас-салом), айтинг: «Аллоҳ бандалари учун чиқарган безак (либосларни) ва ҳалол-пок ризқларни ким ҳаром қилди?!» Айтинг: «Улар (яъни, безак ва ҳалол ризқлар) ҳаёти дунёда иймон эгалари учун (бўлиб, кофирлар ҳам уларга шерик бўлур), Қиёмат Кунда эса фақат (мўминларнинг) ўзларига хосдир». Биладиган қавм учун оятларни мана шундай муфассал қилурмиз» [Аъроф 32]. Ислом дини қалбни, баданни ва уйни пок тутишга буюрди. Шунинг учун никоҳни ҳалол қилди. Пайғамбарлар ҳам мана шунга ўхшаш пок нарсаларга буюрдилар. (уларга Аллоҳнинг саломи бўлсин). Аллоҳ таоло деди:

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَيِّنًا وَحَقْدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ۗ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ (۷۲).

«Аллоҳ сизлар учун ўзларингиздан жуфтлар яратиб, жуфтларингиздан сизлар учун болалар, набиралар пайдо қилди ва сизларни ҳалол-пок ризқлардан баҳраманд этди. Бас, улар ботил бутларга иймон келтириб, Аллоҳнинг неъматига кофир бўлурларми?! [Нахл 72]. Ва Аллоҳ таоло деди:

وَتِيَابِكَ فَطَهَّرَ (۴) وَالرِّجْزَ فَأَهْجَرَ (۵).

Ва кийимингни покла! ва бутлардан йироқ бўл» [Муддассир 5-4].

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: «Қалбида зарра қадар кибри бўлган киши жаннатга кирмайди». Шунда бир киши: Ё Расулulloҳ (алайҳи салом) бир киши кийими ва пойфзали чиройли холда бўлишини хохлайди, бу ҳам кибрданми? деб сўради. Шунда Расулulloҳ (алайҳи салом) «Албатта Аллоҳ гўзал ва гўзалликни яхши кўради.

Кибр- ҳақиқатни тан олмаслик ва одамларни камситишдир», - деб жавоб бердилар. Саҳиҳ Муслим 91.

34.Ислом дини Аллоҳга ширк келтириш, куфр, бутларга ибодат қилиш, Аллоҳ ҳақида билмай туриб гапириш, болаларни ўлдириш, одамни ноҳақ ўлдириш, ер юзида бузғунчилик қилиш, сеҳр, зохирий ва ботиний бузуқликлар, зино, бачавозлик, рибо, ўлимтикни ейиш, бутларга атаб сўйилган ҳайвоннинг гўшти, тўнғиз гўшти, нажосатлар, етимнинг ҳаққини ейиш, тарозудан уриб қолиш, қариндошчиликни узиш каби асли ҳаром бўлган нарсаларни, ишларни ҳаром қилган. Ва пайғамбарлар ҳам бу ишларни ҳаром санаганлар.

Ислом дини Аллоҳга ширк келтириш, куфр, бутларга ибодат қилиш, Аллоҳ ҳақида билмай туриб гапириш, болаларни ўлдириш каби асли харом бўлган амалларни ҳаром деб билади. Аллоҳ таоло деди:

﴿قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّيَ عَلَيْهِ إِلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِمَّنْ إِمْلَاقٍ حَتَّىٰ تَرَوْكُمْ وَإِيَاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَآلَتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَلَّيْتُمْ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾ (۱۵۱) وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِيهِىَ أَحْسَنَ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَيْلِ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا تَكَلِّفْ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَلِكُمْ وَصَلَّيْتُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ (۱۵۲).

«Келинг, Роббингиз сизларга ҳаром қилган нарсаларни тиловат қилиб бераман: «Унга ҳеч нарсани ширк келтирманг! Ота-онангизга яхшилик қилинг! Очликдан кўрқиб, болаларингизни ўлдирманг. Биз сизларни ҳам, уларни ҳам

ризқлантирурмиз. Фаҳш — бузуқ ишларнинг ошкорасига ҳам, мафийсига ҳам яқинлашманг. Аллоҳ ҳаром қилган жонни ўлдирманг. Магар ҳақ ила бўлса, майли». «Ушбуларни сизга амр қилдикки, шояд, ақл юритсангиз», – деб айт. Етимнинг молига то вояга етгунича фақат энг чиройли йўл билан яқинлашингиз! Ўлчов ва тарозини адолат билан тўла тортингиз! Биз ҳеч бир жонни тоқатидан ташқари нарсага таклиф қилмаймиз. Сўзлаганингизда (гувоҳлик берганингизда), гарчи қариндошингиз бўлса ҳам адолат қилингиз! Аллоҳга берган аҳдингизга вафо қилингиз! Шояд эслатма (насихат) олурсиз, деб сизларни мана шу нарсага буюрди» [Анъом 151-152]. Ва Аллоҳ таоло деди:

فَإِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ ۖ وَالْأَيْمَانَ ۖ وَالْبَيْعَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۚ وَأَن تَشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا ۚ وَأَن تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ (۳۳).

Сиз: «Роббим фақатгина ошкора ва яширин фаҳш ишларни, гуноҳларни, ноҳақ тажовузкорликни ва Аллоҳга ҳеч қандай ҳужжат туширмаган нарсаларни шерик қилиб олишингизни ҳамда Аллоҳга нисбатан билмаган нарсани айтишни ҳаром қилган, холос», – деб айтинг. [Аъроф 33]. Ва ислом дини жонни ноҳақ ўлдиришдан қайтарди. Аллоҳ таоло деди:

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ۗ وَمَن قَتَلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ سُلْطَانًا فَلَا يَسْرِفُ فِي الْقَتْلِ ۗ إِنَّهُ كَانَ مَنصُورًا (۳۳).

«Аллоҳ (ўлдиришни) ҳаром қилган жонни ўлдирманг. Магар ҳақ ила бўлса, майли. Кимки мазлум ҳолида ўлдирилса, унинг валийига ҳақ берганмиз. Бас, у ўлдиришда исроф қилмасин. Албатта, у нусрат берилган одамдир». [Исро 33].

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ۖ وَلَا يَزْنُونَ ۗ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا (۶۸).

«Улар Аллоҳ билан бирга бирор илоҳга илтижо қилмаслар. Аллоҳ (ўлдиришни) ҳаром қилган жонни ноҳақдан ўлдирмаслар. Зино қилмаслар. Ким ана шуни қилса, уқубатга дучор бўлур» [Фурқон 68]. Ислом дини ер юзида фасод тарқатишликдан қайтарди. Аллоҳ таоло деди:

وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ (۵۶).

«Ва (Аллоҳнинг дини билан) ўнглаб қўйилганидан кейин Ерда (күфр йўлини тутиб) бузғунчилик қилманг!» [Аъроф: 56]. Аллоҳ таоло Шуъайб алайҳиссаломнинг ўз қавмларига айтган гаплари ҳақида шундай дейди:

وَأَلِي مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (۸۵).

«Эй қавмим, Аллоҳга ибодат қилингиз! Сизлар учун Ундан ўзга бирон илоҳ йўқдир. Сизларга Парвардигорингиз тарафидан ҳужжат (яъни, дин) келди. Бас, ўлчов ва тарозини комил қилиб (тортингиз) ва одамларнинг ҳақларидан уриб қолмангиз ҳамда Ер (юзи пайғамбарлар юбориш билан) ўнглаб қўйилганидан кейин унда (кофирлик билан) бузғунчилик қилиб юрманглар. Агар мўмин бўлсангизлар, мана шу ўзларингиз учун яхшироқдир» [Аъроф: 85].

Ислом дини сеҳргарликни харом қилди. Ҳақ субҳонаҳу ва таоло шундай деб марҳамат қилади:

وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْفُفًا مَّا صَنَعُوا إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدًا سَلِيمًا وَلَا يَفْلَحُ السَّاجِرُ حَيْثُ أَتَى (۶۹).

«Қўлингдаги нарсани ташлагин, уларнинг қилган ҳунарини ютиб юборур. Уларнинг қилган ҳунари сеҳргарнинг ҳийласи, холос. Сеҳргар қаерда бўлса ҳам, зафар топмас», дедик» [Тоҳа: 50]. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «*Ҳалок қилгувчи етти гуноҳдан четланингиз! Шунда саҳобалар: «Ё Расулulloҳ улар нима», – деб сўрашди. Айтдиларки, Аллоҳга ширк келтиришлик, сеҳр, ноҳақ жонни қатл этиш, рибодан ейишлик, етимнинг молини ейишлик, уруш майдонида душманга йўлиққан пайтда ортга қочиш ва покиза, мўмина аёлларга зинокор деб тухмат тошини отишликдир!*» Саҳиҳ Бухорий. 6857.

Ислом дини очиқ ва махфий барча фаҳш ишлардан, зино ва Лўт қавмининг одатидан қайтаради. Ва сўзимизнинг бошида бу нарсаларнинг ҳаромлигига далолат қилгувчи оятларни зикр қилиб ўтдик. Ва яна ислом дини рибони ҳаром қилди! Аллоҳ таоло айтади:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (۲۷۸) فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِؕ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلُمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ (۲۷۹).

Эй, иймон келтирганлар! Агар мўмин бўлсангиз, Аллоҳга тақво қилинг ва рибонинг сарқитини ҳам тарк қилинг. Агар ундоқ қилмасангиз, Аллоҳ ва Унинг Расули томонидан бўладиган урушга ишонаверинг. Агар тавба қилсангиз, сармойангиз ўзингизга, зулм қилмассиз ва сизга ҳам зулм қилинмас» (Бақара 278-279).

Агар эътибор берсангиз Аллоҳ таоло гуноҳ маъсият қилиб юрган инсонларга эмас балким рибо соҳибига қарата уруш эълон қилди. Чунки рибонинг сабабидан динлар, давлатлар, молу дунё ва қанчалаган нафслар барбод бўлади. Ислом дини

ўлимтикни, бут санамлар учун сўйилган жониворларнинг гўштини ва чўчка гўштини ҳам ҳаром қилди. Аллоҳ таоло айтади:

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخَنزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَمِ ذَلِكُمْ فَنَسَى الْيَوْمَ يَسِّرَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَأَحْسِنُوا الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا فَمَنْ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرِ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمِهِ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (۳).

«Сизларга ўлакса, қон, тўнғиз гўшти, Аллоҳдан бошқа бировнинг йўлида сўйилган нарса, бўғилиб ўлган, уриб ўлдирилган, баланд жойдан қулаб ўлган, (бошқа бирон ҳайвон билан) сузишиб ўлган ва йиртқич ҳайвон тишлаб ўлдирилган жониворлар ҳаром қилинди. Магар (бу жониворларни жони чиқмасдан туриб) сўйиб юборишга улгуриб қолган бўлсангиз, ҳалолдир. Яна бутларга атаб сўйилган ҳайвонлар (гўштини истеъмол қилиш) ва (фол) чўплардан қисматингизни сўрашингиз (ҳам сизларга ҳаром қилинди). Зотан, бу ишларингиз итоатсизликдир» [Моида: 3].

Ислом дини ароқни ва барча нажосат ва нопок нарсаларни ҳаром қилди. Аллоҳ таоло айтади:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَمُ رَجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (۹۰) إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمْ الْعَدُوَّةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنتَهُونَ (۹۱).

«Эй, иймон келтирганлар! Албатта, ароқ, қимор, бутлар ва (фол очадиган) чўплар ифлосдир. Шайтоннинг ишидир. Бас, ундан четда бўлинг. Шоядки, нажот топсангиз. Албатта, шайтон ароқ ва қимор туфайли ораларингизга адоват ва ёмон кўришликни солишни ҳамда сизларни Аллоҳнинг зикридан ва

намоздан тўсишни хоҳлайдир. Энди тўхтарсизлар?!» [Моида:90-91].

31-бобда зикр қилганимиздек, Аллоҳ таоло пайғамбарларнинг Тавротда келган зикрларидан бири у пайғамбарлар ўз қавмларига нопок нарсаларни харом қилар эдилар. Аллоҳ таоло айтади:

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۗ فَاَلَّذِينَ ءَامَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ ۗ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (١٥٧).

«Улар шундай кишилардирки, уммий (саводсиз) пайғамбарга — номини ўз олдиларидаги Таврот ва Инжилда ёзилган ҳолда топишадиган — элчимизга (Муҳаммадга) эргашадилар. У пайғамбар уларни яхшиликка буюради, ёмонликдан қайтаради ва пок нарсаларни улар учун ҳалол қилиб, нопок нарсаларни уларга ҳаром қилади ҳамда улардан юқларини ва устларидаги кишанларини олиб ташлайди» [Аъроф: 157].³⁹

Ислом дини етимларнинг молини ейишликдан қаттиқ қайтаради! Аллоҳ таоло айтади:

وَأْتُوا أَلْيَتَكُمْ ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ ۖ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ ۗ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا (٢).

«Ва етимларга ўз молларини беринг. Нопокни покка алмаштирманг. Уларнинг молларини ўзингизнинг молларингизга қўшиб еманг. Зеро, бу катта гуноҳ бўлур» [Нисо: 2].

---

³⁹ Яъни, Ислом динидан аввалги динларда бўлган оғир, машаққатли ибодатларни олиб ташлаб, уларнинг ўрнига осон ва енгилларини келтиради.

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا

«Албатта, етимларнинг молини зулм ила еганлар, қоринларида оловни еган бўлурлар. Ва, шубҳасиз, дўзахга кирурлар» [Нисо: 10].

**Ислом дини тарозидан уриб қолишликдан қайтаради.
Аллоҳ таоло айтади:**

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ (۱) الَّذِينَ إِذَا أَكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ (۲) وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ (۳) أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ (۴).

«(Ўлчов ва тарозидан) уриб қолгувчи кимсаларга ҳалокат бўлгай! Улар одамлардан (бирон нарсани) ўлчаб олган вақтларида тўла қилиб оладиган, уларга ўлчаб ёки тортиб берган вақтларида эса кам қилиб берадиган кимсалардир. Улар ўзларининг қайта тирилгувчи эканликларини ўйламайдиларми?!» [Мутоффибийн 1-4].

Қариндош уруғчилик ришталарини узишлик ҳам ислом дини қайтарган амаллардандир. 31- бобда тегишли оятларни эслаб ўтган эдик. Ва жамики пайғамбарлар бу нарсанинг ҳаром эканлигини айтганлар.

35- Ислом дини хар бир бузуқ феъл атвордан, жумладан, ёлғончилик, порахўрлик, ваъдага вафо қилмаслик, хиёнат, алдашлик, ҳасад, макр-ҳийла, ўғрилиқ, зинохўрлик ва зулм каби ёмон ахлоқлардан қайтаради.

Ислом дини умумий турда бача разил ахлоқлардан қайтаради. Аллоҳ таоло айтади:

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ (۱۸).

«Одамлардан (мутакаббирлик билан) юзингни ўгирмагин ва Ерда кибру-ҳаво билан юрмагин. Чунки Аллоҳ барча кибр-ҳаволи, мақтанчоқ кимсаларни суймас» [Луқмон: 18]. Расулulloҳ (алайҳи салом) айтдилар: «Қиёмат кунда менга энг суюклигингиз ва энг яқин ўтирадиган инсонингиз, хулқи чиройлироқ бўлганингиздир. Ва қиёмат кунда менга энг ёқимсизингиз ва мендан энг узоғингиз , беҳуда гапни кўп сўзлагувчи ва оғзини тўлдириб гапирувчи ва мутафайқиҳлардир. Шунда саҳобалар ё Расулulloҳ (алайҳи салом) беҳуда гапирувчини, оғзини тўлдириб гапирувчини билдик, мутафайқиҳ кимдир дедилар. Мутафайқиҳ - мутакаббирдир деб жавоб бердилар». Саҳиҳ силсила 791.

Ислом дини ёлғондан қайтаради. Аллоҳ таоло деди:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ (۲۸).

«Албатта Аллоҳ ҳаддан ошгувчи, ёлғончи кимсаларни ҳидоят қилмас» [Ғофир: 28]. Расулulloҳ соллалоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Ёлғондан йироқ бўлинглар албатта ёлғон, фужурга етаклайди. Фужур эса жаҳаннамга етаклайди. Киши ёлғон

гапириб ва шу ёлғонида давом этар экан Аллоҳнинг хузурида ёлғончи деб ёзилиб қолади». Саҳиҳ Муслим. 2607. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Мунофиқнинг уч белгиси бордир: Агар гапирса, ёлғон гапиради, ваъда берса, бажармайди, омонатга хиёнат қилади!» Саҳиҳ Бухорий. 6095.

Ислом дини порахурликни ҳаром қилган! Ҳадисда келишича, Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам бир сотувчининг олдидан ўтиб кетаётган эдилар. Ва савдогарни олдида турган бир уюм таомга (буғдой) муборак қўлларини тиқиб кўрдилар ва бармоқлари нам бўлди. Сўнгра сотувчига қараб: «Эй фалончи, бу нима?», – дедилар. Сотувчи эса: «Ё Расулulloҳ ёмғир тегиб нам бўлиб қолди», – деди. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам: «Шу нам бўлиб қолганини одамлар кўришлиги учун устига чиқариб қўйсанг бўлмайдимми, ким бизни алдаса бас у биздан эмасдир», – дедилар. Саҳиҳ Муслим 102.

Ислом дини ваъдага вафо қилмаслик, хиёнат ва макр-ҳийла ишлатишлиқдан тийган. Аллоҳ таоло деди:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ (۲۷).

«Эй, иймон келтирганлар, билиб туриб, Аллоҳга, Пайғамбарга ва омонатларингизга хиёнат қилманг» [Анфол: 27] .

الَّذِينَ يُؤْفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ (۲۰).

«Улар Аллоҳнинг аҳдига вафо қиладиган ва мийсоқни бузмайдиганлардир» [Роъд: 20]. Ва Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам аскарларига доимо шундай деб айтар эдилар: «Аллоҳнинг номи билан ғазот қилинглар, қўлга киритган ғанималардан хиёнат йўли билан олманглар, ваъда берсангиз вафо қилинглар, ўликларнинг қулоқ бурнини кесманглар ва ёш болани ўлдирманглар» Саҳиҳ Муслим 1731.

Расулulloҳ соллалоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Тўрт хислат борки, кимда шу ислатларнинг барчаси топилса ҳақиқий мунофиқдир. Ва кимда шу хислатлардан бирортаси топилса, шу ишни тарк қилмагунгача мунофиқлик сифати унда тураверади: Агар унинг ҳузурида омонат қўйилса хиёнат қилади, гапирса ёлғон гапиради, ахдлашса, вафо қилмайди ва хусуматлашса, очиқчасига фожирлик қилиб бошлайди». Саҳиҳ Бухорий 34.

Ислом дини ҳасадгўйликни харом қилган! Аллоҳ таоло айтади:

أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۗ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ
وَأَتَيْنَاهُم مَّا كَانُوا عَظِيمًا (۵۴).

«Ёки Аллоҳ одамларга Ўз фазлидан берган нарсаларга ҳасад қилмоқдаларми? Батаҳқиқ, Иброҳим оиласига китобни, ҳикматни ва улуғ мулкни берганмиз-ку?!» [Нисо: 54].

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّوكُمْ مِّنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِنْدِ أَنفُسِهِمْ مَّنْ بَعْدِ
مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ ۗ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرٍ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ (۱۰۹).

«Аҳли китоблардан кўплари уларга ҳақ равшан бўлганидан кейин, ўзларича ҳасад қилиб, сизларни иймонли бўлганингиздан кейин кофирликка қайтармоқчи бўлурлар. Аллоҳнинг амри келгунча афв этинг, кечиримли бўлинг. Албатта, Аллоҳ ҳар бир нарсага қодирдир» [Бақара: 109]. Расулulloҳ соллалоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Сизларга олдинги умматларнинг касали ҳасад ва бир-бирини ёқтирмаслик билдирмай кириб келур. У ёмон кўришлик устарадирки, фақатгина сочни (зоҳирий кўриниш) қириб ташламайди, балки динни таг-томири билан суғуриб ташлайди. Жоним унинг

қўлида бўлган Зотга қасамки, мўмин бўлмагунингизча жаннатга кирмайсиз ва бир бирингизни яхши кўрмагунингизча мўмин бўла олмайсиз. Сизларга бир-бирингизга яхши кўрдирадиган бир нарсани ўргатайми?! Ўрталарингизда саломни ёйинг!» Сунаан Термизий 2510.

Исломи дини ёмон макр-ҳийлани ҳаром қилган. Аллоҳ таоло айтади:

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكْبَرًا مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ (۱۲۳).

«Худди шунга ўхшаш, ҳар бир шаҳарда катта жиноятчиларни унда макр қилиш учун қўйдик. Улар, сезмаган ҳолда, фақат ўзларига ўзлари макр қилурлар, холос» [Анъом: 123].

Аллоҳ таоло яҳудийлар Исо алайҳиссаломни ўлдиришликка ҳаракат қилганликлари ва ҳийла ишлатишганликлари ҳақида, лекин Аллоҳ уларга ҳийла қилганлигини хабарини берди. Ва Аллоҳ таоло ёмон макр фақат ўзининг эгасига қайтишлини баён қилиб деди:

﴿فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْخَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَأَشْهَدُ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ (۵۲) رَبَّنَا ءَامَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ (۵۳) وَمَكْرُؤًا وَّمَكَرَ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَكْرِيينَ (۵۴) إِذْ قَالَ اللَّهُ لِيَعِيسَىٰ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ثُمَّ إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأَحْكُم بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ (۵۵)﴾.

«Ийсо улардан кофирликни сезиб қолганда: «Кимлар Аллоҳ йўлида менга ёрдамчи бўлади?!» – деди. Ҳаворийлар: «Биз Аллоҳнинг ёрдамчиларимиз, Аллоҳга иймон келтирдик ва бизнинг мусулмонлигимизга гувоҳ бўл», – дедилар. «Эй Роббимиз! Сен туширган нарсага иймон келтирдик ва Пайғамбарга эргашдик. Бас, бизни гувоҳлик берувчилар

қаторига ёзгин». Макр қилдилар. Аллоҳ ҳам макр қилди. Аллоҳ макр қилувчиларнинг «зўри»дир. Аллоҳ: «Эй Ийсо, мен сени вафот қилдирувчи ва Ўзимга кўтарувчиман ҳамда куфр келтирганлардан сени покловчиман ва қиёмат кунигача сенга эргашганларни куфр келтирганлардан устун қўйгувчиман. Сўнгра, қайтиш жойингиз Ўзимга, бас, ихтилоф қилган нарсаларингиз бўйича орангизда Ўзим ҳукм чиқарурман», деганини эсланг!» [Оли-Имрон: 51-55].

Ва Аллоҳ таоло Солиҳ алайҳиссаломнинг қавми у кишини ўлдиришлик учун макр қилганликларини ва лекин Аллоҳ ҳам макр қилганлигини ва у қавмни ҳалок қилганининг хабарини бериб шундай дейди:

قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّاهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَوْلَاكَ أَهْلَهُ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ
(۴۹) وَمَكْرُؤًا مَكَرًا مَكْرًا وَمَكْرًا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ (۵۰) فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْرِهِمْ إِنَّا
دَمَّرْنَا لَهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ (۵۱).

«Улар: «Аллоҳнинг номига қасам ичинглар! Албатта, у (Солиҳ)ни ва унинг аҳлини тунда ўлдирамиз, сўнгра валийига, биз унинг аҳлининг ҳалокатига гувоҳ эмасмиз, албатта, биз ростўйлармиз, деймиз», дедилар. Улар макр қилдилар. Биз ҳам улар сезмаган ҳолда бир «макр» қилдик. Назар сол! Уларнинг макри оқибати нима бўлди?! Биз, албатта, уларни ва қавмларини, ҳаммаларини ер билан яксон қилдик» [Намл: 49-51].

Ислом дини ўғирликдан қайтаради. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «*Зинокор мўмин холида зино қилмайди. Ўғри мўмин холида ўғирлик қилмайди. Ва инсон ароқни мўмин холида ичмайди. Тавба эса гуноҳдан кейин очиқдир*». Саҳиҳ Бухорий 6810.

Ислом дини зўравонликдан ҳам қайтаради. Аллоҳ таоло айтади:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَائِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ ۗ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَذَكَّرُونَ﴾ (۹۰).

«Албатта, Аллоҳ адолатга, чиройли амаллар қилишга ва қавм-қариндошга яхшилик қилишга буюрур ҳамда бузуқлик, ёмон ишлар ва зўравонликлардан қайтарур. У зот шояд ибрат-эслатма оларсизлар, деб сизларга панд-насиҳат қилур» [Нахл: 90]. Расулulloҳ соллалоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Аллоҳ таоло менга камтарли бўлишингизни, бирор кимса бошқага зўравонлик қилмаслигини ва мақтанмаслигини ваҳий қилиб буюрди». Саҳиҳ Абу Довуд 4895.

Ислом дини зулм қилишликни ҳаром қилган. Аллоҳ таоло айтади:

﴿وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ﴾ (۵۷).

«Аллоҳ золим кимсаларни хуш кўрмас» [Оли-Имрон: 57].

﴿إِنَّهُ لَا يَفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾ (۲۱).

«Албатта зулм қилгувчи кимсалар нажот топмаслар» [Анъом: 21].

﴿وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا﴾ (۳۱).

«Золимлар учун эса аламли азобни тайёрлаб қўйгандир» [Инсон:31].

Расулulloҳ соллалоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Уч киши борки, уларнинг дуолари қайтарилмайди! Адолатли подшоҳнинг, ифторлик қилгунча рўзадорнинг ва мазлумнинг дуолари қайтарилмас! Уларнинг дуолари булутлар устида

кўтарилиб чиқур ва осмон эшиклари очилур ва Аллоҳ таоло: «Иззатимга қасамки мен сенга нусрат берурман гарчи вақт ўтса ҳам!», – деди. Муслим қисқача ихтилоф билан 2749 ҳадисда зикр қилган. Термизий 2526.

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам Муоз ибн Жабални Яманга жўнатаётган пайтларида, уларга қилган насиҳатлари ҳам шундай эди: *«Мазлумнинг дуосидан эҳтиёт бўл! Чунки мазлумнинг дуоси билан Аллоҳ таолонинг ўртасида тўсиқ йўқдир!»* Саҳиҳ Бухорий 1496.

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам дедилар: *«Огоҳ бўлинг! Кимки аҳдлашилган кишига зулм қилса ёки унинг ҳаққини камайтирса ёки тоқатидан ошиқча нарсани юкласа ёки унинг ўзи рози бўлмаган ҳолда бирор нарасини тортиб олса, мен қиёмат кунда унинг хусуматчиси бўлман!»* Сунан Абу Довуд 3052.⁴⁰ Кўриб турганингиз каби ислом дини барча қабиҳ ҳулқ атвор ёки зулм устига қурилган муомалалардан қайтаради!

---

⁴⁰ Ҳадисдаги "аҳдлашилган" сўзидан мурод - муслмонларнинг ерида жия тўлаб юрган зиммий ёки аҳли китоблар ёки омонлик тилаб кирган бошқа инсонлардир.

36- Ислом судхўрлик, алдов, зулм аралашган ҳамда шахсларга, халқларга, жамиятларга оммавий зарар етказадиган, инқирозга олиб борадиган молиявий муомалаларни ман қилади.

Ислом судхўрлик, алдов, зулм аралашган ҳамда шахсларга, халқларга, жамиятларга оммавий зарар етказадиган, инқирозга олиб борадиган молиявий муомалаларни ман қилади. Бу бобнинг аввалида судхўрликнинг, зулмни, алдовчилик ва ер юзида фасод тарқатишликнинг ҳаром эканлигига далолат қилгувчи оят ва ҳадисларни зикр қилиб ўтдик. Аллоҳ таоло айтади:

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا كَتَبْنَا لَهُمْ وَإِنَّمَا مَثَبًا
(۵۸).

«Мўмин ва мўминаларга, улар бирор нарса қилмасалар ҳам, озор берадиганлар, батаҳқиқ, ўз устларига очиқ бўҳтон ва гуноҳни олибдилар» [Аҳзоб: 48]. Ва Аллоҳ таоло айтади:

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَالِمٍ لِلْعَبِيدِ (۴۶).

«Ким солиҳ амал қилса, ўзига фойда. Ким ёмонлик қилса, ўзигагина зарар. Роббинг бандаларга зулм қилгувчи эмас» [Фуссилат: 46].

Ва суннатда келишича: "Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бировга зарар бериш ҳам бировдан зарар кўриш ҳам йўқ деб ҳукм чиқардилар". Сунан Абу Довуд.

Ва яна Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Кимда-ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, қўшнисига зиён бермасин. Кимда-ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, меҳмонинини икром қилсин. Кимда-ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, яхши гапни, сўзни сўзласин ёки жим турсин!» Саҳиҳ Муслим 47.

Ва яна Расулulloҳ соллалоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: *«Бир аёл киши мушук сабабли дўзахга кирди! У аёл мушукни қамаб қўйди ва таомлантирмади ҳам, ичирмади ҳам. Ёки ўз ризқини ердан териб ейишлиги учун озод ҳам қилмади ва шу сабабли жаҳаннамда азобланди!»* Саҳиҳ Бухорий 3482. Бу жазо мушукка озор берган аёл ҳақида эди. Энди эса одамларга зулм берган киши ҳақида нима дейиш мумкин?

Ибн Умар розияллоҳу анҳу дан ривоятда келишича, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам минбарга кўтарилдилар ва баланд овоз билан шундай дедилар: *«Эй тилида мусулмон бўлиб, қалбига иймон кирмаганлар! Мусулмонларга озор берманг ва уларни уялтирманглар ва айбларини қидирманг! Албатта, ким бир мусулмон биродарининг айбини излар экан, Аллоҳ унинг айбини излайди. Ва кимнинг айбини Аллоҳ изласа, ҳаттоки, уйда бўлса ҳам шарманда қилур».* Кунлардан бир кун Ибн Умар розияллоҳу анҳу Кааъбатulloҳга қараб: *«Сен қанчалик ҳам улуғ ва ҳурматлисан, аммо мўъминнинг ҳурмати Аллоҳнинг ҳузурида сеникидан буюкроқдир!»*, - дедилар. Термизий: 2032, Ибн Ҳиббон: 5763 .

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам шундай дедилар: *«Кимда-ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, қўшнисига зиён бермасин. Кимда-ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, меҳмонинини икром қилсин. Кимда-ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, яхши гапни, сўзни сўзласин ёки жим турсин!»* Саҳиҳ Бухорий: 6018.

Абу Ҳурайра (розиаллоҳу анҳу) дан ривоят: *«Расулulloҳ (алайҳи салом) саҳобаларига қараб шундай дедилар: «Муфлис ким эканини биласизларми?» Саҳобалар жавоб бериб: «Бизнинг билишимиз бўйича муфлис инсон на динори ва на дирҳами бўлмаган инсондир!»*, – дедилар. *Расулulloҳ соллаллоҳу*

алайҳи ва саллам айтдиларки: «Умматимдаги ҳақиқий муфлис қиёмат кунда рўзаси, намози ва закоти билан келган ва шу билан бирга бировни ҳақорат қилган, бировни фаҳида айблаган ва бировнинг молини еган инсондир! Бас, унинг савобидан олиниб, ҳақдорларига берилур, агар унинг бўйнидаги ҳақларини тўлашига савоблари етмаса, ҳақдоларнинг гуноҳларидан олиниб, бўйнига қўйилур ва дўзахга улоқтирилур!» Муслим: 2581, Термизий: 2418, Аҳмад: 8029.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: *Йўлнинг ўртасида одамларга зиён бериб турган дарахт шохи бор эди. Бир инсон уни йўлдан олиб ташлаганлиги учун жаннатга кирди!* Бухорий: 652, Муслим: 1914, Ибн Можа: 3682, Аҳмад: 10432.

Этибор бериган бўлсангиз бу инсон йўлда зиён берган нарсани олиб ташлаганлиги учун жаннатга кирди, энди инсонларга озор берадиган ва уларнинг ҳаётларини фасодга айлантирадиган одамлар ҳақида нима дейишлик мумкин?!

37- Ислом ақлни ҳимоя қилиб келди. Ароқ ичиш каби уни бузадиган ишларни таъқиқлади. Ислом ақлнинг шаънини улуғлаб, вазифа ва масъулият масаласини унга боғлиқ қилиб қўйди ҳамда уни хурофот ва бутпарастликлар кишанларидан озод этди. Исломда маълум бир табақагагина хос бўлган сирлар ёки ҳукмлар йўқ. Унинг барча ҳукмлари, шариатлари соғлом ақлга ҳам, адолат ва ҳикмат тақозосига ҳам тўғри келади.

Ислом дини ақлни сақлаш ва унинг шаънини кўтаришни таъкидлади! Аллоҳ таоло айтади:

إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا (۳۶).

«Албатта, қулоқ, кўз ва дил — ана ўшалар масъулдирлар» [Исро: 36]. Инсон ўзининг ақлини сақлаши вожибдир! Шунинг учун ҳам ислом шариати ароқ ва наркотик моддалари истеъмол қилишни ман қилган. Ва Аллоҳ таолонинг кўплаган оятлари ҳам шундай сўзлар билан яқунланади:

لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ (۲۴۲).

«Шоядки, ақл юритсангизлар» (Бақара: 242)

وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهُوَ ظُلْمٌ وَلِلْآخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ ۗ أَفَلَا تَعْقِلُونَ (۳۲).

«Бу дунё ҳаёти ўйин-кулгудан ўзга ҳеч нарса эмас. Тақво қилувчилар учун охираат ҳовлиси яхшироқдир. Ақл юритмайсизларми?» [Анъом: 32].

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ (۲).

«Биз уни араб тилидаги Қуръон этиб нозил қилдик, шоядки, ақл ишлатсангиз» [Юсуф: 2]. Аллоҳ таоло ҳидоят ва ҳикматдан фақатгина ақл эгалари фойда насиҳатларни олишлигини ва ана ўшалар ҳақиқий ақлли инсонлар эканини баён қилиб деди:

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ (۲۶۹).

«У кимни хоҳласа, ўшанга ҳикматни ато этур. Бас, кимга ҳикмат ато этилган бўлса, унга кўп яхшилик берилибди. Фақат ақл эгаларигина эсларлар» [Бақара: 269].

Ва шунинг учун ҳам ақлни шариатдаги таклифотларнинг чегараси қилиб қўйди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: «(Гуноҳни ёзиб тургувчи) Қалам уч инсондан кўтарилиб турур, ухловчи инсондан то уйғонмагунча, ёш боладан то балоғатга тўлмагунча, мажнундан то ақл кирмагунча» Бухорий жазм сийфасида муаллақ тарзда ривоят қилган: 5269, Абу Довуд мавсул ҳолда ривоят қилган: 4402, Термизий: 1423, Насоий: 7346, Аҳмад: 956, Ибн Можа: 2042. Ва ақлни хурофот ва бутпарастлик кишанларидан озод қилди. Аллоҳ таоло ўтган замондаги умматларнинг ўзларининг хурофотларида маҳкам турганини ва Аллоҳнинг ҳузуридан келган ҳақ эса уларни тўғри йўлга солгани ҳақида хабар бериб шундай дейди:

إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّقْتَدُونَ (۲۳).

«Худди шунингдек, Биз сендан илгари ҳам қайси бир қишлоқ-шаҳарга огоҳлантиргувчи юборсак, албатта, унинг зодагонлари: «Таъкидки, биз ота-боболаримизни бир динда топдик ва, албатта, биз уларнинг изларидан эргашгувчилардирмиз», -

дедилар [Зухруф: 23]. Иброҳим алайҳиссалом ўз қавмларига шундай деган эдилар: Ўшанда у отасига ва қавмига:

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلَ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاقِبُونَ (۵۲) قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عَاقِبِينَ (۵۳).

«Манави сиз ибодатига берилаётган ҳайкаллар нима?» деган эди. Улар: «Ота-боболаримизни уларга ибодат қилган ҳолларида топганмиз»,-дедилар [Анбиё: 52-53]. Ва ислом дини келиб, инсонларни ота-боболардан қолган бут-санамларга сиғинишликдан ва ҳар қандай хурофотлардан холи бўлишликка ва фақатгина пайғамбарларга эргашишликка буюрди! Ислом динида бир табақага иккинчи табақага нисбатан ўзгача аҳкомлар йўқдир! Али розияллоҳу анҳу дан сўралди: *«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам бирор бир ишда сизларни хослаганларми?» Шунда у киши: «Расулulloҳ бизга бошқа умматга нимани ўргатган бўлсалар шуни ўргатдилар. Илло, қиличимнинг қинидаги ушбу нарсани менга ўргатдилар»,- деб бир саҳифа чиқардилар: « Аллоҳдан бошқа нарсага жонлиқ сўйганни Аллоҳ лаънатлади, ерининг худудини (билдирмасдан) ўғирлаганни Аллоҳ лаънатлади, ота-онасини ҳақорат қилганни Аллоҳ лаънатлади ва қасос олиниши керак бўлган кимсани қўриқлаганни Аллоҳ лаънатлади!» Саҳиҳ Муслим 1978.*⁴¹

---

⁴¹ Инсонларни Али (розияллоҳу анҳу) дан сўрашликларининг сабаби у киши Расулulloҳнинг амакиларининг ўғли ва куёвлари эдилар! Шунинг учун ҳам Расулulloҳ (алайҳи салом) сизларга хослаб бирор бир нарсани ўргатдингларми деб сўрашябди. Ҳадисда келган ер ўғриси ернинг худудларини билдирмасдан, кўпроқ хақ олишлик учун ўзгартириб олган инсон.

Ислом шариатининг барча ҳукмлари соғлом ақлга ҳам, адолат ва ҳикмат тақозосига ҳам тўғри келади.

38- Ботил динларда зиддиятлар, ақлга тўғри келмайдиган ишлар кўп бўлади. Буни хаспўшлаш учун пешволари тобеларига, дин ақлдан устун, ақл билан динни тушунтириб бўлмайди, дея уқтиришади. Ислом эса динни ақлнинг йўлини ёритиб берувчи бир нур деб эътибор қилади. Ботил динларнинг пешволари одамдан ақлини йиғиштириб қўйиб, ўзларига сўзсиз итоат этишини истайдилар. Ислом эса инсоннинг ақлини уйғотиб, ишларнинг моҳиятини, уларнинг қандай бўлса ўшандай англашини хоҳлайди.

Ботил динларда зиддиятлар, ақлга тўғри келмайдиган ишлар кўп бўлади. Буни хаспўшлаш учун пешволари тобеларига, дин ақлдан устун, ақл билан динни тушунтириб бўлмайди, дея уқтиришади. Ислом эса динни ақлнинг йўлини ёритиб берувчи бир нур деб эътибор қилади. Ботил динларнинг пешволари одамдан ақлини йиғиштириб қўйиб, ўзларига сўзсиз итоат этишини истайдилар. Ислом эса инсоннинг ақлини уйғотиб, ишларнинг моҳиятини, уларнинг қандай бўлса ўшандай англашини хоҳлайди. Аллоҳ таоло айтади:

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ۗ مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا ۗ وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (۵۲).

«Ана шунга ўхшаш, Биз сизга Ўз амримиздан бир руҳни ваҳий қилдик. Сиз китоб нималигини ҳам, иймон нималигини ҳам идрок қилмас эдингиз. Лекин Биз уни бир нур қилдикки, у билан бандаларимиздан кимни хоҳласак, ҳидоят қилурмиз. Албатта,

сиз тўғри йўлга ҳидоят қилурсиз» [Шўро: 52]. Илоҳий ваҳий соғлом ақллари ҳақиқатларни кўришликка ва уларга иймон келтиришга сабаб бўладиган ҳужжат-далилларни ўз ичига олгандир. Аллоҳ таоло айтади:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُّبِينًا (۱۷۴).

«Эй одамлар! Сизга Роббингиздан бурҳон келди ва сизга аниқ нурни нозил қилдик» [Нисо: 174].⁴²

Аллоҳ таоло инсонни ҳидоят нури, илм ва ҳақиқат устида яшашлигини хоҳлайди. Шайтонлар ва тоғутлар эса инсонни куфр зулмати, жаҳолат ва залолат устида қолишлигини хоҳлашади. Аллоҳ таоло айтади:

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ ءَامَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۗ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ ۗ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۗ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (۲۵۷).

«Аллоҳ иймон келтирганларнинг дўстидир. Уларни зулматлардан нурга чиқарур. Куфр келтирганларнинг дўстлари тоғутлардир. Уларни нурдан зулматларга чиқарурлар. Ана ўшалар дўзах эгаларидир. Улар унда абадийдирлар» [Бақара: 257].

---

⁴² Бу бурҳон Қуръони Каримдир. Ушбу бурҳон Аллоҳнинг ягоналигининг бурҳонидир. Ушбу бурҳон Пайғамбар алайҳиссаломнинг ҳақликлари бурҳонидир. Ушбу бурҳон Исломининг икки дунё саодатига элтувчи дин эканлигининг бурҳонидир. Аллоҳ таоло Ўз бандаларига раҳм этиб, уларга икки дунё бахтига эришиш дастури қилиб нозил этган бу Қуръон аниқ нурдир.

39- Ислом соғлом илмни улуғлайди. Ҳавойи нафс аралашмаган илмий тадқиқотлар қилишга ундайди ҳамда ўзимиз ҳақимизда, атрофимиздаги борлиқ ҳақида, Исломга зид бўлмаган ҳаққоний илмий кашфиётлар ҳақида фикр юритишга чорлайди.

Ислом тўғри топилган фойдали илмни улуғлайди. Аллоҳ таоло айтади:

مَنْ دَا أَلْدَى يُفْرِضُ اللَّهُ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَلِّعِفُهُ فَوَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ (۱۱).

«Аллоҳ сизлардан иймон келтирганларни ва илм ато этилганларнинг даражаларини кўтарур» [Мужода:11]. Аллоҳ ўзининг ёлғиз ибодатга тотлиқли зот эканлигига берган гувоҳлигига илм ато этилганларнинг ва фаришталарининг гувоҳлигини боғлади. Аллоҳ таоло айтди:

شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَانِمًا بِالْقِسْطِ ۗ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (۱۸).

«Аллоҳ, фаришталар ва илм аҳллари — ёлғиз Аллоҳдан ўзга ҳеч қандай илоҳ йўқ, фақат Унинг Ўзи борлигига гувоҳлик бердилар. У адолат билан тургувчи — ҳукм қилгувчидир. Ҳеч қандай илоҳ йўқ, фақат Унинг Ўзи бор. У қудратли, ҳикмат эгасидир» [Оли Имрон: 18]. Ва бу нарса илм аҳлининг ислом динидаги ўрнини белгилайди. Аллоҳ таоло пайғамбарига илмдан бошқа бирор нарсада зиёда сўрашлигига буюрмаган. Аллоҳ таоло деди:

وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا (۱۱۴).

«Роббим, илмимни зиёда қилгин»,- дегин! [Тоҳа: 114]. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Қайси бир инсон илм талаб қилиш учун йўлга отланса, Аллоҳ унга

жаннат йўлини осон қилиб қўяр. Ва фариштар толиби илмнинг оёқларининг остига ундан рози бўлган ҳолларида қанотларини тўшайди. Албатта, толиби илм учун осмонлар ва ердаги барча нарсалар, ҳаттоки, сувдаги балиқлар истиффор айтадилар. Албатта, олимнинг обид инсондан фарқи, худди ойнинг бошқа юлдузлардан фарқи кабидир. Албатта, олимлар пайғамбарларнинг ворисларидирлар, пайғамбарлар эса динор дирҳам эмас, балким илм мерос қилиб кетгандирлар. Кимки ўша илмга соҳиб чиқса, дарҳақиқат, буюк насибага эга бўлибди!» Абу Довуд: 3641, Термизий: 2682, Ибн Можа: 223, Аҳмад: 21715.

Ислом дини ҳавойи нафс аралашмаган илмий тадқиқотлар қилишга ҳамда ўзимиз ҳақимизда, атрофимиздаги борлиқ ҳақида тафаккур қилишга ундайди. Аллоҳ таоло айтади:

سُرِّيهِمْ ءَايَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ فِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ ۗ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ (۵۳).

«Биз уларга ҳам уфқлардаги, ҳам ўз нафсларидаги оят-белгиларимизни кўрсатамиз. Токи, уларга Унинг ҳақлиги равшан бўлсин. Сенинг Роббинг ҳар бир нарсага шоҳид эканлиги кифоя қилмасмиди?!» [Фуссилат: 53].

أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ وَّأَنْ عَسَىٰ اَنْ يَكُوْنَ قَدْ اَقْتَرَبَ اَجَلُهُمْ فَيَأْتِيَّ حَدِيثٌ بَعْدَهُ يُؤْمِنُوْنَ (۱۸۵).

«Осмонлару ернинг мулкларига, Аллоҳ яратган нарсаларга ва, ажаб эмаски, ажаллари яқинлашиб қолган бўлишига назар солмайдиларми? Бундан кейин яна қайси гапга ишонадилар!» [Аъроф: 185].

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً
وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ ۖ فَمَا كَانَ اللَّهُ
لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ (٩).

«Ер юзида юриб, ўзларидан олдингиларнинг оқибати қандай бўлганига назар солмасларми?! Уларнинг булардан қувватлари кўпроқ эди ва ерга ишлов бериб, уни булар обод қилгандан кўра кўпроқ обод қилган эдилар. Ва уларга Пайғамбарлари очиқ-ойдин(оят)лар билан келдилар. Аллоҳ уларга зулм қилмас эди, лекин улар ўзларига зулм қилардилар» [Рум: 9].

Тўғри, илмий тадқиқотлар ҳеч қачон исломга қарши келмайди. Бунинг учун биргина мисол келтиришимиз мумкин. Қуръони карим бу мисолимиз ҳақида 1400 йил аввал дақиқ маълумотларни бериб ўтган бўлса, замонавий тиббиёт бу ҳақида эндигина очилиш ясади. Келиб чиққан натижалар эса Қуръонга тўла-тўқис мувофиқ келди. Бу ҳам бўлса, чақалоқ онасининг яратилишидир! Аллоҳ таоло айтади:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِن سَلَالَةٍ مِّن طِينٍ (١٢) ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ (١٣) ثُمَّ
خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظْمًا فَكَسَوْنَا الْعِظْمَ لَحْمًا ثُمَّ
أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ ۚ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ (١٤).

«(Қасамки), Биз инсонни (яъни, Одам алайҳиссаломни) лойнинг мағзидан яратдик. Сўнгра уни (яъни, барча инсонларни) аввало мустаҳкам қароргоҳдаги (яъни, бачадондаги) нутфаманий қилди. Сўнгра бу нутфадан лахта қонни яратиб, лахта қондан парча гўштни яратиб, парча гўшtdан суюкларни яратиб, бу суюкларга гўшт қопладик, сўнгра (унга жон киргизиб, аввал бошдаги бир томчи сув — нутфадан бутунлай) бошқа бир жонзот ҳолида пайдо қилдик. Бас, энг гўзал яратгувчи (яъни йўқдан бор қилгувчи бўлмиш) Аллоҳ баракотли — буюқдир» [Мўминун: 12-14].

40- Аллоҳ Ўзига ишонган, итоат қилган, пайғамбарларини ҳақ деб билган кишидангина амални қабул қилади ва охиратда амалига яраша савоб беради. Аллоҳ шариатга мувофиқ тарзда қилинган ибодатларнигина қабул қилади. Қандай қилиб инсон Аллоҳга куфр келтиради-да, яна У Зотдан мукофот кутади? Аллоҳ беистисно ҳамма пайғамбарларга иймон келтирган, жумладан, Муҳаммад алайҳиссаломнинг пайғамбарлигига ҳам ишонган кишидангина иймонини қабул қилади.

Аллоҳ Ўзига ишонган, итоат қилган, пайғамбарларини ҳақ деб билган кишидангина амални қабул қилади ва охиратда амалига яраша савоб беради. Аллоҳ таоло айтади:

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَذْخُورًا (۱۸) وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا (۱۹).

«Ким нақд (дунё)ни кўзловчи бўлса, Биз (шу дунёда улардан) Ўзимиз истаган кимсалар учун Ўзимиз хоҳлаган нарсани нақд қилиб берурмиз. Сўнгра (яъни, Охиратда) унинг учун ўзи мазаммат ва қувғинга дучор бўлган ҳолда кирадиган жаҳаннамни жой қилиб берурмиз. Ким Охиратни истаса ва мўмин бўлган ҳолида (Охиратга лойиқ) саъй-ҳаракат қилса, бас, ундай зотларнинг саъйлари (Аллоҳ наздида) мақбул бўлур» [Исро: 18-19].

فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ، وَإِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ (۹۴).

«Ким мўмин ҳолида солиҳ амаллардан қилса, саъйи-ҳаракати зое кетмас. Албатта, Биз уни ёзиб қўйгувчидирмиз» [Анбиё: 94]. Аллоҳ шариатга мувофиқ тарзда қилинган ибодатларнигина қабул қилади. Аллоҳ таоло айтади:

فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا (۱۰۱).

«Бас, ким Роббига рўбарў келишни умид қилса, яхши амал қилсин ва Робби ибодатига биронтани шерик қилмасин» [Каҳф: 110]. Аллоҳ таоло кимнинг амали шариатга мувофиқ бўлмаса ва амал қилган инсонда ихлос топилмаса, Аллоҳга иймон келтирмаган, пайғамбарларига ишонмаса, унинг амали солиҳ бўмаслигини баён қилди ва у ҳақида шундай деди:

وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَّنثُورًا (۲۳).

«Ва қилган амалига келиб, уларни тўзон каби сочиб юборурмиз» [Фурқон: 23].

وَجُوهُهُمْ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ (۲) عَامِلَةٌ نَّاصِبَةٌ (۳) تَصَلَّىٰ نَارًا حَامِيَةً (۴).

«У Кунда (кофирларнинг) юзлари эгилиб қолгувчи. (Бўйин ва қўл-оёқлари кишан ва занжирларни судраш билан) меҳнат-машаққат чеккувчидир. (Улар) қизиган дўзахга кирур!» [Ғошия: 2-4]. Бу юзлар амал қилганидан чарчаган ва шу билан биргаликда қўрқув билан турибди. Чунки унинг амали Аллоҳнинг шариатига хилоф бўлганлиги ва залолатга тарғиб қилгувчиларга эргашганлиги сабабли Аллоҳ улар қилган амалларнинг борар жойини жаҳаннам қилди. Аллоҳнинг ҳузурида қабул бўлгувчи солиҳ амал Расулүллоҳ (алайҳи саломга) эргашилган амалдир! Қандай қилиб Аллоҳга куфр келтирган инсон, Аллоҳ уни яхшилик билан мукофотлашини умид қилиши мумкин?! Аллоҳ таоло бирор бир кимсанинг иймонини токи пайғамбарларга иймон келтирмагунча ва

хусусан, пайғамбаримиз Муҳаммад (алайҳи салом) га иймон келтурмагунча қабул қилмайди! Бунга тегишли оят ва ҳадислардан далилларни йигирманчи бобда зикр қилиб ўтдик! Аллоҳ таоло айтади: «Пайғамбар ўзига Парвардигоридан нозил қилинган нарсага иймон келтирди ва мўминлар (ҳам иймон келтирдилар). Аллоҳга, фаришталарига, китобларига ва пайғамбарларига иймон келтирган ҳар бир киши (айтди):

عَمَّنَ الرَّسُولِ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفِرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ مَنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ (۲۸۵).

«Унинг пайғамбарларидан бирон кишини ажратиб қўймаймиз». Ва «Эшитдик ва итоат этдик. Парвардигоро, гуноҳларимизни мағфират қилишингни сўраймиз. Ва фақат Ўзинга қайтажакмиз», - дедилар. [Бақара: 285].

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا (۱۳۶).

«Эй, иймон келтирганлар! Аллоҳга, Унинг Расулига, У Ўз Расулига туширган китобга ва бундан олдин туширган китобга иймон келтиринг. Ким Аллоҳга, Унинг фаришталарига, китобларига, Пайғамбарларига ва охират кунига куфр келтирса, батаҳқиқ, қаттиқ адашган бўлади» [Нисо: 136]. Аллоҳ Пайғамбарлардан:

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِي قَالُوا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ (۸۱).

«Сизларга китоб ва ҳикмат берганим учун кетингиздан сизлардаги нарсани тасдиқловчи Пайғамбар келганда, албатта,

унга иймон келтирасиз ва ёрдам берасиз, — деб аҳду паймонларини олиб туриб: — Иқрор бўлдингизми? Бу ҳақда ишончли аҳду паймонимни қабул қилдингизми?» - деганини эсла. Улар: «Иқрор бўлдик», — дейишди. У: «Бас, гувоҳ бўлинглар, мен ҳам гувоҳ бўлувчиларданман», — деди. [Оли-Имрон: 81].

41- Барча рисолатларнинг мақсади инсонни улўғлаб, холис оламлар Парвардигори Аллоҳагина банда қилиш ҳамда ўзи каби инсонга ёки моддага ё хурофотга банда бўлишдан озод этишдир. Бас, Ислом кўриб турганингиздек, шахсларни муқаддаслаштирмайди, худолаштирмайди, уларга ортиқча баҳо бериб юбормайди.

Ҳамма рисолатларнинг мақсади, инсонни улўғлаб, холис оламлар Парвардигори Аллоҳагина банда қилиш ҳамда ўзи каби инсонга ёки моддага, ё хурофотга банда бўлишдан озод этишдир. Расулўллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: *«Динор ва дирҳамнинг қўли ҳалок бўлсин! Кийим ва латтанинг қули ҳалок бўлсин! Агар унга (мол дунё) берилса, рози бўлур, берилмаса рози бўлмас!»* Саҳиҳ Бухорий 6435. Инсон фақат Аллоҳга эгилади. Молу дунё, ҳурмат-эътибор, мансаб ёки қавми қариндошлар уни ўзига қул қилиб қўймайди. Шу муносабат билан ўқувчимизга инсонларнинг рисолатдан аввалги ва кейинги ҳолатларини баён қилиб берадиган қиссани эслаб ўтсак, мақсадга мувофиқ бўлади! Исломнинг аввалидаги мусулмонлар Ҳабашистонга ҳижрат қилишгандан сўнг ўша вақтдаги Ҳабашистон подшоҳи Нажжоший мусулмонлардан сўради: «Сизлар шу сабабли қавмингизни тарк этган ва на менинг, ва на бошқа бировнинг динига кирмаган дин қандай

дин ўзи?» Жаъфар ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳу жавоб бердилар: «Эй подшоҳ! Биз жоҳилият қавми эдик, бут-санамларга сиғинар, ўлимтикни ер, фаҳш ишларни қилар, қариндош-уруғчиликни узар, қўшниларга озор берар эдик. Кучли инсон заифларнинг молини ер эди, биз шу тарзда ҳаёт кечирар эканмиз Аллоҳ таоло бизга ўзимиз танийдиган, насабини билган, ростгўйлиги ва омонатгўйлигига ишонган бир пайғамбар юбордик! У бизни ёлғиз Аллоҳга ибодат қилишлигимизга, биз ва ота боболаримиз ибодат қилган Аллоҳдан ўзга тош ва буд санамларни тарк этишга, гапирганда ростгўй бўлишга, омонатни адо этишга, қариндош-уруғчиликни улашга, қўшниларга чиройли муомала қилишга, ҳаром ва қон тўкишдан тийилишга буюрди. Ва бизларни фаҳш ишлардан, тухмат қилишдан, етимнинг молини ейишдан ва покиза аёлларни зинода айблашдан тийди! Ва Аллоҳнинг ўзига ибодат қилиб, унга бирор нарсани шерик қилимасликка, намозни тўлиқ адо этишга, закотни чиқаришга ва рўза тутишликка буюрди! Ва бир нечта ислом амалларини санаб ўтдилар ва дедилар: Биз унга иймон келтирдик ва унга эргашдик. Аллоҳнинг ўзига, унга бирор нарсани шерик қилмасдан ибодат қилдик. Бизга ҳаром қилган нарсани ҳаром қилдик, бизга ҳалол қилган нарсани ҳалол қилдик!» Аҳмад: 1740. Кўриб турганингиздек, ислом дини бирор бир кимсани ўзининг манзилатидан юқори кўтариб, уни илоҳ қилиб олмайди! Аллоҳ таоло айтади:

فَلْيَتَّأَمَّلْ أَلْكِتَابَ تَعَالَىٰ إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّنْ دُونِ اللَّهِ ۗ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ (٦٤).

Сиз: «Эй аҳли китоблар! Бизга ҳам, сизга ҳам баробар сўзга келинг: Аллоҳдан ўзгага ибодат қилмайлик, Унга ҳеч нарсани шерик қилмайлик ва Аллоҳни қўйиб, баъзимиз-баъзимизни

Робб қилиб олмайлик»,-деб айтинг. Бас, агар юз ўгирсалар: «Гувоҳ бўлинглар, биз, албатта, муслмонлармиз»,- деб айтинглар [Оли Имрон: 64].

وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا ۗ أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ
(۸۰).

«У сизларни фаришталар ва Пайғамбарларни илоҳ қилиб олишингизга буюрмас. У сизни муслмон бўлганингиздан кейин куфрга буюрармиди?!» [Оли-Имрон: 80]. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Насронийлар Исо ибн Марямни улуғлаб кўкларга кўтаргани каби мени улуғламанглар! Мен фақатгина Аллоҳнинг қулиман. Мени фақатгина Аллоҳнинг қули ва пайғамбари денглар!» Саҳиҳ Бухорий. 3445.

42- Аллоҳ Исломда тавба қилишни шариатлаштирди. Тавба инсоннинг Парвардигорига қайтиб, илтижо қилиб, гуноҳни тарк этишидир. Ислом ўзигача бўлган гуноҳларни бекор қилганидек, тавба ҳам ўзидан олдинги гуноҳларни ўчириб юборади. Шу билан инсоннинг ўзи каби бир инсон олдида қилган гуноҳларини эътироф этишига ҳожат қолмайди.

Аллоҳ таоло Исломда тавба қилишни шариатлаштирди. Тавба инсоннинг Парвардигорига қайтиб, илтижо қилиб, гуноҳни тарк этишидир. Аллоҳ таоло айтади:

وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (۳۱).

«Барчаларингиз Аллоҳга тавба қилинглар, эй мўминлар! Шоядки (шунда), нажот топсангизлар» [Нур: 31].

أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ
(۱۰۴).

«Улар, албатта, Аллоҳ Ўз бандаларидан тавбани қабул қилишини ва садақаларни олишини ва, албатта, Аллоҳнинг Ўзи тавбаларни кўплаб қабул қилгувчи ва раҳмли Зот эканини билмасларми?» [Тавба: 104].

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ (۲۵).

«Унинг Ўзи бандаларидан тавбани қабул қилур, гуноҳларини афв этур ва нима қилаётганингизни билур» [Шўро: 25]. Расулulloҳ соллалоҳу алайҳи ва саллам дедилар: «Аллоҳ таоло бандасининг қилган тавбасидан, саҳрода туяси билан кетаётган, туясининг устида таоми ва суви бўлган, сўнгра дам олишлик учун пастга тушиб, ухлаб қолган, қайтиб уйғонганда эса туясини йўқотиб қўйган, туясидан умиди узилиб йўқотган жойига қайтиб келиб ўлими келгунча кутиб турган ва кўзини очганда туяси, устида таоми ва суви билан бирганликда турганини кўриб суюнган одамдан ҳам кўпроқ хурсанд бўлади». Саҳиҳ Муслим 2744.

Ислом динини қабул қилиш ундан олдинги гуноҳларни барчасини синдиради. Тавба ҳам ўзидан олдинги гуноҳларни қирқади! Аллоҳ таоло айтади:

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُعْفَرْ لَهُمْ مَّا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ يُعْوَدُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ
(۳۸).

«(Эй Муҳаммад алайҳис-салоту вас-салом), кофир бўлган кимсаларга айтингки, агар (кофирликларидан) тўхтасалар, ўтган гуноҳлари мағфират қилинур. Агар яна (кофирликка) қайтсалар, у ҳолда аввалгиларининг суннатлари (яъни кўргуликлари) ўтган-

ку, (яъни, уларнинг ҳам бошларига аввалги кофирларнинг куни тушар)» [Анфол: 27]. Аллоҳ таоло насороларни тавба қилишга чақирди:

أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى اللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ^{٧٤} وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ (٧٤).

«Аллоҳга тавба қилиб, унга истиффор айтмайдиларми?! Зотан, Аллоҳ мағфиратли ва раҳмли Зотдир» [Моида: 74]. Аллоҳ таоло барча осий ва гуноҳкор бандаларини тавба қилишликларига рағбатлантирди:

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

«Сиз (Менинг тарафимдан): «Эй, ўз жонларига исроф (жавр) қилган бандаларим, Аллоҳнинг раҳматидан ноумид бўлманг! Албатта, Аллоҳ барча гуноҳларни мағфират этар. Албатта, Унинг ўзи ўта мағфиратли ва ўта раҳмли Зотдир», деб айтинг» [Зумар: 53]. Амр ибн Ос исломга киришга аҳд қилганларида исломдан аввалги гуноҳлари кечирилмаслигидан қўрқдилар. Бу ҳақида Амр ибн Ос шундай дейдилар: *«Аллоҳ таоло қалбимга мусулмон бўлишликни солгандан сўнг Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга байъат беришлик учун келдим ва дедим: «Ё Расулulloҳ менинг аввалги гуноҳларимни кечирмагунингизга қадар сизга байъат бермайман». Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Эй Амр, ҳижрат ўзидан аввалги гуноҳларни қирқишини билмайсанми? Эй Амр, ислом ўзидан аввалги гуноҳларни қирқишини билмайсанми?»* - дедилар. Саҳиҳ Муслим: 121. Аҳмад: 17827.

43- Исломда инсон билан Аллоҳ ўртасидаги алоқа бевосита бўлади. Аллоҳ билан боғланиш учун бирон воситачига муҳтож бўлмайсиз. Ислом инсон зотини худо қилиб олишни ёки уни илоҳликда ё Роббликда Аллоҳга шерик қилишни ман этади.

Ислом дини инсонни ўзи каби бир инсоннинг олдида гуноҳларини эътироф этишига ҳожат йўқ. Ислом динида Аллоҳ ва бандасининг ўртасидаги алоқа бевоситадир. Сиз Аллоҳ билан ўртангизда бирорта воситачи бўлишига муҳтож эмассиз! 36-бобда айтганимиздек, Аллоҳ таоло барча инсонларни тавба қилишликка чақирди ва шу билан биргаликда пайғамбар ва фаришталарни ўртага воситачи қилиб олинишидан ҳам қайтарди. Аллоҳ таоло айтади:

وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا ۗ أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ
(۸۰).

«У сизларни фаришталар ва Пайғамбарларни илоҳ қилиб олишингизга буюрмас. У сизни муслмон бўлганингиздан кейин куфрга буюрармиди?!» [Оли-Имрон: 80]. Кўриб турганингиздай, ислом дини инсонларни илоҳ қилиб олишлигимиздан ёки уларни Аллоҳга рубубиятида ёки улуҳиятида шерик қилишимиздан қайтарган. Аллоҳ таоло насронийлар ҳақида шундай деди:

اتَّخِذُوا أَنْبَاءَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا ۗ لَّا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ سُبْحٰنَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ (۳۱).

«Улар Аллоҳни қўйиб, ўзларининг ҳибр ва роҳибларини ҳамда Масийҳ ибн Марямни Робб тутдилар. Улар фақат битта илоҳдан бошқага ибодат қилмасликка амр қилинган эдилар.

Ундан ўзга ибодатга сазовор зот йўқ. У зот улар ширк келтираётган нарсадан покдир» [Тавба: 31]. Ва кофирларни Аллоҳ ва ўзларининг ўрталарида бирор нарсани ўртамчи қилиб олганликларини инкор қилди (тўғри эмаслигини айтди). Аллоҳ таоло айтади:

أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ ۚ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ
إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ (۳).

«Огоҳ бўлингким, холис дин Аллоҳникидир. Ундан ўзга авлиё (дўстлар) тутганлар: «Биз уларга фақат бизларни Аллоҳга жуда ҳам яқин қилишлари учунгина ибодат қилурмиз», (дерлар). Албатта, У зот улар орасида ихтилоф этаётган нарсалари бўйича ҳукм қилур. Албатта, Аллоҳ ёлғончи ва кофир кимсаларни ҳидоят қилмас» [Зумар: 3]. Аллоҳ таоло жоҳилият давридаги буд санамга сиғинадиганлар Аллоҳ ва ўзлари ўрталарида воситачиларни қўйиб олиб, улар бизни Аллоҳга яқинлаштирадилар деб айтишларини баён қилди. Агар Аллоҳ таоло пайғамбар ва фаришталарни ўртага воситачи қилишликдан тўсган бўлса улардан бошқалари тийилишликка ҳақлироқдир! Пайғамбарлар Аллоҳга яқинлаштирувчи амалларга шошилувчи бўлганлар. Аллоҳ таоло пайғамбарларининг ҳоли ҳақида шундай дейди:

إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَلِّعُونَ فِي الْأَخْيَرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَعَبًا وَرَهْبًا ۗ وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ (۹۰).

«Дарҳақиқат, улар (яъни, мазкур пайғамбарлар) яхши ишларни қилишга шошар ва Бизга рағбат ва қўрқув билан дуо-илтижо қилар эдилар. Улар Бизга таъзим-итоат қилгуччи эдилар» [Анбиё: 90].

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ
عَذَابَهُ ۚ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا (۵۷).

«Улар (илоҳ деб) илтижо қиладиган ўша кимсаларнинг ўзлари ҳам Парвардигорга қай бирлари яқинроқ бўлиш учун йўл изларлар. У зотнинг раҳмат-марҳаматидан умидвор бўлурлар, азобидан қўрқурлар. Парвардигорингизнинг азоби қўрқинчлидир» [Исро: 57]. Яъни сизлар Аллоҳни қўйиб уларга дуо қилаётган кимсалар (пайғамбарлар, солиҳ кишилар) улар ўзлари Аллоҳга ибодат қилурлар, унинг раҳматидан умидвор бўлурлар ва азобидан қўрқурлар! Қандай қилиб Аллоҳнинг ўрнига дуо қилинишликлари мумкин?!

44- Ушбу рисоламиз сўнгида инсонлар ўзларининг замонлари, маконлари, шаҳарлари, жамиятлари, фикрлари ва мақсадлари ҳар турли бўлишига қарамай, бир йўлбошчига, уларнинг қўлларидан тутиб ҳидоятга элтувчига, уларни бир қилиб турувчи қонунларга ва уларни ҳимоя қилгувчи ҳокимга муҳтождирлар. Пайғамбарлар Аллоҳнинг ваҳийи ила инсонларни бошқарар, уларни яхшилик йўлига етаклар ва Аллонинг шариатининг устида жамлар эдилар. Уларнинг ўрталарида ҳақ ила ҳукм қилганликлари сабабидан ва пайғамбарларнинг буйруқларига итоат этганликлари сабабидан уларнинг ишлари ривожини топди. Аллоҳ таоло барча пайғамбарларнинг рисолатларини Расулulloҳ (алайҳи салом) нинг рисоласи билан яқунлади. Ва бу рисолатни қиёматга қадар қоладиган инсонлар учун нур, ҳидоят, раҳмат қилиб қўйди!

Ушбу рисоламиз сўнгида инсонлар ўзларининг замонлари, маконлари, шаҳарлари, жамиятлари, фикрлари ва мақсадлари ҳар турли бўлишига қарамай, бир йўлбошчига, уларнинг қўлларидан тутиб ҳидоятга элтувчига, уларни бир қилиб турувчи қонунларга ва уларни ҳимоя қилувчи ҳокимга муҳтождирлар. Пайғамбарлар Аллоҳнинг ваҳийи ила инсонларни бошқарар, уларни яхшилик йўлига етаклар ва Аллоҳ шариатининг устида жамлар эдилар. Уларнинг ўрталарида ҳақ ила ҳукм қилганликлари сабабидан ва пайғамбарларнинг буйруқларига итоат этганликлари сабабидан уларнинг ишлари ривожини топди. Ер юзини залолат қоронғулиги қоплаган, жаҳолат кенг ёйилган, бут-санамларга ибодат қилинган бир вақтда Аллоҳ таоло инсонларни куфр, жаҳолат ва бутпарастлик зулматидан иймон нурига чиқаришлик учун Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламни пайғамбар қилиб юборди!

45- Шунинг учун, эй инсон, сенга даъватим шуки, тақлидлардан, урф-одатлардан четланиб, холис Аллоҳ учун содиқ бўл. Шунин билки, ўлганингдан кейин Парвардигоринг даргоҳига қайтасан. Ўзинг ҳақингда, атрофингдаги уфқлар ҳақида фикр юрит ва мусулмон бўл. Шунда дунё ва охираат саодатига эришасан. Исломга кириш учун Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ, Муҳаммад Аллоҳнинг пайғамбари деб гувоҳлик беришинг, ёлғиз Аллоҳгагина ибодат қилиб, бошқа бутларга банда бўлишдан бош тортинг, Аллоҳ қабрлардаги ўликларни қайта тирилтиришига, ҳисоб-китоб ва жазо ёки мукофот ҳақ эканига иймон келтиришинг кифоя. Мана шундай гувоҳлик берганингдан кейин мусулмонга айланасан. Ундан

кейин Аллоҳга У Зотнинг Ўзи буюрган намоз, рўза, закот каби амаллар орқали бандалик қилишинг ҳамда қодир бўлсанг, ҳаж қилишинг лозим бўлади.

Шунинг учун, эй инсон, сенга даъватим шуки, тақлидлардан, урф-одатлардан четланиб, холис Аллоҳ учун содиқ бўл. Аллоҳ таоло сени ушбу сўзида чақиргани каби:

﴿قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَحْدَةِ اللَّهِ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلِيَ وَفَرُدُّوا ثَمَّ تَتَفَكَّرُوا﴾ مَا بِصَاحِبِكُمْ مِّنْ جَنَّةٍ إِنَّ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ (٤٦).

Сиз: «Мен сизга биргина насиҳат қилурман: Аллоҳ учун холис, якка-якка ва тўп-тўп туриб бир фикр юритиб кўринглар. Соҳибингизда жинга оид ҳеч нарса йўқ. У сизларга шиддатли азобдан олдинги огоҳлантиргувчи, холос», - деб айтинг [Сабаъ: 46]. «Шуни билки, ўлганингдан кейин Парвардигоринг даргоҳига қайтасан. Аллоҳ таоло айтади:

وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ (٣٩) وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَىٰ (٤٠) ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفَىٰ (٤١) وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ أَلْمَنَتَهُ (٤٢)

«Ҳар бир инсонга ўз қилганидан бошқа нарса йўқ. Ва, албатта, унинг қилмиши тезда кўринур. Сўнгра жазо ёки мукофоти тўлиқ берилур. Ва, албатта, интиҳо Роббинг ҳузуридадир» [Нажм: 39-42]. Ўзинг ҳақингда, атрофингдаги уфқлар ҳақида фикр юрит! Аллоҳ таоло айтади:

أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ وَّاَنْ عَسَىٰ اَنْ يَّكُوْنَ قَدِ اقْتَرَبَ اَجَلُهُمْ فَفِئَاىَّ حَدِيْثٍ بَعْدَهٗ يُؤْمِنُوْنَ (١٨٥)

«Осмонлару ернинг мулкларига, Аллоҳ яратган нарсаларга ва, ажаб эмаски, ажаллари яқинлашиб қолган бўлишига назар солмайдиларми? Бундан кейин яна қайси гапга ишонадилар?!»

[Аъроф: 185]. Мукулмон бўл! Шунда дунё ва охират саодатига эришасан. Ислонга кириш учун Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ, Муҳаммад Аллоҳнинг пайғамбари деб гувоҳлик беришинг кифоядир! Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Муоз ибн Жабални Яманга юбораётган вақтларида шундай дедилар: «(Эй Муоз) Албатта сиз, аҳли китоб бўлган қавмга йўл олмоқдасиз! Бас, уларни чақирган биринчи ишингиз Аллоҳнинг ягона ибодатга лойиқ зот ва Муҳаммад (алайҳи салом) Аллоҳнинг пайғамбарлигига гувоҳлик беришлари бўлсин! Агар улар сизга бу ишда итоат қилишса, уларга Аллоҳ таоло бир кун ва бир тунларида беш маҳал намозни фарз қилганини айтинг. Агар бу ишни ҳам қилишса уларга Аллоҳ таоло бойларидан олиниб, фақирларига бериладиган закотни фарз қилганини айтинг! Агар бунга ҳам итоат қилишса, молларининг энг яхшисини олишдан тийилинг!» Саҳиҳ Муслим 19. Аллоҳдан ўзга дуо қилинадиган ширклардан пок бўл! Аллоҳдан ўзга дуо қилинадиган шериклардан пок бўлишлик Иброҳим (алайҳи салом) нинг ҳанийф⁴³ йўлидир! Аллоҳ таоло айтади:

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءُؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحَدُهُ إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَعْفِفَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ (٤)

«Сизлар учун Иброҳим ва у билан бирга бўлган кишиларда (уларнинг кофирларга қилган муносабатларида) гўзал намуна бордир. Эслангиз, улар ўз қавмларига: «Дарҳақиқат, бизлар сизлардан ва сизлар Аллоҳни қўйиб ибодат қилаётган бутларингиздан безормиз. Бизлар сизлар (ишониб, «ибодат»

⁴³ Ҳанифийлик ширкдан узоқ бўлиб ёлғиз Аллоҳга сиғинишлик.

қилаётган бут-санамлар)ни инкор этдик. Токи сизлар ёлғиз Аллоҳга иймон келтиргунларингизча, сизлар билан бизнинг ўртамызда мангу адоват ва ёмон кўриш зоҳирдир», - дедилар [Мумтаҳана: 4]. Аллоҳ таоло, қабрда ётган инсонларни қиёмат куннда қайтадан тирилтиришлигига иймон келтир! Аллоҳ таоло айтади:

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهُ يَحْيِي الْمَوْتٰى وَاَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ (۶) وَاَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ
لَّا رَيْبَ فِيْهَا وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُوْرِ (۷)

«Бу (ҳолат)лар кўрсатадики, албатта, Аллоҳ ҳақ Зотдир ва, албатта, У ўликларни тирилтиради ҳамда У ҳар бир нарсага қодирдир. Ва, албатта, соат (қиёмат) келгувчидир, бунга шубҳа йўқ. Ва, албатта, Аллоҳ қабрлардаги кимсаларни тирилтирур» [Ҳаж: 6-7]. Қиёматдаги ҳисоб китоб ҳақ эканлигига иймон келтир. Аллоҳ таоло айтади:

وَخَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِيُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ (۲۲)

«Аллоҳ осмонлару ерни ҳақ ила, ҳар бир жон қилган касбига яраша, зулм қилинмаган ҳолида жазоси (ажри)ни олиши учун яратган» [Жосия: 22].

Агар мана шу зикр қилинган нарсаларга иймон келтирсанг, дарҳақиқат, сен мусулмон бўлдинг! Энди эса Аллоҳ сенга буюрган ибодатларни, намозни, закотни, рўзани ва қудратинг етса ҳаж амалини тўқис адо қилгин!

1441-11-19 санадаги нусха

Муаллиф: Устоз доктор Мухаммад ибн Абдуллоҳ Саҳим

**Исломиё дарслар бўлимида ақида фанидан дарс берадиган
(собиқ) устоз.**

Подшоҳ Сауд университети, тарбия факултети.

Риёз, Саудия Арабистони

МУНДАРИЖА

- 1- Ислом дини бу - Аллоҳнинг барча инсонларга юборган илоҳий, абадий рисолати бўлиб, раббоний рисолатларнинг энг охиргисидир! .4
- 2- Ислом бир жинсга ёки бир миллатгагина хос эмас, балки у Аллоҳнинг барча инсонларга юборган динидир.....5
- 3- Ислом дини бу - биздан олдинги пайғамбарлар (уларга Аллоҳнинг саловату саломлари бўлсин) ўз умматларига олиб келган рисолатларни такоммиллаштириш учун келган илоҳий рисолатдир....6
- 4- Пайғамбарларнинг (уларга Аллоҳнинг саломи бўлсин) динлари бир, шариатлари эса турли хилдир.....8
- 5- Ислом дини ҳам Нуҳ, Иброҳим, Мусо, Сулаймон, Довуд ва Ийсо алайҳимуссаломлар каби пайғамбарлар чақирган нарсага чақиради. Яъни, фақатгина Аллоҳнинг ўзи Робб, яратувчи, ризқ берувчи, жон ато этиб қайтадан қайтариб олгувчи мулк эгаси, ишларни бошқариб турувчи, меҳрибон ва раҳмли зот эканлигига иймон келтиришга даъват этади.....10
- 6- Аллоҳ субҳонаҳу ва таоло яратувчи ва ёлғиз Аллоҳнинг ўзигина ундан бошқага ибодат қилинмасдан ўзигагина ибодат қилинишликка ҳақли зотдир. 15
- 7- Аллоҳ таолонинг ўзи борлиқдаги кўриб турган ва кўрмаётган нарсаларимизни яратувчисидир. У зотдан бошқа ҳамма нарса яратилгандир. Аллоҳ таоло ўзи осмонлару ерни олти кунда яратди. .23
- 8- Аллоҳ толонинг мулкида, ёки махлуқотларида, ёки ишларни тадбир қилишида, ёки унга қилинадиган ибодатда ҳам шериги йўқдир. 24
- 9- Аллоҳ таоло туғмаган, туғилмаган. У зотнинг тенги ҳам, ўхшаши ҳам йўқдир.....288
- 10- Аллоҳ таоло Ўзининг бирон махлуқотига ҳулүл қилмайди, бирон махлуқотининг танасидай гавдаланмайди. 2929

- 11- Аллоҳ таоло бандаларига меҳрибон, раҳмли Зотдир. Шунинг учун уларга пайғамбарлар юборган ва китоблар нозил қилган. 321
- 12- Аллоҳ у Роҳийм бўлган Роббдир. Унинг ўзи қиёмат куни халойиқлар қабрларидан чиққанларида ҳисоб-китоб қилади. Ҳар бир инсонни яхши ёмон ишига қараб мукофот ёки жазо беради. Ким мўмин бўлган ҳолида яхши амалларни қилган бўлса, унга абадий неъмат берур, энди ким кўфр келтирган ва ёмон ишларни қилган бўлса, охиратда улуғ азоб бордир. 333
- 13- Аллоҳ таоло Одамни тупроқдан яратди. Кейин унинг зурриётини кўпаядиган қилиб қўйди. Шу асл эътибори билан ҳамма одамлар баб-баробар. Бир жинснинг бошқа жинсдан ёки бир миллатнинг бошқа миллатдан ҳеч қандай ортиқлиги йўқ. Бўлса ҳам фақат тақво жиҳатидангина бўлади. 40
- 15- Бирон одам хатокор бўлиб ёки бировнинг хатосига ворис бўлиб туғилмайди. 41
- 16- Одамларни яратишдан мақсад уларнинг ёлғиз Аллоҳгагина бандалик қилишларидир. 433
- 17- Ислому, инсонни иззат-икромли қилиб қўйди. Хоҳ у эркак бўлсин, хоҳ аёл бўлсин ва унинг ҳуқуқларини тўлиғича кафолатига олган. Инсонни ўзининг ихтиёрларига, қилаётган ишларига масъул қилди. У ўзига ёки бошқаларга зарар келтирадиган ҳар бир иши учун жавобгардир. 444
- 18- Ислому амал қилишда, жавобгарчиликни бўйинга олишда, мукофот ва жазода эркакга аёлни тенг қилиб қўйди. 50
- 19- Ислому аёлни эъзозлади. Уни эркак билан бир қаторга қўйди. Уни таъминлашни қодир бўлган эркакнинг зиммасига юклади. Қизни ота таъминлайди. Онани балоғатга етган бола таъминлайди. Аёлни эса эри таъминлайди. 51
- 20- Ўлим абадий йўқ бўлиб кетиш эмас. У амал диёридан, жазо ва мукофот диёрига кўчиб ўтиш, холос. Ўлим жасадга ҳам, руҳга ҳам тегишли. Руҳнинг ўлими баданни тарк этишидир. Қиёмат куни қайта

тирилиш юз берганида руҳлар жасадларга қайтади. Бир жасаднинг руҳи бошқа бир жасадга кўчиб ўтмайди. Бир жасаднинг руҳидан бошқа бир жасад учун нусха кўчирилмайди.....544

21- Ислом иймоннинг энг катта асосларига, яъни Аллоҳга, Унинг фаришталарига, Таврот, Инжил ва Забур каби илоҳий китобларнинг аслига (ўзгартириб юборилганидан олдинги шаклига) ва Қуръонга, ҳамма пайғамбарларга, уларнинг охиригиси Муҳаммад алайҳиссаломга, қиёмат кунига, ҳамда қазо ва қадарга иймон келтиришга даъват этади.....566

22- Пайғамбарлар (уларга Аллоҳнинг саломи бўлсин) Аллоҳнинг динини комил даражада етказдилар, улар соғлом ақл ва хулқ-атворга карши келадиган нуқсонлардан покдирлар ва улар Аллоҳнинг буйруқларини бандаларига етказувчи зотлар бўлиб, Рубубият ва Улуҳиятда уларнинг ҳеч қандай ҳиссалари йўқдир, балки улар ҳам бошқалар каби инсондирлар ва Роббиларининг ваҳийсини бошқа инсонларга етказурлар.....71

23- Ислом ёлғиз Аллоҳгагина ибодат қилишга чақиради. Энг асосий катта ибодатлар тўртта. намоз, закот, рўза ва ҳаж. Намозда банда Аллоҳни эслайди, У Зотга ҳамду санолар айтади, дуо-илтижолар қилади, қиёмда, рукуъда, саждада бўлади. Банда бир кунда беш маҳал намоз ўқийди. Жамоа намозида ҳамма одам - бой ё камбағал, раҳбар ё ишчи бир сафда туради. Ўртадаги фарқлар барҳам топади. Иккинчи катта ибодат - закот. У бойларнинг маълум шартларга кўра Аллоҳ белгилаб қўйган бир арзимас миқдордаги маблағни камбағалларга ёки бошқа тайин қилинган ўринларга йилда бир марта сарфлашидир. Учинчи катта ибодат - рўза. Рўза Рамазон ойининг кундуз кунлари уни бузадиган ишларни қилмасликдир. Бу билан нафс чиниқади. Унда ирода ва сабр шаклланади. Тўртинчи ибодат - ҳаж. Қодир бўлган одам умрида бир марта Маккаи Мукаррамадаги Аллоҳнинг уйига бориб, ҳаж ибодатини қилиб келиши фарз. Ҳажда ҳам намоздаги каби ҳамма бир хил бўлади. Ўртадаги насл-насаб, бойлик каби фарқлар барҳам топади.....799

24. Исломдаги ибодатларнинг ўзгачалиги шундаки, уларнинг қандай адо этилиши, шартлари ва вақтларини Аллоҳ таолонинг Ўзи шариатлаштириб қўйган ва уни бизга пайғамбари орқали етказган. Шу кунга қадар бу нарсаларга биронта инсон дахл қилмаган. Уларнинг бирон жойи камайиб ё кўпайиб кетмаган. Ҳамма пайғамбарлар мана шу асосий ибодатларга чақирганлар. Уларга Аллоҳнинг саломи бўлсин.....855

25 - Ислом пайғамбари Исмоил ибн Иброҳим зурриётидан бўлган Муҳаммад ибн Абдуллоҳдир. Уларга Аллоҳнинг саломи бўлсин. Милодий 571 йилда Маккада туғилганлар. Ўша ерда пайғамбар қилиб юборилган, кейинроқ Мадинага ҳижрат қилган, қавмларининг улуғ, олижаноб ишларида иштирок этган бўлсалар-да, бутпарастлигига асло аралашмаганлар. Пайғамбар бўлишларидан олдин ҳам гўзал хулқли бўлганлар. Қавмлари у кишини амин (ишончли одам), деб атаган. Қирқ ёшга етганларида Аллоҳ у кишини пайғамбар қилиб юборган. Турли мўъжизалар билан қўллаб-қувватлаган. Уларнинг энг улкани Қуръони каримдир. Қуръон ҳамма пайғамбарларга берилган мўъжизалар ичида то шу кунга қадар яшаб келаётган энг улуғ мўъжизадир. Пайғамбар алайҳиссалом Аллоҳ комил қилган динни одамларга мукамал тарзда етказиб бўлганларидан кейин олтимиш уч ёшларида вафот этдилар. Мадинаи мунавварага дафн этилдилар. Муҳаммад алайҳиссалом охириги пайғамбардирлар. Уларни Аллоҳ ҳидоят ва ҳақ дин ила одамларни бутпарастлик, кўфр ва жаҳолат зулматларидан тавҳид ва иймон нури сари олиб чиқишлари учун юборди. Уларни Ўз изни ила даъватчи қилиб юборганига Аллоҳнинг Ўзи гувоҳлик берган.....877

26. Муҳаммад алайҳиссалом олиб келган Ислом шариати илоҳий рисолатларнинг, раббоний шариатларнинг охиригисидир. У мукамал шариатдир. Инсонлар дини ва дунёсининг ўнгланиши унда мужассамдир. У энг аввало одамларнинг динларини, жонларини, молларини, ақлларини ва зурриётларини ҳимоя қилишга эътибор қаратади. Олдинги шариатлар бир-бирларини бекор қилиб

- келганидек, бу шариат ҳам ўзидан олдинги ҳамма шариатларни бекор қилиб келган. 92
27. Аллоҳ таоло Муҳаммад алайҳиссалом олиб келган Исломдан бошқа динни қабул қилмайди. Ким Исломдан бошқа динни тўғри деб эътиқод қилса, ундан қабул қилинмайди.....944
28. Қуръони карим Аллоҳ таоло Муҳаммад алайҳиссаломга ваҳий қилинган китобдир. У оламлар Парвардигорининг каломидир. Аллоҳ инсу жинни Қуръонга ўхшаган бир китобни ёки унинг бир сурасига ўхшаган бир сурани айтиб бериш борасида беллашувга чақирган. Бу беллашувга чақирув бугунги кунгача давом этиб келяпти. Қуръони карим миллионлаган одамларнинг бошини қотирган жуда кўп ўта муҳим саволларга жавоб беради. Буюк Қуръон араб тилида қандай нозил бўлган бўлса, ўша ҳолича, бир ҳарфи ҳам ўзгармасдан сақланиб, чоп этилиб, нашр қилиниб келяпти. У ўзини ўқишга ҳам, маъноларининг таржималарини ўқишга ҳам арзийдиган китобдир. Пайғамбар алайҳиссаломнинг суннати, таълимоти ва таржимаи ҳоли ҳам сақланиб, ишончли ровийлар орқали нақл қилинган ва араб тилида китоб шаклида чоп этилган. Кўп тилларга таржима ҳам қилинган. Ислом ҳукмлари ва шариатлари учун ягона манба Қуръони карим ва Пайғамбар алайҳиссаломнинг суннатидир. Ислом муслмонларнинг тасарруфотидан эмас, илоҳий ваҳийдан - Қуръон ва суннатдан олинади.....966
29. Ислом ота-онага яхшилик қилишни буюради. Ҳатто улар муслмон бўлмасалар ҳам. Фарзандларга эса, эътиборли бўлишни буюради..102
30. Ислом сўзда ва амалда ҳатто душманларга нисбатан ҳам адолатли бўлишни буюради. 1066
31. Ислом ҳамма одамларга яхшилик қилишга ҳамда гўзал хулқлар ва олийжаноб ишларга буюради.....110
- 32- Ислом дини инсонларни мақталган ахлоқлар билан хулқланишликга, жумладан: ростгўйлик, омонатгўйлик, ифбатли бўлиш, ҳаё, шижатли бўлиш, саҳийлик, мухтож ва мазлумларга ёрдам

бериш, очни таомлантириш, чиройли қўшничилик, қариндошлар билан силаи раҳм ва ҳайвонларга юмшиоқ муомила қилишликка буюради. 11212

33. Ислom дини пок озуқа ва ичимликларни ҳалол қилди. Қалбни, баданни ва уйни пок тутишга буюрди. Шунинг учун никоҳни ҳалол қилди. Пайғамбарлар ҳам мана шунга ўхшаш пок нарсаларга буюрдилар. (уларга Аллоҳнинг салoми бўлсин). 1188

34. Ислom дини Аллоҳга ширк келтириш, куфр, бутларга ибодат қилиш, Аллоҳ ҳақида билмай туриб гапириш, болаларни ўлдириш, одамни ноҳақ ўлдириш, ер юзида бузғунчилик қилиш, сеҳр, зохирий ва ботиний бузқуликлар, зино, бачавозлик, рибо, ўлимтикни ейиш, бутларга атаб сўйилган ҳайвоннинг гўшти, тўнғиз гўшти, нажосатлар, етимнинг ҳаққини ейиш, тарозудан уриб қолиш, қариндошчиликни узиш каби асли ҳаром бўлган нарсаларни, ишларни ҳаром қилган. Ва пайғамбарлар ҳам бу ишларни ҳаром санаганлар. 12020

35- Ислom дини хар бир бузуқ феъл атвордан, жумладан, ёлғончилик, порахўрлик, ваъдага вафо қилмаслик, хиёнат, алдашлик, ҳасад, макр-ҳийла, ўғрилиқ, зинохўрлик ва зулм каби ёмон ахлоқлардан қайтаради. 1277

36- Ислom судхўрлик, алдов, зулм аралашган ҳамда шахсларга, халқларга, жамиятларга оммавий зарар етказадиган, инқирозга олиб борадиган молиявий муомалаларни ман қилади. 1344

37- Ислom ақлни ҳимоя қилиб келди. Ароқ ичиш каби уни бузадиган ишларни таъқиқлади. Ислom ақлнинг шаънини улуғлаб, вазифа ва масъулият масаласини унга боғлиқ қилиб қўйди ҳамда уни хурoфот ва бутпарастликлар кишанларидан озод этди. Ислomда маълум бир табақагагина хос бўлган сирлар ёки ҳукмлар йўқ. Унинг барча ҳукмлари, шариатлари соғлом ақлга ҳам, адолат ва ҳикмат тақозосига ҳам тўғри келади. 1377

38- Ботил динларда зиддиятлар, ақлга тўғри келмайдиган ишлар кўп бўлади. Буни хаспўшлаш учун пешволари тобеларига, дин ақлдан устун, ақл билан динни тушунтириб бўлмайди, дея уқтиришади.

Ислом эса динни ақлнинг йўлини ёритиб берувчи бир нур деб эътибор қилади. Ботил динларнинг пешволари одамдан ақлини йиғиштириб қўйиб, ўзларига сўзсиз итоат этишини истайдилар. Ислом эса инсоннинг ақлини уйғотиб, ишларнинг моҳиятини, уларнинг қандай бўлса ўшандай англашини хоҳлайди.....14040

39- Ислом соғлом илмни улуғлайди. Ҳавойи нафс аралашмаган илмий тадқиқотлар қилишга ундайди ҳамда ўзимиз ҳақимизда, атрофимиздаги борлиқ ҳақида, Исломга зид бўлмаган ҳаққоний илмий кашфиётлар ҳақида фикр юритишга чорлайди. 14242

40- Аллоҳ Ўзига ишонган, итоат қилган, пайғамбарларини ҳақ деб билган кишидангина амални қабул қилади ва охиратда амалига яраша савоб беради. Аллоҳ шариатга мувофиқ тарзда қилинган ибодатларнигина қабул қилади. Қандай қилиб инсон Аллоҳга куфр келтиради-да, яна У Зотдан мукофот кутади? Аллоҳ беистисно ҳамма пайғамбарларга иймон келтирган, жумладан, Муҳаммад алайҳиссаломнинг пайғамбарлигига ҳам ишонган кишидангина иймонини қабул қилади. 1455

41- Барча рисолатларнинг мақсади инсонни улуғлаб, холис оламлар Парвардигори Аллоҳагина банда қилиш ҳамда ўзи каби инсонга ёки моддага ё хурофотга банда бўлишдан озод этишдир. Бас, Ислом кўриб турганингиздек, шахсларни муқаддаслаштирамайди, худолаштирамайди, уларга ортиқча баҳо бериб юбормайди. 1488

42- Аллоҳ Исломда тавба қилишни шариатлаштирди. Тавба инсоннинг Парвардигорига қайтиб, илтижо қилиб, гуноҳни тарк этишидир. Ислом ўзигача бўлган гуноҳларни бекор қилганидек, тавба ҳам ўзидан олдинги гуноҳларни ўчириб юборади. Шу билан инсоннинг ўзи каби бир инсон олдида қилган гуноҳларини эътироф этишига ҳожат қолмайди. 15050

43- Исломда инсон билан Аллоҳ ўртасидаги алоқа бевосита бўлади. Аллоҳ билан боғланиш учун бирон воситачига муҳтож бўлмайсиз.

Ислом инсон зотини худо қилиб олишни ёки уни илоҳликда ё
Роббликда Аллоҳга шерик қилишни ман этади. 15353

44- Ушбу рисоламиз сўнгида инсонлар ўзларининг замонлари,
маконлари, шаҳарлари, жамиятлари, фикрлари ва мақсадлари ҳар
турли бўлишига қарамай, бир йўлбошчига, уларнинг қўлларидан тутиб
ҳидоятга элтувчига, уларни бир қилиб турувчи қонунларга ва уларни
ҳимоя қилгувчи ҳокимга мўхтождирлар. Пайғамбарлар Аллоҳнинг
вахийи ила инсонларни бошқарар, уларни яхшилик йўлига етаклар ва
Аллоҳнинг шариатининг устида жамлар эдилар. Уларнинг ўрталарида
ҳақ ила ҳукм қилганликлари сабабидан ва пайғамбарларнинг
буйруқларига итоат этганликлари сабабидан уларнинг ишлари
ривожини топди. Аллоҳ таоло барча пайғамбарларнинг
рисолатларини Расулulloҳ (алайҳи салом) нинг рисоласи билан
яқунлади. Ва бу рисолатни қиёматга қадар қоладиган инсонлар учун
нур, ҳидоят, раҳмат қилиб қўйди! 1555

45- Шунинг учун, эй инсон, сенга даъватим шуки, тақлидлардан, урф-
одатлардан четланиб, холис Аллоҳ учун содиқ бўл. Шунин билки,
ўлганингдан кейин Парвардигоринг даргоҳига қайтасан. Ўзинг
ҳақингда, атрофингдаги уфқлар ҳақида фикр юрит ва муслмон бўл.
Шунда дунё ва охираат саодатига эришасан. Исломга кириш учун
Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ, Мўхаммад Аллоҳнинг пайғамбари деб
гувоҳлик беришинг, ёлғиз Аллоҳгагина ибодат қилиб, бошқа бутларга
банда бўлишдан бош тортинг, Аллоҳ қабрлардаги ўликларни қайта
тирилтиришига, ҳисоб-китоб ва жазо ёки мукофот ҳақ эканига иймон
келтиришинг кифоя. Мана шундай гувоҳлик берганингдан кейин
муслмонга айланасан. Ундан кейин Аллоҳга У Зотнинг Ўзи буюрган
намоз, рўза, закот каби амаллар орқали бандалик қилишинг ҳамда
қодир бўлсанг, ҳаж қилишинг лозим бўлади. 1566

موسوعة المصطلحات الإسلامية
TerminologyEnc.com

موسوعة تضم ترجمات المصطلحات الإسلامية وشروحاتها بعدة لغات

موسوعة الأحاديث النبوية
HadeethEnc.com

موسوعة تضم ترجمات للأحاديث النبوية وشروحاتها بعدة لغات

موسوعة القرآن الكريم
QuranEnc.com

موسوعة تضم تفاسير وترجمات موثوقة لمعاني القرآن الكريم

IslamHouse.com

مرجعية مجانية إلكترونية موثوقة للتعريف بالإسلام

منتقى
المحتوى الإسلامي

موسوعة تضم المنتقى من المحتوى الإسلامي باللغات

نبذة موجزة عن الإسلام (نسخة مشتملة على الأدلة)

الإسلام 100 بأكثر من

جمعية خدمة المحتوى الإسلامي باللغات

جمعية الدعوة وتوعية الجاليات بالربوة

